MEMORII

N. IORGA

VOL IV

EDITURA „NATIONALA“ S. CIORNEI

N. IORGA

MEMORII

(ÎNCORONAREA ŞI BOALA REGELUI)

VOL. IV

EDITURA „NAŢIONALA" S. CIORNEI

18 Octombre.

Mă vizitează Deşliu, căruia i se pare că e încă popular în Dâmboviţa. Vorbeşte de planurile unirii cu partidul naţional (care, o ştiu de aiurea, s'a derobat).

19 Octombre.

Seara la Legaţia franceză. Invitaţii pentru a întâlni pe mareşalul Foch. Ii sunt prezintat şi-i spun că oricine-l vede trebuie să-i zică aici: „mulţumesc". Amintesc că e membru al Academiei. Nu se declară prea onorat de aceasta: nici nu merge pe acolo. — Totuşi la alegerea lui Pierre de Nolhac. — Aceia da: erau contra lui prea mulţi ştiinţifici.

Mai lungă convorbire cu Berthelot, caruia la Alba-Iulia, în catedrală, îi spuneam că la Iaşi erau mai puţini cari credeau. Marghiloman e de faţă. Felicit pe Daeschner. — **Pas encore Stere?** — Dacă doreşti, şi preşedintele Consiliului o recomandă... Când o spun şi lui Petain, el răspunde că noi l-am iertat mai curând.

Lungă convorbire cu Ştirbei. Nu acordă importanţă atenţiilor regale faţă de Marghiloman şi Averescu. Nunciului Marmaggi, care spunea Regelui, ca scuză, că a stat lângă Primat, i se răspunde: „Da, Mitropolitul nostru e un om cu spirit larg şi tolerant".

20 Octombre.

Şedinţă la Academie. Onciul face lauda Regelui, pe care în 1919, după ce cu un an înnainte dezaprobase înaintea ofiţerilor germani războiul, îl prezenta ca pe ultimul monarh, căci prinţii nu pot avea copii.... Cetesc din cărţile mele despre Rege şi Regina. Privesc în ochi pe acei cari i-au trădat şi jignit. E şi aceasta o satisfacţie. Strâng mâna lui Coandă, care e de faţă, şi lumea-l aplaudă.

21 Octombre.

Innainte de a pleca la Văleni, convorbire cu Arturo Calza, de la „Giornale d'Italia", despre necesitatea legăturii Italiei cu noi, cari peste câteva decenii vom domina, prin situaţia geografică, numărul populaţiei şi valoarea de rasă, toată Peninsula Balcanică. Rămâne ca el să lucreze pentru ca între cele două naţii să nu fie numai intermitente efuziuni sentimentale.

23 Octombre.

I. Brătianu adună majorităţile şi li vorbeşte absolut monarhic. Cu Lloyd George se deprinsese, şi Lloyd George cu dânsul. De opoziţie nu-i pasă.... Guvernul e tare... Foaia clandestină a naţionalităţilor din Ardeal, în schimb, anunţă apropiata venire la putere a acestora, cu un „girant" din Vechiul Regat, care ar putea fi Averescu, Marghiloman ori — eu!

Din parte-mi, am spus acum trei zile lui Sever Dan că nu discut politică cu ei. Dacă d. Vaida vrea, cum a spus-o în Banat, „Ardealul pentru Ardeleni", să ni dea voie să-i

retrimetem pe toţi Ardelenii deveniţi aici milionari şi oameni de samă.

*

Deschiderea Camerelor. Se depun proiectele de lege. Vintilă Brătianu crede că a rezolvit momentan cu un spor de pomană chestia funcţionarilor. Camera e rece la prezintarea proiectelor lui.

Orleanu ceteşte elogiul lui Take Ionescu, cu prilejul declararii ca vacant a Scaunului său ardelean.

24 Octombre.

Fac propunerea de a se da o casă cu un lot de pământ lui Berthelot. Ministrul Constantinescu primeşte cu plăcere, în numele Guvernului. Camera votează fără trecere în secţiuni. Constantinescu duce legea la Senat. Aici Pangrati o susţine. Generalul Lambru protesta în culise: Francezii n'ar fi făcut nimic....

Legea sporului funcţionarilor. E atacată de Pistiner, de Saşi. Se propun lărgiri de rivalul lui Mihalache la Muscel, un învăţător gras, cu gesturi de demagog. Eu fac să se observe că se acordă o hârtie depreciată care prin acest fapt însuşi se va deprecia şi mai mult şi că altceva era de făcut: lovirea scumpetei artificiale. Dar pentru aceasta ar trebui autoritatea morală şi, ca bază a ei, o situaţie legală. Vintilă Brătianu face, potolit, o serie de scuze pentru a trece la teoria sa economică; salvarea ţerii prin creşterea puterii de cumpărare a leului. Mi-o spune şi în particular; el crede că în aceasta rezidă toată chestia. Sasu, în cursul vorbirii mele, a făcut o intervenţie nenorocită, pretinzând, faţă de preţul formidabil al unturii, că nu s'au exportat porcii exportabili. Atacă primăriile, care n'au fă-

cut aprovizionarea, şi subliniaza. Raspund aratând că toate acestea nu explica teribila specula de azi.

Legea se votează într'o absoluta dezordine. Bietul preşedinte cere faţiş indicaţii de la Guvern.

25 Octombre.

Intreb la Camera pe ministrul de Externe cu privire la declaraţiile ce a făcut în comisia respectiva asupra discursului deputatului ungur Szilagyi, care a strigat ca Ardealul va fi luat şi prin mijloace legale, subterane, iar Guvernul a tacut în faţa provocarii.

I. Matei, din Cluj, întrebuinţeaza prilejul pentru ca sa atace partidul naţional (declaraţiile lui Vaida fusesera reproduse de Szilagyi). Ii observ acestui tânar, care la Iaşi în refugiu îmi cerea o slujba şi, când i-am indicat frontul, a disparut, ca nu el, ci acei oameni, greşiţi azi, ni-au dat Ardealul. Moşoiu, pe care nu-l disting, striga ca Ardealul l-a luat Regele cu armata. Rasping lecţia. Majoritatea urlă.

Duca promite sa raspunda a doua zi. E, îmi spune el, numai „actul I-iu". Al doilea va veni dupa conferinţa de la Lausanne.

Se votează în dezordine. Prind pe primarul Iaşilor voind să strecoare fără împărţirea proiectului nu ştiu ce masura privitoare la budgetul Sf. Spiridon.

O schimbare la legea agrara aduce multe atacuri din majoritatea lui Constantinescu.

*

Maniu a vrut să-mi vorbească azi dimineaţa. I-am raspuns că „nu mă simt în stare a influenţa negocierile cu parti-

duI ţerănesc pe care-l consider ca o colecţie de arivişti". Soţia mea a comunicat raspunsul. Am refuzat sa revin asupra lui.

Cu câteva momente înainte Marin Ştefănescu-mi arată ca Maniu explica raporturile lui cu ţărăniştii, partid popular, prin aceia că ai lui, supuşi la ispite liberale, nu mai pot rabda. E vorba însă de o tovărăşie de opoziţie. La Guvern, îi va trage pe sfoara....

26 Octombre.

Fac pe Toni sa interpeleze în chestia chiriaşilor saraci, şi ca un raspuns la odioasa campanie pe care „Aurora" ţeranista o duce contra mea, ca autor al evacuarilor.

El întreaba dupa îndemnul mieu şi cu privire la decorarea lui Mihalyi Peter, azi deputat român, odata aparător al integritaţii regatului milenar.

Vine chestia Szilagyi. Invitat de preşedinte a desvolta o interpelare, ma mulţamesc a repeta întrebarea. „Suntem unde suntem pe dreptul nostru şi suntem în stare a-l apara contra oricui."

Intervine Matei, cu atacuri contra partidului naţional. Timid, fara talent, deplorabil şi veninos. Ii strig ca „se uresc între ei mai rau ca oamenii de rase deosebite" şi parasesc incinta. Il dezaproba mulţi liberali, cari fac tot aşa. Al. Lapedatu spune ca a cautat în zadar sa-l împiedece: Trifon singur trebuia sa vorbeasca. Discursul acestuia e consacrat numai luptei cu partidul naţional, în care a fost el însuşi o viaţa; Ungurilor li recomanda o conlucrare paşnica. Dulceag şi romantic. Apoi un deputat ungur declara ca ai lui vor fi loaiali daca li se acorda autonomia; oricum, vor lucra faţiş. Leonte Moldovan repeta spusele mele, criticând deviarea discuţiei. Reuţ din Bucovina crede ca

trebuie să se amestece: e conciliant şi el. Cetesc declaraţiile categorice ale lui M. Popovici menite a scuza partidul naţional. In sfârşit are cuvântul Duca, I. Brătianu fiind de faţă: are accente tari. Promite a lua informaţii şi a trage consecinţe din tăcerea Guvernului unguresc.

Sesiunea se închide.

Văitoianu-mi spune că a aflat de telegrama unui ţărănist către Madgearu prin care-i spunea că naţionalii tratează cu takiştii. In şedinţă Brătăşanu manifestă contra demagogiei agrare a noastre.

Tot de la Văitoianu aflu că, la numirea unui membru în Consiliul averilor grănicereşti, Bănăţenii se propuneau fiecare pe sine!

*

Prinţul ar fi să plece la Paris cu o misiune militară pentru informaţii.

27 Octombre.

Un deputat armean vine la mine ca să stăruie pentru primirea în ţară a 300 de copii din naţia sa, aflători la Constantinopol.

*

Reginei Elisabeta, întoarsă la Atena, i se dau făţiş îndrumări ca să-şi reţie soţul în margenile Constituţiei. Doi fraţi ai Regelui sunt arestaţi.

29 Octombre.

Duca trece, seara, la mine pentru a-mi cere să răspund —

eu însumi am dat suggestia lui Nistor — la calomniile broşurilor ungureşti.

La Pesta legaţia noastră nu mai dă paşapoarte. Ungurii răspund cu aceiaşi măsură.

29 Octombre.

Conferinţă la liceul Lazăr unei societăţi „Buciumul", de elevi şi studenţi, despre „Ce cultură ni trebuie".

*

Discuţie la Liga Culturală asupra ofertei lui Blank de a-şi ceda acţiunile sale, în valoare de 2.000.000, la Teatrul Popular, Ligei. Teatrul e aproape de faliment din cauza nepriceperii şi cheltuielilor nesăbuite. Blank, evident, caută să scape. Mulţi cred că nu trebuie să primim. Rămâne să cer ajutor Statului pentru a putea lua sarcinile.

Oraşul e aproape impracticabil. O îmbulzeală nebună prin noroiu. Consiliul Comunal e compus din oameni fără pricepere şi autoritate. Primarul s'a dus la asociaţia „Prevederea Socială" ca să-i ceară concursul!

*

Mussolini e chemat să dea Italiei un guvern fascist.

2 Novembre.

Teodor Buradă, trimeţându-mi al doilea volum din „Istoria Teatrului în Moldova" — la 84 de ani pregăteşte al treilea! — îmi scrie duios despre nevoile lui şi ale familiei lui.

4 Novembre.

Spre Craiova.

5 Novembre.

Incep conferinţile la Universitatea populara craioveana.

*

Adunare cu aderenţii noştri doljeni şi bănaţeni.
Mulţi ţerani, foarte călduroşi. Advocatul Ştefanescu-Goiceanu ţine o frumoasă cuvântare, de orator experimentat.

6-7 Novembre.

Continuarea conferinţelor la Craiova.
In seara de 7 spre Caracal, pentru deschiderea Ateneului de acolo. Vorbesc despre „Ce putem lucra împreuna". Arat că, faţa de slabiciunea Statului de dupa războiu, societatea însaşi trebuie sa se ajute. Foarte mult public. Mi se atrage atenţia ca n'am vorbit de la 1906 la Caracal. Câte schimbari de atunci!

8 Novembre.

Spre Lugoj. La Caransebeş îmi iese înnainte profesorii şi şcolile. (In tren e şi Stamboliischi, care-şi închipuie că manifestaţia e pentru el.) La Lugoj aceiaşi admirabila primire. Şcolile sunt înşirate pâna în mijlocul oraşului: şi cele straine.
Episcopul unit Niculescu, dată fiind atitudinea mea faţă de greşelile Bisericii lui, a plecat la Sibiiu.

9 Novembre.

La Sibiu s'a discutat candidatura mea la prezidenţia Asociaţiei, pusa de Goga. In „comisia de candidare" am avut, se pare, şase-şapte voturi contra lui Goldiş, candidat politic al partidului naţional, care a avut nouă. Rezultatul a fost contestat. S'a cerut votarea pe faţa. Conducerea — naţionalii şi uniţii — a scapat fixând provizoratul pe un an al bătrânului Octavian Russu. Nu s'a fixat nici locul congresului viitor: naţionalii voiau Baia-Mare pentru a fi, în acest loc strain, cât de puţini alegatori.

*

Studenţii de la Fontenay-aux-Roses demonstrează contra noului sistem de a li se servi bursa în lei, pe care-l propunea ministrul de Instrucţie. Vreau şi bursa şi schimb. E desgustatoare pretenţia tineretului de azi, caruia în nimic nimic nu-i ajunge!
Ministrul li admite situaţia de până acum.

10 Novembre.

Ataşatul comercial al Statelor-Unite vinĕ sa se informeze asupra proiectului de Constituţie şi asupra intenţiilor cu privire la subsol.

*

Cineva-mi spune ca Vaida n'a vrut sa colaboreze la numarul pentru Avram Iancu al „Transilvaniei", fiindca ar fi stat alaturi de mine.

*

Ţerăniştii îşi reieau libertate de acţiune faţă de partidul naţional, care nu li-a dat răspunsul „în termin".

11 Novembre.

Spre Bârlad.

*

Ajung seara; întuneric, noroiu groaznic; stare de lucruri mai rea decât acum douăzeci de ani. Săteni la gară, cu un steag care mi se spune că înseamnă lupta contra adventismului, strecurat, din cauza insuficienţei preoţilor, în cel puţin cinci sate şi în mahalalele oraşului. Preotul Ghişa, care începuse o contra-acţiune, s'a mutat apoi la Craiova. Acuma, nimeni nu mai luptă contra unui curent care duce la refuzul serviciului militar.

La conferinţă mulţi Evrei. Dăunăzi, elevi de liceu au spart geamurile aici. Cursul inferior al liceului e deci oprit de la conferinţa mea. Vorbesc despre misiunea Ligei Culturale, în relaţie cu trecutul Bârladului. Mulţi Evrei în asistenţă: li cer patriotism şi conlucrare, dezaprobând brutalităţile contra lor.

Liberalii, în frunte cu un advocat Gr. Vasiliu, zis Potcoavă, vroiau să-mi dea o „recepţie" la Prefectură, o conferinţă la un public „select" şi retrimeterea cu cel mai apropiat tren. Prietenii miei au pregătit un public imens, foarte călduros.

12 Novembre.

A doua zi, spre Galaţi.

Aici formarea „Federaţiei Dunării-de-jos" (cu secţii la Tulcea, Ismail, Brăila). Mulţi săteni, foarte călduroşi. Lămuresc şi atitudinea noastră faţă de provinciile liberate: vom trebui să întrăm în Ardeal pentru a combate ţeranismul,

în Basarabia pentru a face pacea, în Bucovina pentru socoteala cu Nistor.

Masă comună.

După amiazî, festival al Ligei Culturale, cu participarea corului din Ismail (mai mult Ruşi şi Evrei). Vorbesc, la sfârşit, despre ce pot fi Galaţii acum, pe Dunărea liberă.

Apoi ceaiu la Liga. Nuntă la prietenul nostru G. Ionescu. Aflu pe sora mirelui, ţerancă de la Sascut, cu port de Mehedinţi. Vechiul port al coloniştilor se păstrează şi peste secole...

13 Novembre.

Deschiderea conferinţilor Universităţii populare. Vorbesc despre nevoia şi metoda lor înnaintea unui foarte mare public. E sala în care, acum câteva luni, mă huiduiau agenţii liberali.

Seara, masă oferită de „intelectuali". Vorbesc: o foastă elevă a mea, d-na Zaharia, magistratul Bogdan de la societatea „Bibliotecii ardelene", care vrea să ridice Palatul Cultural, Lenguceanu, ginerele lui Duiliu Zamfirescu, apoi şeful socialiştilor, care critică aspru cluburile de joc de cărţi, Haimovici, cu societatea „Ronetti Roman", o doamnă pentru drepturile femeilor. Li recomand cultura activă şi practică. singura capabilă de a ne apropia.

15 Novembre.

Goga-mi scrie cu privire la o alegere recentă o scrisoare din acelea asupra cărora nu se poate trece uşor pentru a reveni la injurii. Acuză de politicianism — şi-l cred — pe ceilalţi.

*

Dr. Dobrescu de la Braşov e arestat pentru că a insultat

pe un judecator, trimițându-l, cu huiduieli, în „Vechiul Regat".

16 Novembre.

Un ziarist îmi spune ca Lupu anunță întoarcerea din America.

„România" din Cleveland, în care se publică seria de caricaturi insultatoare a lui Radu Cosmin, „Babylon", da darea de samă a unei conferințe a d-rului, în care promite a „sparge capul" dușmanilor sai.

*

Deschiderea cursului preotului N. Popescu, cu o frumoasă cuvântare — și curagioasa. Asistă episcopul de Râmnic și mulți preoți.

*

Votam la Senat ca profesor titular de slavistica pe Cancel.

17 Novembre.

Un redactor de la „Libre Parole". A fost în Ungaria. Aici la noi i s'a spus, de Duca și alții, că orice încurajare a Ungariei, în orice domeniu, ar fi considerată ca un act de neprietenie fața de noi. In Sofia a vazut goana dintre wranghelişti și sovietiști. Regele Boris i-a spus că e imposibil ca Slavii sa nu adaposteasca pe Slavi. Dar, iată, ei se omoara între ei. Un trimes al Sovietelor scoate un ziar prin care chiama pe anti-sovietiști și mai ales pe Cazaci acasă. Ajunși acolo, sunt executați. El însuși e omorît ca pedeapsă.

La noi constată totala desorientare la Externe. Ca toţi ceilalţi, vorbeşte de necesitatea unor subvenţii.

18 Novembre.

Generalul Petain, care trebuie sa plece în Franţa, definitiv, vine sa-mi comunice starea armatei noastre.

O gaseşte dezastroasa. Tot ce trebuie pentru o nouă catastrofa ca aceia din 1916. N'avem muniţii. Ele nu ni pot veni prin Italia, dubioasa, prin Strâmtori, care pot fi închise. Orice Rusie va dori sa ne atace, pentru Basarabia. Crede chiar ca sovietiştii ar putea să încerce o demonstraţie. N'am fi în stare sa rezistam opt zile, cu obuze care ar trebui data în apa. N'ar fi macar vreme ca prietenii din Apus sa ni vie în ajutor. Iar, daca nu putem rezista, cancelariile s'ar închina înaintea faptului îndeplinit.

Arsenalul nu valoreaza decât ca loc central în Bucureşti. Comanda în strainatate cere garanţii. Fusese vorba, acum câteva luni, de dânsele, dar s'a parasit ideia. Şi Averescu luase mai mult pentru armata. La încoronare s'au făcut din ciupeli trei divizii îmbracate: e ca acela care la o primire împrumuta vase de la vecini.

Ar trebui reduse diviziile, pentru economie şi concentrare, la patrusprezece.

Ar ajunge în comparaţie cu Franţa. Salariile ofiţerilor silesc pe cei mai buni la retragere. Nu se prezintă candidaţi la şcolile militare. Generalul Stratilescu e demodat, Cristescu, bun înca, n'are curaj; Samsonovici şi Cihoski ar fi oameni moderni.

Va vorbi şi Regelui. Dar la Curte e o atmosfera defavorabila Franciei. Regina favorizeaza pe Englezi, Princesa pe Greci. Daeschner nu e invitat niciodata, fetele lui nu ţin companie princesei Ileana. Princesa Moştenitoare a stat

la încoronare tot timpul mesei lângă Foch fără a-i vorbi un cuvânt.

Toată lumea ştie ce valorăm supt raportul militar. O campanie de presă, o interpelare-i par necesare.

Cu inima zdrobită mă gândesc la cea din urmă. Dar caut întâiu pe generalul Mărdărescu.

Il aflu, tot seara, la Prezidenţia Consiliului, unde continuă jucăria pretenţioasă a Constituţiei nouă. Ii arăt cele aflate ca şi cum le-aş fi cetit în rapoartele a doi ataşaţi militari străini. Generalul spune că e sătul de activitatea unor oameni cari sunt nişte simpli agenţi de comerţ.

Ii arăt teribila răspundere ce are. Dacă ministrul de Finanţe îi refuză creditele, e dator să se retragă şi niciun general să nu-i iea locul. Cel ce a dus armata noastră la Budapesta nu poate să prezideze la o desfacere care ne-ar duce în munţi sau la Dunăre.

El continuă a crede că, şi dacă am fi atacaţi, am putea rezista. „Cu o divizie a mea răsping trei de-ale bolşevicilor." Ei ar fi incapabili de altceva decât de incursie, care ar fi îndată răspinsă. Ungurii, tot aşa.

E adevărat că lipsesc muniţiile. E pe punctul de a le avea, de şi nu poate spune din ce parte. Cheltuielile de refacere ar ajunge sute de miliarde; ele trebuie repartizate pe mai mulţi ani, în cursul cărora am avea şanse de linişte.

Revin spunându-i că I. Brătianu se consola că avem, în 1916, mai puţine tunuri decât Bulgarii şi generali pe cari, dacă s'ar arăta neîndestulători, i-ar înlocui (dar, spuneam eu, dacă până atunci fac o boaţă?). Şi el era sigur că Bulgarii nu-l atacă şi la vestea, primită la telefon, eu fiind de faţă, că Bulgarii au atacat pe generalul Teodorescu, spunea că nu se teme, căci unei brigăzi îi poate opune o divizie.

Rămâne să vie la mine Marţi.

Nu sunt pe deplin asigurat. Tânărul ofiţer cu care mă întorc, de la Ministeriul de Războiu, vorbeşte şi el de posibilitatea unei noi catastrofe ca la 1916, de miseria ofiţerilor, de generali pentru paradă, etc.

19 Novembre.

La Râmnicul-Sărat, pentru o conferinţă a Ligii, despre „Disciplina Democraţiei". Aceiaşi lume enormă. Şi ţărani de-ai noştri. Unul dintre ei, Radu Roşu, vorbeşte apoi frumos despre farul care li trebuie şi dă o definiţie care s'ar putea trece ca model de inteligenţă populară.

In fundul sălii, supt pretext de învălmăşeală, se încearcă o manifestaţie ţărănistă.

*

La întors, Petrovici, din Iaşi, în tren. Asigură că Averescu trăieşte restrâns, ruşinos de restrâns. Zvonurile că a cumpărat casa Suţu sunt o infamie.

21 Novembre.

Ziua de nume a lui Mihai Viteazul. La slujba de la Mihai-Vodă asistă ministrul de Războiu, generalii Stratilescu, Holban, Dragu şi Nicoleanu, şcolile şi foarte multă lume. Slăbitul episcop Teofil slujeşte cu o înduioşătoare blândeţă. Cuvântarea o face, în termini de un dârz erosim, colonelul Manolescu.

Seara, la conferinţă pe care o anunţase despre Mihai profesorul C. Moisil — nimeni. Eram doisprezece de-ai casei. Nu s'a vorbit.

La biserică un maior ieşia cu soţia. Venise, spunea, „să asculte puţină muzică buna", şi nu i-a plăcut corul.

*

Tachiştii şi-au închinat steagul înnaintea naţionaliştilor ardeleni şi se cred stapânii Vechiului Regat.

Gh. Kirileanu-mi spune ca ar avea şi ei fagaduielile lor de la Curte. Şi ei!

Vestea „marelui eveniment" o dă în litere enorme „Epoca" lui Gr. Filipescu.

22 Novembre.

Dupa rechemarea lui Petain, şi a' ministrului Franciei, Daeschner.

*

Anume din aderenţii miei regreta ca nu m'am înţeles cu tachiştii şi cred, naiv, ca ei s'au unit cu Ardelenii ca sa-mi facă apoi propuneri noi.

23 Novembre.

Generalul Prezan, caruia i s'a dat de Francezi cordonul Legiunii de Onoare şi de Regele comanda unui regiment, vine sa-mi mulţameasca pentru articolul ce am scris cu acest prilej despre dânsul. A fost tot timpu'n convorbire cu Regele. Acesta avea lacrimi în ochi când i s'a amintit de general hotarârea-i de a „muri în mijlocul armatei sale". Şi alţi ofiţeri erau adânc emoţionaţi. Prezenţa lui a facut să nu vie Averescu, a carui foaie ignoreaza complect pe rival.

*

Princesa Moştenitoare pleacă la Palermo să vadă pe regele Constantin. Prinţul o va lua de acolo pentru a merge în Anglia.

*

„Adevarul" îşi menţine simpatiile pentru Maniu chiar dupa prefacerea tachiştilor faţa de ţărănişti. Gr. Filipescu la banchet a avut un cuvânt pentru noi .

25 Novembre.

Maniu alege pe M. Cantacuzino ca sa-i trimeata telegrama de fraţie şi află prilej sa-i vorbească de... democraţie.
Am de învins la ai miei anume regrete ca nu consimt a întra şi eu în tovaraşia ridicula. Foaia oficioasa a Saşilor crede chiar ca lucrul e şi aranjat. Mi se spune ca un emisar tachist e gata sa ma vada pentru aceasta.

*

Regele a primit să anunţe în Mesagiu Constituţia.

*

Calda primire a Reginei la Iaşi. Mi se spune că astfel ar voi sa-şi refacă prestigiul Mârzescu, ai carui aderenţi se topesc zilnic.

26 Novembre.

Prezan, sfatuit de mine sa se prezinte preşedintelui Re-

publicei franceze şi să ni dea cu acest prilej putinţa de a-l serbători, lasă a se înţelege că i-ar trebui o calitate oficială pe care n'o are şi că ea ar fi a unui „mareşal". Altfel s'ar simţi jenat lângă Foch.

28 Novembre.

La Cameră, Regele ceteşte apăsat, dar fără avânt. Se încurcă la cuvântul „închezăşluire" din Mesagiul făcut de Mârzescu. De pe banca prelaţilor i se suflă. Era natural ca aici, la garanţii, să se încurce Mesagiul.

Puţin entuziasm la parlamentari, cari se simt ameninţaţi. Când se pomeneşte de Constituţie, Constantinescu, care e Rlângă Regina, — mândră, dar nu şi bucuroasă —, face semn să se aplaude. I. Brătianu e palid şi ţâfnos.

Ţărăniştii, cari vor întra în Parlament, sunt la Iaşi pentru a face serbătoarea lui Stere. Congres pretenţios şi prost, din care nu lipseşte nici cearta.

*

După amiazi, lungă discuţie pentru locurile în birou. „Tineretul" de vrâsta lui Leonte Moldoveanu vrea locuri. Acesta vorbeşte de Dunărea care curăţă. I. Brătianu răspunde cu Argeşul care îneacă. Se realege Orleanu, care îndrugă grăbit, încurcându-se, atacuri contra opoziţiei absente cu asigurări că el şi acuma va fi plin de condescendenţă faţă de opoziţie. Şi începe refuzându-mi cuvântul.

Il capăt pentru a comemora pe Lucaci, mort la Sătmar. Camera primeşte cu multă simpatie intervenţia mea. Orleanu se explică în sensul că n'avea discursul gata şi că mâni va fi mai bine. Ii răspund că „strică cele mai frumoase momente ale Camerei care abia l-a ales".

29 Novembre.

Studenţii din Cluj — se pare că şi Saşi şi câţiva Unguri — au atacat pe Evrei, au ucis pe unul din aceşti colegi ai lor şi au stricat materialul unei redacţii.

*

La Cameră comemorarea lui Lucaci. Se înşiră, după cuvintele primului ministru şi „lecţia" spusă de Orleanu, Tripon, duios, şi Iorgu Toma, care-şi prezintă amintiri de student. In tot acest timp Brătianu, în picioare, foarte palid, pare torturat de boala lui. Mi se spune că ar voi să meargă la Sătmar.

*

La Regele. Incepe prin a-mi mulţămi pentru „Histoire des Roumains". Cum îi mulţămesc eu pentru cordonul „Stelei", spune că e o firească dovadă pentru serviciile aduse ţerii. — Şi Maiestăţii Voastre. De altfel aceste două credinţi nu se pot despărţi. O spune şi Regele în cuvinte frumoase. Acum îi dau şi cartea nouă „In Ardealul anului încoronării", în care se cuprind notele de la Incoronare, Imi spune că le-a cetit în „Universul" şi că e adevărata pictură a unei serbări frumoase chiar şi prin cadrul în care s'a desfăşurat; am văzut-o şi cu ochii din lăuntru. Păcat de cei cari n'au asistat, spun eu. Regele răspunde că în adevăr a fost o greşală. Era ceva în afară de partide, între Rege şi popor. M. Popovici a fost la el ca să-i anunţe deciziunea naţionalilor. A fost întrebat de ce n'a venit, pentru o comunicare aşa de importantă — M. Popovici spusese că ei nu pot sta lângă Brătianu — şeful.

— Nerăspunzându-i la telegrama din alegeri, a crezut că M. V. e supărat pe dânsul. — La aceasta Regele i-a răspuns că, după precedentul creat de Carol I-iu, nu se răspunde la telegrame electorale, fiindcă aceasta ar însemna aprobare sau dezaprobare. Dar Maniu va fi primit oricând bine. Şi — îmi spune Regele — crede că acuma va veni.

Dintre cei de faţă, Averescu a fost adus de Argetoianu. Pe Prezan l-a invitat Regele cu autograf. El n'a venit, scuzându-se cu condiţiile în care a părasit armata fară ca Regele macar să fi intervenit ca să i se dea o satisfacţie. Cu privire la calătoria ce i-am propus, Regele crede ca s'ar putea trimete pentru a onora pe „Soldatul Necunoscut". Dar trebuie s'o facem noi întâiu. — N'avem, zic, starea de spirit. Regele continua: Totul era aranjat, dar apoi planul a fost parasit. Şi el recunoaşte ca nu e starea de spirit. S'ar desgropa, spune el, un soldat de la Maraşeşti sau şi Măraşti. Observ ca, dacă aceştia au luptat, cei de la Matiaş — Regele adauga: Predeal, Buzău —, trimeşi la „execuţie", sunt adevăraţi mucenici ai razboiului.

Cum îi aduceam impresiile lui Pétain, ale generalului Dragu, ale lui Leonte, care, însarcinat cu reechiparea, cunoaşte cât lipseşte soldaţilor noştri, Regele îmi spune ca ştie. Va chema un Consiliu de generali şi pe ambii Bratieni. E o lipsa dureroasa, puţin exagerata. (Leonte-mi spune ca muniţiile pe o saptamâna, cu zilele în care nu se dau lupte, ţin o luna.) Petain are dreptate ca fond. Se vor aduce muniţii de la Wicker (Leonte-mi spune ca o misiune pleaca Sâmbata). Demontarea fabricilor din Budapesta pentru a parasi piesele a fost o crima. Bratienii îi dau ce trebuie: Ion poate fi convins „în doze mici, homeopatice", Vintila e un ireductibil. Dar au dreptate în tendinţa de a dubla numai leul. Suntem prea slabiţi de o lunga dietă. Cursul de 16 ar ajunge.

Cum aduceam memoriu lui Enacovici pentru fabrica de

muniţii — şi Regele recunoaşte ca se puteau cumpăra din Viena —, mi se cere numele autorului, pe care-l laud. Aduc şi numele lui Cihodariu. Il recunoaşte om onest şi solid. Prefera astfel de oameni pretenţioşilor. Asigur că aceştia sunt aderenţii miei selecţionaţi.

Aratându-i că partidul mieu se întareşte—şi o recunoaşte— îi spun ca nu vin cu petiţii pentru putere, care n'ar avea sens, dar vreau sa pun în concordanţa, cât permit principiile şi interesele legitime, acţiunea partidului mieu cu dorinţile lui.

Cu privire la liberalii, regret ca o colaboraţie e împiedecata prin felul cum s'au facut alegerile. Regele le recunoaşte ilegale şi barbare. Ar fi un mijloc: retragerea celor aleşi silnic. Regele observa ca el ceruse invalidarea lor. Dar adauga: „D-ta ai face aşa ceva; ceilalţi, nu. De altfel, naţionalii, oricâte jigniri ar fi în trecut, ar avea datoria, ca orice adevaraţi oameni politici, sa priveasca şi viitorul. De altfel, admit ca liberalii au o misiune de îndeplinit: ori o îndeplinesc, ori trebuie sa recunoasca înşişi ca nu sunt în stare a o face.

Spun ca în calatoria mea prin ţari straine am constatat ca nu mai exista averescanism. Regele o crede, dar adauga ca Argetoianu e totuşi un om de isprava. Il întreb de ofertele lui Goga şi-l consult daca ar fi în interesul ţerii sa le primesc. Se fereşte de a răspunde, dar judeca pe Goga om inteligent şi modern. Il crede strâns legat de Argetoianu (el aflase ca se credea sacrificat în negocierile averescane cu naţionalii).

Venind la tachişti, Regele laudă pe Take Ionescu, care a făcut sacrificii mari în ultimii ani şi căruia-i era foarte recunoscător. Pomenesc numele lui M. Cantacuzino, şi râdem amândoi. Despre Stelian Popescu are idei foarte bune: e superior lui Florescu, şi fiindcă n'a fost activ şi,

fiindcă, dacă ar fi fost, ar fi rămas. „Universul" e moderat şi obiectiv: aduce mari servicii ţerii.

Cu naţionalii îi spun că nu mă voiu înţelege. Nici Regele nu crede pe Maniu de bună credinţă. Negociind cu Averescu, primise şi titlul de „Partid naţional şi al Poporului" (i se propusese: „al Unirii). Apoi — Consiliul de o sută. Şi Regele crede că, de vreme ce nu Ardealul a liberat Vechiul Regat, acesta trece întâiu. Planul lui Maniu ar fi de a câştiga alegerile în Ardeal şi de a domina Camerele, orice ar ieşi aici. Laudă inteligenţa lui Bontescu, din nenorocire afemeiat. Despre ţărănişti spune că programul lor e inacceptabil. Lui Mihalache ultima oară i-a spus: „Eşti şef al ţăranilor ori al ţărăniştilor? Caci e o deosebire. Ţărăniştii sunt orăşeni. Ce ştie Madgearu cum miroase pământul?". Ii vorbesc de Stere. E Rus prin tot sufletul lui. Ştia de el că a fost contra dinastiei, dar nu pentru a o înlocui cu alta. Ii cetesc din memoriul de la Berlin că voià dinastia austriacă. „Aceasta n'o ştiam."

Despre Banca Agrară Regele crede că ea poate servi numai ca intermediară. Nu i se poate da facultate de câştig pentru politică. Bontescu a recunoscut că s'au făcut alegerile lor cu acţiuni de Reşiţa depuse la Bancă. Veth. era în Franţa când s'a cumpărat Parlamentul Averescu.

Şi acum crede că un anume concurs străin ni-ar folosi la refacere. Şi alte ţări sunt însă încurcate.

Episcopul din Gibraltar, om distins, i-a vorbit de acţiunea franceză în Turcia. Grupul financiar Franklin-Bouillon vrea să ieie locul Germanilor. Dar consecinţele....

1-iu Decembre.

Situaţia regelui Gheorghe al Greciei a devenit imposibilă după executarea miniştrilor tatălui său.

*

Regina Maria a plecat la Belgrad.

*

Intelectualii din Viena ni cer alimente.

*

Şt. Meteş îmi spune că partidul naţional e sigur că mă adaug la tovărăşia lui, fuzionând fără condiţii! Au o încredere extraordinară în puterea lor.

Era vorba ca el şi Mihai Popovici să mă cerceteze.

3 Decembre.

La Giurgiu pentru o conferinţă despre partea noastră în întemeierea Bulgariei. Oraşul e încă în ruine. Se reclădesc unele case în condiţii modeste. Populaţia, sărăcită şi prădată, n'are une ori cămaşa de schimb.

Rusciucul e plin de prada noastră. Liceul de acolo s'a îmbogăţit cu colecţii furate de la noi.

Şantierul german, neterminat, aşteaptă munca. „Lloydul Bavarez" era gata să-şi reieie cabotajul. Un întreg parc de vase îşi face iernatecul aici. Germania n'a renunţat la planurile ei de hegemonie.

*

La întors, inginerul Vidraşcu, trimes în Bulgaria pentru restituţiile prevăzute în tratate. Spune că în adevăr regele Boris a fost oprit de hoţi într'o excursie cu automobilul. L-au scăpat surorile, cunoscute ca infirmiere în

războiu. O societate, în alt automobil, venit îndată pe urmă, a fost prădată şi închisă.

Sofia se preface. Ţara e plină de bani. Se clădesc imense palate. Preţurile sunt foarte ridicate. La târgurile de saptamâna şi copilele mici poartă la gât salbe grele de aur şi argint. Un frumos Teatru e între cladirile noua.

Universitatea nu funcţionează. Stamboliischi crede ca nu trebuie cultură superioară (de aiurea aflu ca şi-a trimes soţia şi fetele tocmai de aceia la Berlin). Unii studenţi s'au răspândit în Apus.

Situaţia guvernului e primejduita. Rezultatul favorabil al referendului contra foştilor miniştri s'a smuls cu jandarmii. S'a întrebuinţat şi vicleşugul de a cere votul negru pentru... neurmărire.

Bulgaria deţine mari averi româneşti rapite şi face tot posibilul ca sa nu le dea înapoi. Piane cu sutele sunt ascunse prin toate colţurile. Farmaciile din Dobrogea au fost luate cu ordin de la guvern. Identificarile întâmpina cele mai mari greutăţi.

4 Decembre.

Continua tulburari, de origine misterioasă, contra Evreilor, la Cluj. O acţiune absurda şi smintita.

In astă sara se fac manifestaţii violente la ziarele care au desaprobat mişcarea. La mine, nu.

5 Decembre.

Congresul Presei. Se depune o coroană la statuia lui Rosetti.

*

La Cameră Madgearu face o întrebare cu privire la ex-

cesele studenţeşti (la redacţie m'a căutat unul din studenţii moderaţi de la Medicină, care se arată însă foarte dârz în chestia cadavrelor evreieşti). Vaitoianu îmi arată insultele contra studenţilor creştini publicate de ziarul „Mântuirea". Prefectul de poliţie, în îmbulzeală, a fost dat jos, călcat în picioare. D-rul Angelescu crede că aşa ceva nu se poate tolera. Totuşi unuia din profesorii de la medicină, cum Evreii nu plecau şi profesorul era gata să continue numai pentru dânşii, i s'au icuiat uşile Amfiteatrului.

Madgearu ma sondează asupra unui front al opoziţiei. Se lauda cu taria partidului sau, care creşte. Găseşte lui Mihalache calitaţi de „om de Stat", lui Stere virtuţi de om muncitor. Nu-mi poate da de cât prin filosofeme goale definiţia „ţaranistului". Se plânge de Ardeleni, cari niciodata n'au negociat onest cu dânsul.

Seara, banchetul Presei, la care I. Bratianu se scuză printr'o scurtă scrisoare. Dupa mai mulţi ani, Agârbiceanu ţine o calda cuvântare. Spun, din partea mea, că o Presa care reprezinta, tolerant, ideia naţionala, care respectă Statul, îngaduie pareri contrarii şi se bazeaza pe cultură şi moralitate, ar putea să domine viaţa politica, pe care, azi o serveşte numai. Un ziarist de la „Brassoi Lapok" marturiseşte credinţă faţa de Stat.

6 Decembre.

Petrescu Comnen ceteşte răspunsul la Mesagiu.

*

Regele şi-a arătat înaintea d-rului Angelescu mulţămirea faţa de suggestiile ce mi-am îngăduit a-i da la audienţă.

7 Decembre.

I. Simionescu întreabă la Cameră de ce nu se re-

chiamă la catedră după cererea Universităţii din Iaşi „doi" profesori (de fapt e vorba numai de Stere). I se dă un răspuns dilatoriu.

Apoi Stern, cu multă dibăcie de avocat, aduce chestia tulburărilor studenţeşti din Cluj, Bucureşti şi Iaşi, unde s'au distrus complect instalaţiile ziarelor „Opinia" şi „Lumea". Strecoară „antisemitismul de Stat" care ar fi fost ieri, „revizuirea de conştiinţă" a mea. I se răspunde îndată. Dr. Angelescu făgăduieşte măsuri serioase, mergând până la urmărirea profesorilor cari aţâţă. După dorinţa lui I. Brătianu, care e de faţă, Văitoianu, care nu e de loc indignat contra manifestanţilor, ia cuvântul ca să denunţe excesele de limbagiu ale ziarelor evreeşti şi ca să încurce. Foarte slab e şi răspunsul pe care se crede dator a-l adăugi preşedintele Consiliului. Stern se declară mulţămit.

Al. Lăpedatu îmi spune că studenţii români din Cluj, mai puţini şi săraci, se simt neglijaţi de profesorii lor. Aceasta ar fi una din cauzele mişcării.

Duca a repurtat un frumos succes la Lausanne, făcând să se impuie punctul de vedere românesc cu privire la Strâmtori.

8 Decembre.

Camera validează pe Petru Mihalyi, deputat de Sighet, care, în Octombre 1918, a declarat în Camera maghiară că e contra unirii Ardealului cu România. El îngaimă că e de familie bună, că partidul naţional l-a sprijinit cândva şi că el a organizat acolo pe liberali. Mândrescu şi Leonte Moldoveanu îl apără. Camera e capabilă doar să dea 16 voturi contra.

Vintilă Brătianu a răspuns cu tact la o interpelare despre refacerea ţinuturilor devastate.

Anunţ o interpelare în chestia vapoarelor germane de la Giurgiu şi a Universităţii din Iaşi.

9 Decembre.

Incă nu s'au potolit agitaţiile studenţeşti.

10 Decembre.

Adunare la „Dacia" a „Prevederii Sociale".

17 Decembre.

Ieri a fost o luptă în toată forma între studenţii bucureşteni şi armată.

Azi grupe mari se adună pentru „o demonstraţie paşnică".

La Cameră mi se arată cererile de la Cernăuţi, într'o adunare prezidată de rector: între ele, scoaterea Evreilor din armată sau oprirea lor de a trece peste gradul de căpitan.

Un deputat a voit să intervine aici pentru împăciuirea spiritelor şi a fost bruscat.

Se iau măsuri de ordine mai severe. Rectorul Vlădescu, ţărănist, ar avea o atitudine îndoelnică. S'ar fi găsit şi legături cu partidul naţional.

Studenţii au aclamat pe Vaida şi Maniu. Acesta din urmă a fost primit cu alaiu, defilând în automobil împreună cu M. Cantacuzino.

Clubul tachist e luminat de serbătoare: Maniu va fi primit acolo şi va ţinea un discurs-program.

12 Decembre.

Discursul-program, ca şi cel de la marele banchet oferit „descălecătorului", „salvatorului", e de o exasperantă banalitate solemnă. „Universul" face cât mai mult zgomot în jurul însemnatul eveniment.

La Camera, în numele tinerilor intelectuali liberali, vorbeşte Horia Furtuna, într'o forma aleasa, încercând a proclama moralizarea d'inauntru a partidului liberal. E ascultat cu mai multa curiozitate decât simpatie. Urmeaza socialistul Pistiner, ades întrerupt de Mârzescu.

13 Decembre.

Discursul la Camera al lui Iorgu Toma. Işi aminteşte şi de rostul mieu în .Bucovina. Din parte-mi, amintesc de al lui Dori Popovici, care e aliatul avut în vedere de Maniu. Intrebat dacă partidul provizoriu, punând în vedere unirea cu liberalii, s'ar înţelege şi cu mine la guvern, Toma spune: „Vom vedea". Se voteaza apoi legi urgente: a Căilor Ferate particulare, a pavilionului.

14 Decembre.

Ministrul e gata să închida Universitatea, unde, ca şi la Cluj, nu se îngăduie studenţii evrei. Senatul se adună pentru aceasta. Anunţ la cursul mieu, care se desvoltă neturburat, că voiu continua, în caz de închidere, la Casa Şcoalelor şi dezaprob sălbăticiile. In culoare, agitaţia continuă.

15 Decembre.

Intâlnesc grupe studenţeşti în faţa Universităţii, pe care

Senatul ieri a închis-o (am stăruit pe lângă ministru ca totuşi căminurile să rămână deschise). Intre agitatori recunosc pe un fost colaborator al foii mele care mai ieri îmi cerea o contribuţie în bani la nevoile lui; un tânăr palid îmi vorbeşte de „păduchii" evrei şi de ciomag. Majoritatea se arată oameni de înţeles. Ceilalţi vor încerca spre seară tulburări pe care armata le va opri.

I. Grădişteanu, la Cameră, e contra închiderii Universităţii. Eu o aprob, dar arăt impresiile mele şi cer refacerea totală a căminurilor şi cantinelor. Ministrul de Instrucţie e în vederile mele. Continuă negocierile cu tinerii, cari cer acuma şi intangibilitatea constituţională a studenţilor şi oprirea Evreilor de a schimba numele.

Vorbeşte Halippa, cetind o declaraţie, în numele ţărăniştilor. Prezintând guvernul ca ordonator de crime în Basarabia, întreb pe Inculeţ dacă e adevărat. De aici se iscă un imens scandal. Halippa acuză de deputaţii din majoritate că au permise de export de la guvern. Apoi se scuză, vorbeşte de boala lui.... Mârzescu intervine cu energie. Declaraţia şi-a pierdut astfel toată solemnitatea.

Aplause întâmpină cuvântarea lui Tătărescu, tânăr a cărui teză de doctorat ataca şi păcatele regimului liberal.

16 Decembre.

Lungă cuvântare a lui Madgearu, în crâncenă luptă cu Vintilă Brătianu, care, enervat, îl întrerupe continuu, cu tăgăduiri şi cu înfruntări. Pe bănci, ţărănismul urlă.

17 Decembre.

Cuvântarea mea la Mesagiu, la care asistă primul ministru, e întreruptă idiot de minorii intelectuali ai ţărănismului.

*

Preşedintele polon Narutowicz, care invinsese la alegere pe contele Zamoyski, ceia ce provoacă tulburări antisemite ale studenţilor şi liceenilor, e ucis de un pictor smintit.

18 Decembre.

Mi se spune că liberalii au făcut mari sforţări ca să câştige pe Toma Stelian.

*

La „Dacia", Duminecă, dr. Lupu a anunţat lupta de stradă pe chestia Constituţiei.

19 Decembre.

De Sf. Nicolae, Regina mă felicită, spuind că e „o zi mare". Prinţul Carol îmi declară că, anul acesta, „s'a împăcat cu N. Iorga om politic".

20 Decembre.

De şi Guvernul ar fi dorit o amânare — ar fi spus I. Brătianu că nu admite să se tulbure astfel liniştea —, desvolt interpelarea cu privire la Universitatea din Iaşi: conflictul Bratu-Cuza şi cazul Stere. Acesta ia parte pentru întâia oară la şedinţă. Când ajung la cetirea memoriului trimis la Berlin, mi se aruncă injuriile cele mai spurcarte de pe băncile ţărăneşti. La urmă acuzatul ia cuvântul, după ce Maniu, somat de două ori să declare dacă memoriul reprezintă ori ba un act de trădare, trebuise să declare că da. Stere joacă din nou rolul martirului, că-

ruia „viaţa-i e o povară" şi care aşteaptă judecata istoriei nepărtenitoare. Ceteşte din memoriile lui Paléologue şi ale altora, fără legături evidente. Mărturiseşte că a vrut unirea noastră în aceiaşi sclăvie. Intrerupt de Leonte Moldoveanu, care îl întreabă dacă a cerut, la un conciliabul, înlăturarea dinastiei, bâlbâie, iar lui Florian, fost magistrat, care-i aminteşte o conversaţie, îi aruncă insulte; cel insultat vrea să-l lovească, şi se produce un imens scandal.

*

La Sibiiu congresul Partidului Poporului.

Generalul ni promite „ajutor dacă vom fi cuminţi".

21 Decembre.

Intr'un discurs de un fals patetic, dr. Lupu acuză pe I. Brătianu că ar vrea să fie rege al României! Majoritatea se apără slab. Un deputat, calificat de „idiot", sare la bătaie. După discursul raportorului Petrescu-Commen, acela, energic, al lui Mârzescu. Discuţia se încheie fără a fi vorbit preşedintele Consiliului.

22 Decembre.

Regele primeşte delegaţiile Parlamentului. Vorbeşte de încoronare şi de armată, — a chemat Consiliul Armatei — şi sfătuieşte la bună înţelegere.

Aduc în Cameră cartea în care Stere şi-a adunat articolele.

26 Decembre.

Audienţa la Regina. Ii vorbesc întâiu de scrisoarea uneia din fiicele sale tipărită într'un ziar din Sofia, care

mi se pare falsă. Din Grecia n'are ştiri bune: situaţia se menţine ameninţătoare. Poate mai târziu părechea regala să poată face ceva bine.

Ating scenele de la Cameră. Regina asculta cu interes. Taxează de lipsite de sens şi de haz anume brutalităţi.

Arăt ce mi-a spus, în numele generalului Popovici generalul Leonte. Nu ajung douăsprezece divizii, cum cere minoritatea, strânsă de Vintilă Brătianu, a Consiliului Armatei, la care s'au raliat Regele şi Moştenitorul. Franţa poate sa-şi scadă armata, fiindca are o singură frontieră de apărat. Noi avem trei, şi pentru fiecare trebuie 400.000 de oameni, dar divizii nu se pot improviza fără a provoca haosul. Sa se păstreze măcar centrele. Generalii sunt gata să renunţe la lefile lor. Dar situaţia e serioasă. Instructorii germani lucrează în Rusia şi bolşevicii au îmbrăcăminte, echipament şi spirit militar. N'ajung prevederile diplomatice şi alianţele pentru a ne asigura.

Rog pe Regina sa-i vorbeasca Regelui. — De ce n'aş vorbi Prinţului?

27 Decembre.

Mihalache se prezintă, desvinovaţindu-se de orice complicitate, pentru a cere o conversaţie în folosul... „cauzei". Am înlăturat-o.

*

Intreb în Cameră ce se face cu deputaţii cari absentează din sistem. Stelian Popescu mă rugase, dimineaţa, să amân.

28 Decembre.

Proiectul financiar al lui Vintilă Brătianu e atacat la Cameră de Madgearu cu cea mai mare violenţă.

Primesc invitaţia de a face conferinţe la Universitatea din Lyon.

29 Decembre.

La Academie, în prezenţa părechii regale şi a Prinţului Carol, comemorarea lui Pasteur.

Dupa întâmpinarea ceremonioasă a lui Onciul, Regele găseşte câteva cuvinte potrivite, rostite bine. Dr. Babeş se pierde în amănunte biografice. Regele şi Prinţul fac haz pe ascuns: Mitropolitul era invitat să „pasteurizeze" creştinismul.

*

Lalescu apăra proiectul lui Vintilă Brătianu. Vorbesc contra tratamentului abstract al contribuabilului.

30 Decembre.

Vorbeşte raportorul legii fiscale.

Dr. Angelescu îmi spune ca studenţii fac propaganda antisemită prin sat.

31 Decembre.

Tulburări antisemite la Bârlad. Un Evreu a tras cu revolverul asupra unui elev, rănindu-l la piept.

*

Vintilă Brătianu a vorbit lung şi confuz despre proiectul său de lege.

1 9 2 3

1-iu Ianuar.

Votare, în mijlocul indiferenţei Camerei, a articolelor legii fiscale.

Regele a fost la un ceaiu la M. Cantacuzino, unde a aflat pe Maniu, care se declară satisfăcut de rezultatul întrevederii. In Ardeal se crede că în câteva săptămâni vin la putere naţionalii.

2 Ianuar.

La Cameră, Vintilă Brătianu nu cedează cererii Saşilor de a li se lăsa vechile impozite pentru şcoală şi biserică. Apăr punctul de vedere al Saşilor, şi sunt susţinut un moment de Lăpedatu. Majoritatea face zgomot şi mă insultă. Totuşi ministrul trebuie să admită a se ridica impozitele până la organizarea bisericilor şi şcolilor.

*

Seara, reprezentaţia piesei mele „Tudor Vladimirescu" pentru societatea „Materna". Multă lume bogată, care nu înţelege. Regina e de faţă, cu Prinţul Nicolae. Mă primeşte, la sfârşit, foarte rece.

7 Ianuar.

La Paris.

Antonescu a cumpărat un măreţ palat pentru Legaţie.

Vorbeşte de buna primire a lui Duca. Herriot, revenit dni Rusia (bolşevicii l-au atacat după plecare), asigură că Ruşii au doar 800.000 de soldaţi, jumătate reţinuţi pentru gărzi. N'am avea de ce să ne temem.

8 Ianuar.

Deschid la Sorbona cursul despre „Orient şi Occident în evul mediu".

9 Ianuar.

Incep al doilea curs, despre „Patrunderea ideilor apusene în Sud-Estul Europei".

18 Ianuar.

La Generalul Berthelot. Sfătuiesc să se zidească la Bucureşti Casa Franceză.

19 Ianuar.

Mişcătoare recepţie, de către studenţii francezi, a generalului Prezan, care vorbeşte de „cei ce dorm înfăşuraţi în recunoştinţa naţională".

21 Ianuar.

La recepţia lui Boyer, directorul şcolii limbilor orientale, Miliucov, care se scuză că nu m'a putut întâlni la Iaşi, crede că, dacă generalul Amette ar fi trimes la timp trupe în Rusia meridională după plecarea Germanilor, nainte de formarea armatei roşii, totul ar fi fost altfel. Dar s'au cerut instrucţii la Paris şi la Londra. Ele au zăbovit. Li s'a recomandat constituţionalilor să şi le caute singuri. Şi totul s'a pierdut.

Mì se spune că Miliucov nu poate ieşi decât cu pază,

fiind pândit de ţarişti. Totuşi tipăreşte aici ziarul său „Les Nouvelles Russes".

22 Ianuar.

La Lyon.

Profesorul Focillon ne găzduieşte. După câteva ceasuri, la Primărie, pentru dejun. Asistă profesori şi fruntaşi politici, între cari prefectul, industriaşi, comercianţi.

Herriot afirmă siguranţa sa că Rusia îşi va plăti datoriile după o refacere care se va săvârşi în câţiva ani. Vorbeşte cu indignare de trimeşii bâlciului din Nijni-Novgorod la cei din Lyon, trimeşi cari n'au fost atraşi fără greutate, pentru ca să fie apoi ameninţaţi şi aproape asediaţi, în odăile lor la otel, de rău-voitori. Pare sceptic asupra rezultatului final al ocupaţiei din Ruhr, care s'a făcut cu asentimentul marii majorităţi a poporului francez. E gata să intervie la Moscova pentru liberarea comorilor noastre ştiinţifice.

Cuvântarea lui la masă e de o mare frumuseţă şi de o duioşie cu totul deosebită. Vorbeşte emoţionat de ţara noastră, unde nu de mult a fost primit.

23 Ianuar.

Recepţie la Universitate. Vorbeşte rectorul Cavalier, venit din Toulouse, şi profesorul Guiart, care predă şi la Cluj. Răspund cu lauda sănătoasei provincii franceze şi făgăduiesc că voiu căuta să atrag acolo, cum se doreşte, şi studenţi români (deocamdată e o studentă în medicină romăncă şi una evreică din Basarabia).

25 Ianuar.

Prin Modane, la Veneţia. Tot drumul e acoperit sau stropit cu zăpadă.

La Turin e o pacificare a luptelor dintre fascişti şi adversari. Aspectul general al lumii nu e însă mulţămit.

La Veneţia noaptea. Spectacol absolut medieval, cu poduri roşii de lumină de-asupra canalelor negre şi între palatele negre.

26 Ianuar.

Intâia conferinţă despre: România faţa de tulburarile balcanice. Arat că ea doreşte înlăturarea hegemoniilor, creşterea relaţiilor de comerţ, îndreptarea spre Apus. Pun în perspectivă creşterea elementului romanic în Sud-Est, refăcând vechea unitate medievală.

In public, primarul Giordano, profesorul conte Pietro Orsi, preşedintele Ateneului unde vorbesc.

27 Ianuar.

Vorbesc cu proiecţiuni despre portul ţărănesc şi arta românească. Asista şi senatorul, fost ministru al teritoriilor liberate. Fradeletto.

La gară directorul foii „Gazzeta di Venezia", contele Zorzi. Bunica lui, măritată cu un Rus, era Rosetti-Roznovanu.

29 Ianuar.

La Timişoara.

Vizitez pe rectorul Politehnicei, Vâlcovici. Asist la desbaterile lui cu studenţii, cari au scris pe tabelă: „Solidaritate, Numerus clausus". Tinerii vorbesc fără sens, şi, din fund, un grup de Bucovineni, cu ceva Bănăţeni, strigă. Preşedintele lor, care se arată, în patru ochi, cuminte, şovăieşte. In zădar rectorul prezintă toate argumentele. I se cere şi conducerea cantinei de către studenţi, primirea

oricui, înlăturarea celor ce nu sunt din Banat. Când li se spune sà vina la conferinţa mea, rog pe cei cari au asemenea păreri să n'o faca. Ii mustru pentru greşala lor contra carierei, dorinţii părinţilor şi intereselor ţerii. E în zădar, Dupa plecarea mea rectorul trebuie sa părăsească partida. El va cere închiderea şcolii. Dar, apoi, chemaţi individual, studenţii, pe cari îi ameninţă cu excluderea, se supun.

30 Ianuar.

Excursie, pe la Becicherecul-Mic la Pesac. Amintesc sătenilor datoria de a da copii ţării. La Comloşul-Mare, mulţimea e şi mai numeroasă. Ii îndemn la pace şi bună înţelegere. Satul, unde răposatul deputat naţional Chiroiu era stapân, e împarţit între cele două partide: au deci doua prânzuri, corul unit cântă apoi deosebit de cel neunit. Naşterile sunt de tot reduse: şapte pe an, şi mai ales la Şvabi. Locuitorii se plâng de comisarul graniţei, un „boier" de-al nostru, contra caruia se făcuse şi un început de răsvrătire.

31 Ianuar.

Sosirea la Bucureşti după miezul nopţii. Mi se spune că Evreii au intrat înarmaţi la Universitate şi ca, în faţa secretarului general de la Instrucţie, Valaori, a fost o sângeroasă bataie pentru gonirea lor de la cursuri. Evreii, îndemnaţi de „Uniunea" lor, au închis prăvăliile şi Bursa. Curentul general e contra lor.

1-iu Februar.

La Cameră Buzdugan isprăveşte cuvântarea lui asupra meritelor alipirii Basarabiei, discutate cu Inculeţ, care, ca şi Nistor, s'a înscris la liberali (pe Nistor nu-l urmează însă

o parte dintre ai lui). Neatenţie generală. Era să i se ieie cuvântul. Răspunzându-i, Pântea, mai energic, are şi momente frumoase, ca atunci când spune cum, întâlnind pe colonelul Anastasiu în drum spre Chişinău, „s'au sărutat, au băut un păhar cu vin şi au întrat în oraş".

Intreb pe preşedintele Consiliului dacă e hotărît să suprime tulburările, între care însemn şi pe ale Evreilor cari au întrat cu sila în Universitate şi au închis prăvăliile. Ating uneltirile opoziţiei violente, care, încurajând astfel de acte, ar face o crimă faţă de Patrie.

Urmează lunga interpelare a lui Madgearu în chestia scăderii leului cu 6 centime. Răspunde Vintilă Brătianu, mai mult cu amintiri, nu fără duioşie şi, poate, ceva ipocrizie dibace.

*

La Teatrul Popular se prezintă, cu un inspector al artelor, suplinitor la Universitate, Şoimescu, antisemit cunoscut, două studente, cerând sala teatrului pentru a serba pe „24 Ianuar". E vorba de un discurs al lui Mândrescu, care a susţinut în Cameră mişcarea studenţilor. Sunt silit să refuz. Cele două fete sunt deosebit de bătăioase în răspunsurile pe care mi le dau.

2 Februar.

Duelul Madgearu-Vintilă Brătianu, la Cameră. Studenţii s'au bătut cu Evreii pe Calea Văcăreşti.

3 Februar.

Un student şi o studentă vin să-mi ceară la redacţie intervenţia pentru liberarea colegilor arestaţi. Refuză însă să declare că vor reveni paşnic la cursuri în ziua de 8, până la

care e închisă Universitatea. Amenința cu greva. Peste un moment, studenta vinde pe Bulevardul Elisabeta proclamația care înlocuieşte „Cuvântul Studențimii", suprimat. La Societatea studenților în Medicină se afişează toată literatura de agitație, pe care lumea o ceteşte cu pasiune. Unul, căruia îi spun că vom ajunge la leul 50 de centime, răspunde: „Dacă leul e de la Jidani, trebuie tăiat din rădăcină". Mai departe un student ieşean, cu tricolorul la piept, taie publicul cu gesturile unui cuceritor.

*

La Cameră s'a ridicat şedința. Vorbesc lui Văitoianu, după ce I. Brătianu a dat sfaturi majorităților şi Mândrescu, Leonte Moldoveanu au făcut amendă onorabilă. Ii arăt primejdia. La Iaşi întrunire antisemită şi, mâni, țărăniştii au la „Dacia" o altă adunare. Se zice că e vorba de a-l aduce pe Cuza aici pentru a influența asupra articolului din Constituție privitor la Evrei. Agitația a intrat acum şi în şcolile secundare, cu aprobarea multor profesori. E vorba şi de o mare acțiune la sate. Generalul pare şovăitor, de şi asigură că va pune capăt mişcării. Ii spun că ar trebui să disolve şi anacronica „Uniune a Evreilor pământeni" şi să oprească adunările politice în sinagoge. Mi se semnalează că Magder, din partea „Uniunii", ia parte la anchetele oficiale în provincii.

„Galații Noi" scrie că la Iaşi Evreii ar fi cerut ca oraşul să fie cu porți ca la Folticeni, după cererea ritului...

Toată lumea ar fi câştigată la antisemitism.

*

Țin, ca o conferință la Casa Şcoalelor, cursul mieu. Auditorul e cel obişnuit, dar răceala domneşte în locul vechii prietenii.

*

Brandsch vine să-mi mărturisească mie, „ca unui părinte“, durerea lui pentru stările de azi, el care a vrut unirea şi, la pacea din Bucureşti, a fost, cu actualul Vlădică Ivan, în congregaţia Sibiiului, contra anexărilor în dauna noastră. Mă sfătuieşte să mă unesc cu naţionalii; Maniu ar primi de la mine locul ce vreau; aş ajunge iute stăpân în Ardeal; aş avea mânile libere în Vechiul Regat. Ii spun că de naţionali mă desparte: atitudinea lor la Alba-Iulia, ofensele aduse Vechiului Regat, legătura cu tachiştii, de cari nu se vor putea desface, şi care aduc pretenţii şi impopularitate. Imi cere să vorbesc cu Vaida. In schimb, îi dau voie să repete tot ce i-am spus.

4 Februar.

Intrunirile anunţate la Iaşi, şi a d-rului Lupu la „Dacia“. Colonelul Rasoviceanu arată prin ce griji a trecut când cu zvonul atacului unguresc. Nici acuma nimic nu ni-a venit de la Paris. Avem arme de şapte feluri. Mitralierele americane model S. Étienne nu-s bune de nimic. N'avem cu ce înzestra tancurile. Prinţul Carol, căruia i-a vorbit, spune că, din nenorocire, nu poate face nimic.

5 Februar.

La dejun la Palatul Cotroceni.

Regina pare tristă şi preocupată. E impresionată de vestea ruperii negociaţiilor de la Lausanne, pe care, de la început, mi-o comunică Regele, parând a spune că în complicaţiile ce vor urma vom fi atraşi şi noi.

In cursul mesei se vorbeşte de scumpete, de pânea din Serbia şi Bulgaria, care întrece cu mult la preţ pe a noastră, de Herriot şi de asigurările lui cu privire la Ruşi, care lasă

cam sceptic pe Rege. Fiind vorba de sistemul de partid al sovietiştilor, cari lasă pe străini să vadă numai ce vor ei, şi adaug: ca şi la noi de altfel, Regina obiectează că noi suntem mai naivi şi nedibaci, în fond mai buni.

După masă izbutesc a-i vorbi Regelui de situaţia politică, arătându-i că e nevoie ca liberalii să-şi termine încercarea pentru ca apoi un guvern popular, dar unitar, să facă alegeri legale, din care să iasă acea posibilitate de orientare de unde poate veni adevăratul Ministeriu de coaliţie.

Regele păstrează părerile lui despre insuficienţa Ardelenilor. Maniu a fost primit în audienţă. A declarat că face războiu fără cruţare Guvernului şi că presa lui are ordin să nu-i discute măcar măsurile. In ce priveşte pe tachişti, Regele pare a mă crede că ei nu mai au niciun răsunet în ţară. Despre ţărănişti se exprimă cu aceiaşi neîncredere. Lupu, care, în materie de libertate a presei, i-a făcut personal toate concesiile, îi apare ca un om care lucrează pentru galerie. E plin de recunoaştere pentru Averescu, care i-a spus că are acum practica de guvern care îi lipsia şi că în niciun caz nu va face opoziţie extra-legală Guvernului, ale cărui Camere le consideră însă ca nechemate să dea Constituţia. Regele e mulţămit că nu s'a făcut blocul nesincer al opoziţiei, şi nu-l va încuraja. Până la sfârşitul anului liberalii au rost să rămâie. Lui Averescu, fară a-i da speranţe, nici nu i le combate, din politică.

Recunoaşte reaua stare a armatei. Crede că şi Francezii sunt vinovaţi pentru zabava muniţiilor. Le aşteaptă acum şi din Anglia. Vor sosi pâna în primăvară? Nu ştie. Despre planul lui Miliucov, nu crede că va putea fi realizat şi aminteşte 1812, cu surprizele imensităţii. Regele Serbiei i-a scris că se bucură de împăcarea conflictului cu Ungaria: **nici ei nu erau pregătiţi....**

Prinţul Nicolae era de faţă: cam slab. Va merge pe un vas englez, şi pentru sănătate.

La plecare, Regina mă îndeamnă să caut a o vedea în deosebi.

6 Februar.

Sunt înştiinţat, de un student, dimineaţa, că voiu fi insultat cu prilejul conferinţei mele la Ateneu, pentru societastea „Tinerimea română". Fireşte că voiu merge.

Generalul Nicoleanu îmi spune că studenţii, cari au primit pe Cuza şi Şumuleanu, la gară, au rupt două cordoane şi cu greu s'a putut opri continuarea dezordinii. La Ateneu, clădirea e blocată de cel puţin două mii de studenţi. Se dă drumul în sală numai câtorva sute.

Prinţul Nicolae e de faţă. Vorbesc despre ştiri noi cu privire la Unire. Evit orice aluzii, mulţămindu-mă, la sfârşit, să învederez că actul de la 1859 e datorit faptului că o generaţie cuminte a ascultat de cărturari, în capul cărora se plămădesc idealele, şi a păstrat disciplina care singură dă mijloacele pentru realizarea lor. La ieşire bandele mă huiduiesc. Invit să iasă cineva pentru a mă lămuri asupra sensului manifestaţiei. Tăcere, apoi noi huiduieli anonime. Mă mulţămesc a li spune: „Ferice de părinţii cari v'au născut".

Acasă, redactez demisia mea din profesorat. O menţin cu toată intervenţia ministrului de Instrucţie şi a lui Valaori. Aflu de la ei că şi secretarul general şi Pangrati, ba chiar ministrul însuşi au fost huiduiţi, — Ştiţi cine sunt eu?, a întrebat Angelescu. — Nu ştiu. — Ministrul de Instrucţie. — Să fii sănătos.

Căminurile s'au închis. Studenţii datori cu serviciul militar vor fi concentraţi şi trimişi la Nistru.

Lumea subscrie prin cârciume pentru studenţi. Se dau

până la 10.000 lei. Cei scoşi din căminuri vor fi găzduiţi de particulari. Până şi asociaţii la afaceri ai Evreilor susţin pe revoltaţi. Magistraţii refuzau să confirme mandatele de arestare. Ofiţerii luau parte la manifestaţii. Studenţii de la Politehnică şi-au gonit profesorii. Maiorul Bădulescu i-a aprobat. A dat o mie de lei pentru un număr din foaia studenţilor. Foaia a ieşit sub alt număr; s'a închis tipografia „Răsăritul".

Inteţirea ungurească e evidentă. De aceia s'a votat la Pesta „Numerus clausus". „Universul" a dat ştirea cu litere mari.

*

Seara, reprezintaţie la Teatrul Naţional pentru treizeci de ani de la căsătoria Regelui cu Regina, cu „Visul unei nopţi de vară", foarte bine interpretat. Sunt în lojă cu Şt. Pop. Ii arăt greşelile partidului lui. El pare desgustat. Mă asigură de simpatia Ardealului. Mă roagă să li cruţ atacurile. Alături, Vaida cu Marghiloman, care îl ignorează. I. Brătianu mă îndeamnă să nu părăsesc Universitatea. Ii cer pe a doua zi răspuns la întrebarea mea de Joi.

7 Februar.

Delegaţi ai minorităţilor studenţilor. Imi spun cuvinte înduioşătoare. E clar însă că ei nu au nicio influenţă asupra colegilor lor, în capul cărora e un lamentabil haos.

După-amiază cetesc la Cameră demisia mea. I. Brătianu spune că trebuie răspinsă. Face declaraţii destul de energice în fond, dar cu moliciune în formă. Reiau cuvântul pentru a cere consecvenţă şi energie, lovindu-se, nu în victime, ci în instigatori.

Mi se comunică după şedinţă că rectorul de la Cluj, unde

s'a disolvat societatea „Petru Maior", Iacobovici, a avut geamurile sparte. Se cere izgonirea profesorilor francezi....

8 Februar.

Studenţii iscalesc o adresă de dezaprobare a huiduitorilor.

O nouă întrunire antisemita a fost interzisa.

Studenţii au fost la primul ministru, şi s'au redeschis căminurile şi cantinele.

Unii dintre dânşii se lauda că au corespondenţe cu antisemiţii germani.

*

Duca mi-a expus stadiul negociaţiilor cu bolşevicii.

La Lausanne s'a prezintat Cicerin, diplomat expert, cu căutătură nesigură, apoi Racovschi, acesta ras, gras, voios. S'a luat de vorba cu un ziarist, care i-a vorbit de opinia de la noi cu privire la ura lui contra României. A protestat. A petrecut la noi cei mai buni ani din viaţa lui, a întemeiat un partid; de şi Bulgar de origine, în fond e Român; soţia lui e Româncă; Brătianu l-a închis pe dânsul, el a închis pe Diamandi. Rusia e mare: Basarabia nu e chestie esenţială pentru dânsa.

De aici s'a ajuns la negocieri între Duca şi Cicerin. Acesta a început, cu amabilităţi, cu declaraţii publice, în conferinţă, în momentul discuţiilor asupra Strâmtorilor, că vrea pace, ca doreşte în special să fie pace între Rusia şi România. Apoi s'a ajuns la întrevederi, în care Cicerin a fost adus să spuie ce vrea: tezaurul. In schimb s'ar renunţa la Basarabia, dar, din cauza curentelor de opinie publică, n'ar vrea s'o admită de la început. Deci să înceapă negocieri, din care să rezulte acest punct. Din partea lui, Duca nu

vrea să arăte că ar cumpăra cu tezaurul posesiunea Basarabiei. Ar fi deci de căpătat de la Ruşi o asigurare secretă prealabilă. Pentru aceasta, Cicerin vrea să consulte guvernul său. Aici stau lucrurile.

9 Februar.

La comunicaţia mea de la Academie despre Bataillard, auxiliar francez al Unirii Principatelor, sunt şi studenţi, carimi arată simpatie.

10 Februar.

In drum spre Cameră. Dinu Brătianu îmi spune că la sate şi Mihalache face antisemitism. El însuşi e contra mişcării. A mustrat pe cei cari la o masă dădeau bani studenţilor, cari cereau, şi-i primiau în gazdă, pentru că „au dreptate băieţii".

Aflu că la un bal unii studenţi purtau pe piept cocarde „Die Juden hinaus".

*

Mihalache ceteşte o declaraţie abstractă, în care, pe baza ideii luptei de clasă, dă dreptate ambelor părţi.

*

Legea avocaţilor. Un ţăran din majoritate combate monopolul pe care l-au impus „provinciile", unde el există. Djuvara glorifică pe avocaţi. Iorgu Toma aduce critici tari.

Afară, Ioaniţescu îmi spune că generalul Averescu nu-i lasă să vie în Cameră; altfel pleacă el din viaţa politică.

La Palat, toată lumea îi alintă şi li dă speranţe.

La oraşe recunoaşte că nu capătă aderenţi, fiind încă odioşi. Dar la sate începe să se vorbească de Averescu cel care a dat şi **va da** pământ. — Să nu fie, îi spun, a doua cădere mai rea de cât cea d'intâiu.

11 Februar.

Conferinţă la Ateneu despre „Germanizarea României". Public numeros, care manifestă simpatic.

*

Universitatea din Cernăuţi intervine pe lângă mine ca să-mi retrag demisia.

12 Februar.

La Cameră tot legea avocaţilor.

La plecare, Duca îmi spune că Ismet se apără de intransigenţă. A primit toate clauzele teritoriale, dar nu poate admite aceia care caută a impune acceptarea datoriilor, necercetate, ale guvernului din Constantinopol. Altfel, e grăbit să plece, oprindu-l numai înzăpezirea. Strecurându-i-se ideia unei mediaţii româneşti, o înlătură: în toate chestiile trebuie să consulte Guvernul său.

Vorbim de succesiunea eventuală a Guvernului. I. Brătianu ar crede că Maniu ar putea să se impuie prin agitaţie. Ieri, la o întrunire tulburată prin strigăte de „Bizanţ" şi „petrol" la adresa lui M. Cantacuzino, Vaida, condamnând excesele antisemite, a fost întrerupt de un student: imediat a lansat tirade antisemite el însuşi.

Toma Stelian face un mic partid de disidenţă liberală (M. Culoglu, Coculescu, etc.) şi negociază cu Ardelenii ca să

fie şef al opoziţiei unite, ceia ce doritorii de guvern Maniu nu vor.

Zădărnicii...

La ţărănişti declaraţia lui Mihalache a stârnit disensiune.

13 Februar.

Profesorul Panaitescu de la Cluj îmi spune că studenţii de acolo au rechemat „la chestie" şi fluierat pe Sextil Puşcariu.

Mediciniştii evrei clujeni pleacă la Universităţi străine.

14 Februar.

Adunaţi la cantina studenţilor în Medicină, şcolarii noştri şi-au repetat şi complectat ultimatul.

Azi întrunire antisemită la „Dacia".

15 Februar.

Pârvan îmi spune că studenţi de ai lui l-au asigurat că eu sunt plătit de „Jidani".

Şi el e de părere că generaţia noastră nu se mai poate face înţeleasă.

*

La „Dacia", cu o asistenţă enormă, adunarea noului partid naţionalist-creştin. Cu injurii la adresa mea, a lui Vaida şi a multor altora se cruţă numai „marele om" Brătianu, care n'a vrut să iscălească tratatul „mârşav".

16 Februar.

Zelea Codreanu, căruia Consiliul permanent i-a dat numai

un avertisment pentru isprăvile făcute, şi-a ales Ministeriul de Războiu în noua formaţiune ministerială. Prin restaurante se colportează numărul cecurilor cu care mă plătesc „Jidanii". Sunt prezentat ca un om „fără caracter", care „voiu fi lichidat".

17 Februar.

La cererea nouă a ministrului şi a rectorului pentru retragerea demisiei mele se adauge a „României June" din Viena.

*

Mihalache, care a fost arestat pentru că apucase de piept pe un jandarm, îmi declară că va face tot ce poate ca să răstoarne guvernul. Pare să creadă în adevăr că eu am o înţelegere cu Brătianu.

„Viitorul" nu suflă un cuvânt asupra agitaţiilor.

18 Februar.

D-rul Toma Ionescu ar fi fost chemat la Palat. Regele s'ar fi interesat de ce nu vin ai lui la discuţia Constituţiei. Ar fi pus în vedere modificări. A întrebat dacă tachiştii o duc bine cu tovarăşii lor de fuziune.

Averescanii prezintă lista unui nou Guvern.

19 Februar.

Şedinţe total fără interes ale unor Camere obosite, care cer vacanţă.

20 Februar.

Conferinţa mea la Cercul Analelor despre „Ce avem de

învăţat de la Francezi". Lume rece, puţin înţelegătoare. Se aşteptau să vorbesc în limba franceză. Unui public românesc?

*

Pe străzi manifestaţii ale studenţilor. Cer liberarea colegilor arestaţi şi strigă „Jos Jidanii". Cântă în faţa Palatului. Multă gloată împrejur.

*

Colegul mieu Rădulescu-Motru mă prezintă ca uneltitor, cândva, al unor mişcări ca acestea şi ca doritor de aplause ale studenţilor.

Rectorul de la Academia Comerciala, Cihoschi, răspingând „Numerus clausus", ar fi spus elevilor: „Ţineţi-va dârzi, băieţi, că veţi reuşi".

21 Februar.

Ştirbei vine la mine pentru a-mi cere o iscalitură pe un act comemorativ al încoronării. Nu crede în promisiunea facută de Rege lui Averescu. Ministeriul liberal n'ar putea să dureze dincolo de margenile anului. In favoarea lui Vintilă Brătianu el aduce refuzul opus propunerilor lui Ştirbei de a influenţă piaţa financiară prin punerea în circulaţie a devizelor societăţilor de petrol, în schimbul unei uşoare ridicări a preţului intern — care s'a şi facut — şi a făgăduielii că, un număr de ani, nu se va schimba nimic în regimul petrolului.

Ştirbei a fost în Grecia. Atena, mică, e mai prezentabila decât Bucureştii. Impresionează puternic autoritatea, de şi oamenii politici sunt inferiori celor de la noi, având numai preocupaţia puterii. Totuşi Baltazzi, care putea să scape,

a preferat să împărtăşească soarta celorlalţi. Regele merge liber pe străzi şi trăieşte fără pază. Timiditatea şi hotărârea de a nu-şi manifesta personalitatea l-au scăpat; totuşi va trebui cândva să-şi facă dovezile şi-i va fi greu.

Regina Elisabeta trimisese telegrame îngrijorate. A găsit-o mai liniştită şi complect refăcută fiziceşte.

Francezii şi Englezii se duşmănesc la Atena. Altfel ei ar fi dominat situaţia. Cine cunoaşte mai bine împrejurările e ministrul sârb Balugcici.

La Belgrad l-a impresionat paza la fiecare uşă şi scară a Palatului.

22 Februar.

Desgustătoare scrisori anonime de studenţi, cari îmi cer să persist în demisie. La arăt ministrului, care mă invită din nou să renunţ la dânsa. Insist: neavând dreptul la pensie, să mi se dea putinţa de a trăi din publicarea revistelor editate de Ministeriu.

23-24 Februar.

La Craiova Averescu anunţă apropiata lui venire la Guvern.

26 Februar.

Joubert, „ziarist" francez (fost paginator la Paris), a scos o carte infamă: „Femmes sans pudeur, moeurs roumaines", a fost expulzat, şi cartea i s'a confiscat. Opinia publică, fără excepţie, a reacţionat de data aceasta.

Ni se comunică detalii interesante asupra făptaşului acestei grobienii. L-a adus bancherul Crissoveloni, pentru a face un ziar francez în legătură cu ambiţiile sale politice. Trei, cinci, după alţii 10.000 franci pe lună, timp de cinci ani, ori de apare ziarul ori de nu. A cumpărat o casă

de două milioane şi jumătate. Lux, recepţii. Căsătorit cu o femeie frumoasă, pe care o prezintă ca nepoata unui diplomat. Relaţii personale dubioase, dar utile. Scria piese de „moravuri române" şi poftia scriitori la lectură.

După comiterea delictului, vine la „Flacăra", cetindu-şi, zâmbitor, criticile. Intrebat de tânărul poet Vintilă Rusu-Şirianu cum a putut face o asemenea ticăloşie, răspunde că „visează celebritatea", că are vrâsta, că a făcut „o Garçonne românească" şi că, în ciuda cursului scăzut al leului, tot va căpăta ce-i trebuie pentru „două-trei călătorii". Rusu-Şirianu l-a luat de guler şi l-a azvârlit în noroiu.

Articolul mieu din „Universul" a determinat expulzarea lui. Legaţia Franciei i-a refuzat orice sprijin.

Dar prin Ministeriul de Externe el dă un „comunicat" de scuze. E de fapt expulzat?

Persoanele din „romanul" lui ar fi portrete, şi adevărate. Lucruri mai grozave se spun, cu cinism, la Capşa. Refuz să le reproduc.

Adunarea pentru constituirea societăţii, pe care o propun în numele „Ligei", „Colaborarea latină".

Destulă lume. Generalul Tell aminteşte „Asociaţia Latină" a d-rului Istrate, care n'a funcţionat. Un inginer răspinge scopurile reale (fabrică de hârtie, ediţii franceze, carte franceză, împrumuturi culturale) şi se ridică împotriva primirii celor cari nu sunt... „Latini". Trei studenţi cu tricolorul la butonieră, vorbindu-mi trufaş, mă observă.

*

Consiliul Universitar publică în chestia tulburărilor o de-

claraţie foarte frumoasă, cuprinzând şi solidarizarea, în unanimitate, cu mine.

Incercându-se examene la drept, de N. Basilescu, studenţii evrei sunt împiedecaţi cu forţa de a se prezinta.

La Iaşi nouă întrunire antisemită. La Cernăuţi Evreii atacă în cafenea pe un student ieşean, care purta insigna antisemită, şi, din partea lor, antisemiţii devastează două cluburi studenţeşti ale Evreilor.

2 Mart.

Redeschiderea Camerelor pentru a fi amânate pe Luni.

*

Naţional-tachiştii şi ţărăniştii au încheiat un acord ca să răstoarne Guvernul şi apoi să se mănânce între sine.

*

Necontenit vin adeziuni şi se scriu articole de îndemn pentru „Colaboraţia Latină".

*

La Academie comemorarea lui Renan. Foarte multă lume. Regina şi prinţul Carol au anunţat că sunt reţinuţi aiurea. Regele ar veni la altă dată.

*

Goubert, chemat de Prefectul de Poliţie, l-a întrebat dacă i-a cetit cartea. — Da. — Atunci n'aţi înţeles-o!

*

Spun generalului Mărdărescu, fără a-i arăta izvorul, ce ştiri rele, alarmante despre armată am de la generalul Iarca din Buzău. El mă asigură că s'au luat măsuri, că va fi îmbracăminte pentru jumătate de milion de soldaţi, că Arsenalul, Pirotehnia vor începe în curând să lucreze. Muniţiile se aşteaptă, dar Francezii se lasă greu. Imprumutul ce trebuiau sa ni-l acorde n'a trecut încă prin Cameră: se adaugă fel de fel de creanţe, care ar fi să între în contul lui.

Ştirea despre intenţii agresive ale Ungurilor nu era o închipuire. Numai armata lor era mascata ca grăniceri. Planul era să ne atace dacă Germania ar fi reacţionat militar la atacul Francezilor în Ruhr. Comisia interaliată s'a lăsat momită de scuze.

4 Mart.

La Târgovişte, pentru o conferinţă despre Ioan Eliad. La Mănăstirea Dealului numărul elevilor s'a dublat. Mijloacele sunt insuficiente. Decăderea e vădită.

3.000 de „Sârbi", Bulgari, trăiesc într'o suburbie a lor, vorbind între dânşii „sârbeşte". Nimeni nu încearcă a-i desnaţionaliza.

*

Mari manifestaţii la Iaşi, cu slujbă la Mitropolie, cu demonstraţie în Piaţa Unirii.

5 Mart.

Se prezintă în Cameră proiectul de Constituţie. Asociaţii răsturnării lipsesc. Fac o declaraţie în care arăt că nu de asemenea forme are nevoie ţara, ci de o mai bună stare materială şi morală şi că actualul Parlament n'are căderea de a vota o Constituţie. Dar noi vom discuta-o, fiind vorba de principii. Observând că toate patimile au fost trezite de

agitaţia constituţională, I. Brătianu observă că e mai bine să le ştie pentru a le combate..

*

Inginerul Fantoli îmi spune că ministrul Fasciotti asigurase pe Regele Carol, în Iulie 1914, că Italia se va alătura Aliaţilor. Acesta ar fi influenţat asupra deciziunilor Consiliului de Coroană. Intrebându-se la Roma în locul cel mai înalt, a venit desminţirea. Fasciotti, înţeles cu Brătianu, n'a mai fost pe la Curte supt Regele Carol.

7 Mart.

Noi tulburări studenţeşti. E insultat şi C. C. Arion.

*

La Cameră Madgearu face „şarlatan" pe I. Brătianu. Obişnuitul scandal.

*

Ministrul Palatului, Mişu, venit la mine în legătură cu comemorarea lui Renan, crede că, dacă, în chestia Constituţiei, opoziţia ar merge până la turburări, s'ar putea ca, provizoriu, puterea să fie încredinţată lui Averescu, fost militar. Altfel, el n'are nicio făgăduială.
Totuşi acesta şi-a convocat la Bucureşti, şefii de judeţe.

8 Mart.

Necontenite scandaluri la Cameră. Madgearu, Mihalache caută a face atmosferă pentru ce va veni pe urmă.

9 Mart.

Imens scandal al opoziţiei „unite". I. Brătianu e împiedecat de a vorbi prin necontenite huiduieli şi printr'un potop de vorbe murdare, pe care felul cum face alegerile Guvernul, fără a le scuza, le explică. Declaraţia lui Maniu, impecabil în costum, şters în voace, a lui Halippa, aprins ca un revoluţionar de modă rusească, a lui Popovici, care-şi scandează dârz pasiunea, sunt înăbuşite de aplausele asociaţilor. Lângă mine doi Ardeleni strigă continuu: „calăi, pfui, pfui". Un biet muncitor, care spusese că-i trebuie o Constituţie, era să fie scos în ghionturi. Se strigă lui Brătianu că „merită, tâlharul, să fie băgat cu capul în urnă". Tot coconetul bucureştean a venit la spectacol. Pe coasta dealului se împiedecă intrarea amicilor lui Lupu. Şi eu am fost bruscat. Preşedintele e nul ca totdeauna. El priveşte pe Iunian, care spune liniştit lui Văitoianu că e „cel mai mare bandit al Ţării Româneşti".

Expulzarea a opt opozanţi — expulzare ca a lui Madgearu, care asistă totuşi la lucrări, — dă prilej la discuţii infinite. Un ultim act se va petrece pe străzi, în alaiu.

*

Am cerut concediu de doi ani de la Universitate

10 Mart.

Continuă imensul şi greţosul scandal. Surprind pe Maniu care înăbuşă un zâmbet când Sever Dan fluieră din sirenă. Azi s'au bătut şi — cinematografiat.

11 Mart.

Secretarul Universităţii din Iaşi îmi spune că steagurile negre cu crucea cârligată pe fond alb s'au sfinţit la Mitropolie şi că jurământul s'a făcut în Aula Universităţii, creându-se „centuriile". — Cine a dat voie? — Nu se mai cere voie: întră cine vrea, — cu pumnul!

*

Deschid, fiind în concediu pe doi ani, lecţii de Istorie Universală pentru publicul cel mare. Asistă multă lume. Şi Murgoci, cu totul desfigurat şi slăbit de boala care-l roade.

*

S'a mai liniştit opoziţia.

12 Mart.

È ascultat cu atenţie socialistul bucovinean Pistiner, foarte logic şi moderat. Ii cer lămuriri asupra „minorităţii" pe care o reprezintă: ce limbă are. El declară că jargonul e al proletariatului evreu. Contest şi calitatea de minoritate Evreilor din Vechiul Regat. Intrebat dacă admit votarea Constituţiei, răspund că a trecut momentul când era starea de spirit pentru aceasta; acum avem Constituţii de partid, până va veni omul care să se gândească înainte de toate a guverna.

Se pregătesc tulburări pe Duminecă. S'ar căuta şi vărsări de sânge.

*

Vorbesc cu Mârzescu de împrejurările de Iaşi. El se plânge că n'are oameni. Dintre cei doi generali, Zadic n'are voinţă; Gherculescu e cu agitatorii. Zadic a refuzat trupa când cu devastarea de la Goldner. Şefii liberali locali sunt sau fără credinţă sau fără inteligenţă. I se pare că Angelescu are legături cu principalul şef al mişcării. A primit demisia singurului om care putea înfrunta pe tulburători, M. Cantacuzino. Şi secretarul general al lui Văitoianu şi Valaori au legături neîngăduite.

Ifrim, venit din Iaşi, spune că e un curent antisemit enorm. Profesori, doamne, domni din societate vând pe străzi ziarul „Naţionalul", care se trage în 20.000 de exemplare. Se strâng continuu bani. Insultele plouă la adresa mea. Se pregăteşte un mare ziar la Bucureşti. Şi ţeranii sunt asmuţiţi, de agenţi liberali, contra noastră, cari „ne-am dat cu Jidanii".

*

Ieri a venit ministrul cehoslovac Veverka, pentru a mă invita la Praga, Brno şi Bratislava.

13 Mart.

Furtună şi inundaţii.

*

La Cameră foarte elocventă cuvântare rostită pasionat de Agârbiceanu. Când vorbeşte Lupaş, se petrec scene violente. Unii dintre asociaţi par jenaţi de cuvintele ridicule care zboară.

*

Chemat la Prinţul Carol, care întâiu arătase dorinţa de a veni el la mine.

Vorbim întâiu politică şi Prinţul crede că Parlamentul ac-

tual n'are dreptul de a vota Constituţia. Şi el e contra Senatului aşa cum se intenţionează a-l face: îi place ideia unui Senat cu reprezentarea categoriilor şi a intereselor speciale. Ar vrea şi el ca, în loc de „Români", membrii naţionalităţilor să fie lăsaţi a fi ceia ce sunt.

Argetoianu i-a spus că o Constituţie nu trebuie să aibă mai mult decât articolele din „Magna Charta", restul fiind votat cu două treimi ca legi organice. Prinţul îi arată o deosebită simpatie şi încredere.

14 Mart.

Sunt silit să arăt la Cameră cu ce elemente s'a aliat partidul naţional din Ardeal. Deputatul Aciu îmi strigă „Grec". După plecarea mea bătrânul Tripon e oprit de a vorbi. Şi aceasta provoacă până la 9 şi un şfert un şir de scene violente, în cursul cărora ministrul Sasu are putinţa să spie că unul din şefii opoziţiei e „cu gura în serviciul democraţiei şi cu mâna în punga oligarhiei".

*

La „Colaboraţia Latină" se ceteşte scrisoarea generalului Berthelot, care vorbeşte de o subscripţie de 300.000 de franci pentru a face un simplu oficiu de librărie franceză în Bucureşti, vânzând deocamdată cu pagubă. Opun ideia noastră de selecţie a lecturii franceze. Dorinţa de a subscrie e foarte slabă. Abia 300.000 de lei. E vorba de a se cere băncilor. Cociaş a lipsit. Suntem extraordinari când e vorba de a realiza ideile pe care le aclamăm.

15 Mart.

Stern vorbeşte la Cameră, discutând articolul din Con-

stituţie privitor la Evrei. Incepe de departe şi e foarte agresiv. Destăinueşte că Vintilă Brătianu a venit la templu să ceară voturi. Ridiculizează pe Bărnuţiu, a cărui apărare o iau. Relevez şi felul iritant cum pune chestiunea. Mârzescu intervine şi el ca autor al decretelor-legi, dând preciziuni.

Apoi din nou certe, scandaluri, expulzări.

*

Seara la Fundaţia Prinţului, Conferinţă, în prezenţa Regelui, despre „noţiunea culturii".

Apoi convorbire îndelungă cu Regele. Crede că Sâmbătă se va mântui discuţia generală la Constituţie. El a cerut să nu se schimbe partea privitoare la dinastie. I se pare că alcătuirea Senatului nu e potrivită. Numără pe membrii numiţi, cari sunt puţini. Şi în chestia „cetăţenilor români" e opinia minorităţilor. Nu e de părere să se dea, în caz de lipsă a moştenitorilor tronului în linie masculină, prioritate fiilor princeselor României.

17 Mart.

Sandor Jozsef ceteşte, anume încurcat şi încet, declaraţia la Constituţie a Uniunii Maghiare. Intre două scandaluri şi excluderi partidele în luptă nu-i dau nicio atenţie. Observ pasagiul în care aducea înainte autonomia Rutenilor în Cehoslovacia. Incepe o discuţie, în care Maniu refuză să intervie derobându-se. Sunt aşa de utile în opoziţie minorităţile! Continuu să urmăresc pe vorbitor, şi îi spun tot ce naţia noastră a avut să sufere de la a lui. La urmă, el ceteşte o declaraţie dârză de protestare.

*

Seara, un comisionar de stradă îmi prezintă, în numele lui Buţureanu, Ifrim, Ţoni, Făgeţel şi alţii, o critică dură a conducerii mele, care ar fi făcut pacatul de a nu participa la lupta opoziţiei, de a servi Guvernul, de a prigoni pe studenţi. Aş vrea o atitudine „echivoca". Mi se cere să tratez cu naţionalii şi mai ales cu Averescu. Aş avea datoria de a aduce partidul la Guvern prin orice mijloc.

Cu câteva ceasuri înainte niciunul din cei iscăliţi nu mi-a spus nimic. Boala vremii....

Seara, plec la Roman, dupa ce înştiinţez că parasesc conducerea unui partid ai carui fruntaşi pot să aibă asemenea atitudine.

18 Mart.

La Roman.

Comunic celor de faţă cari conduc organizaţii jignirea ce mi s'a adus. Toţi o condamnă. Ifrim însuşi e foarte jenat.

După amiazi conferinţă la societatea „Miron Costin" despre „Naţionalismul înainte şi dupa razboiu". Un foarte numeros auditoriu, şi Evrei. Arăt deosebirea dintre naţionalismul latin, cultural, şi cel germanic, necultural, „păgân". Pun în legătură lucrurile de la noi. Definesc naţionalităţile de drept istoric şi cele contractuale. Evreii nu sunt nici una, nici alta. Calific zădarnicia sionismului, care leagă peste mii de ani de întrerupere pe Evreii de azi cu cei din antichitate. Li spun că soluţia chestiei lor nu e în Constituţie, ci în inima poporului român.

H. Place, fiul consulului francez din vremea Unirii, îmi arata extrem de interesante scrisori şi memorii ale tatălui său, care apare ca mentorul marelui Domn; îmi pune la dispoziţie còpii pentru publicare.

Frumoase clădiri, ca orfelitatul, de un stil armonios, din întăia jumătate a secolului trecut.

19 April.

Ieri a fost întrunirea „monstra" pentru dărâmarea guvernului. „Presa", noul ziar tachist, anunţă „rănirea gravă" a lui Maniu şi Vaida, cari nici n'au fost atinşi. Un deputat, Ioan, a tras o palmă unui soldat, care l-a batut. Un şef basarabean a declarat că Basarabia lui va fi cea d'intâiu provincie care se va desface din legăturile cu România.... Atacurile la adresa Regelui n'au lipsit.

Strazile sunt înca împănate cu armata. Eu însumi, la întors, am fost înhaţat de piept de doi soldaţi.

La Camera, Magura, de la Galaţi, vorbeşte în numele libertaţilor cetăţaneşti. Apoi, în oarecare linişte, urmeaza discuţia generală la Constituţie. Saşii sunt foarte dârji, pentru ca nu li se recunoaşte calitatea naţionala. După Roth, Brandsch vorbeşte, amintind meritele sale faţa de Români, despre dificultăţile interne şi externe ale unui Stat care nu trebuie sa-şi mai adauge nemulţămirile naţionalităţilor.

Vin la rând, făcând critica proiectului. Dupa mine glasul raportorului Chirculescu se pierde în urlete, cântece, fluiere.

In sfârşit, după o încăierare formală, I. Bratianu ia cuvântul pentru a mulţămi că s'a luat în consideraţie — socotindu-se abţinuţi opoziţioniştii din culoare — proiectul de Constituţie.

20 Mart.

Intovarăşesc pe ex-Regina Sofia, fiicele ei şi Prinţul Carol la bisericile Colţea şi Radu-Vodă. Mortal de palidă, sora lui Wilhelm al II-lea arată blândă şi înţelegătoare.

*

La Cameră se sparg fiole de gaze înnăbuşitoare. Calific lucrul de „porcărie"

Izbutesc a impune caracterul de Stat naţional al României.

21 Mart.

Zi liniştită pe străzi.

Se discută Constituţia pe articole. S'a primit Biserica ortodoxă dominată. Protestă numai un tânăr preot unit sătmărean. Seara, cu luptă se smulg împământenirile la Cameră. Mârzescu a fost silit să cedeze.

Banu vorbeşte frumos, arătând că alegerile episcopale nu vor mai fi date Marelui Colegiu.

22 Mart.

Inmormântarea lui Onciul. Faţa, liniştită ca a unui om care doarme. Biserica Mihai-Vodă îmbrăcată în negru. Foarte mulţi asistenţi, în adevăr mişcaţi. Intre ei numeroşi studenţi, cu steagul Universităţii şi coroana „studenţilor creştini".

Vorbeşte ministrul Angelescu, Pangrati, care atinge delicata vreme a războiului, Cerkez, de la „Monumentele Istorice", Nedioglu, fostul ajutor al răposatului. Nu lipsesc nici cei de la „Convorbirile Literare". I. Brătianu e de faţa şi urmează carul până la Universitate. Aici, înaintea lui Bianu, care găseşte cuvinte foarte mişcătoare, ia cuvântul şeful de „mişcare studenţească" Napoleon Creţu. La Academie, cu clasice reminiscenţe, Pârvan.

In asistenţă şi Savona, însărcinatul de afaceri nou al Italiei, care a fost la mine să se intereseze de mişcarea noastra culturală.

*

Discuţii cu Duca asupra alcătuirii şi drepturilor Senatului.

*

Opoziţia a plecat la începutul discuţiilor. Şt. C. Pop s'a apărat de acuzaţiile ce i s'au adus prosteşte că n'ar fi fost bun naţionalist. Pare a fi fost mişcător.

*

Se sparg geamurile casei lui Ştirbei, când se dădea o serată.

23-24 Mart.

Discuţiile la Constituţie, fără relief, continuă.

Intr'o şedinţă de noapte, fără relief, continuă împământenirile. Guvernul cere un răsvot. Li recomand, ca măsură de pudoare, să readucă articolul neschimbat de la Senat.

*

Sâmbată sara, după ce Istrate Micescu apără cu argumente juridice proprietatea deplină, se discută punerea în posesiune a Statului asupra subsolului rămas, în cea mai mare parte, ţerănesc. Vorbeşte un Prahovean liberal, foarte convins şi calm, contra acestei spolieri. La argumentele lui Niţescu adaug şi pe ale mele. Nu putem clinti îndărătnicia lui Vintilă Brătianu: el ameninţă cu guvernarea din opoziţie. Intreaga Cameră e de fapt contra acestui act sălbatec.

25 Mart.

In stradă multe trupe. Opoziţia se face blândă la „Dacia" prin Maniu şi aprigă prin Mihalache, care atacă pe Rege.

*

Acum două sau trei zile, un grup de studenţi a atacat

teatrul particular unde juca Americana Mally Picon în „idiş".

*

Din nou se face scandal la Buftea, lui Ştirbei.

26 Mart.

Supt cuvânt că Senatul nu primeşte, se face răsvot din chestia împământenirilor. Deputaţii au fost pregătiţi îndelung pentru aceasta. I. Brătianu intervine, cu argumente foarte slabe. Majoritatea e extrem de jenată. Actul ar fi impus de Al. Constantinescu, care şi apare pentru a constata biruinţa.

La exproprierea pădurilor, care atinge fondul regional bucovinean, Iorgu Toma aduce înainte caracterul de la început al donaţiei. Răspund că numai valoarea ei interesează. Iorgu Toma se crede jignit de observaţia că, supt Austrieci ca şi acum paraziţi se înfruptă din fond. Protestă şi el şi Nistor. Trebuie să li spun că se pot găsi dovezi despre faptul că prin fondul religionar anume oameni săraci au ajuns milionari.

Articolul privitor la Evrei e combătut de profesorul Florescu din Craiova. Iau cuvântul, nu numai ca să critic forma articolului, dar şi ca să caracterizez acest procedeu de tratat formal cu Uniunea Evreilor Pământeni. Indemn pe Evrei să lase zionismul şi macabeismul, sistemul celor două patrii, şi să afle drumul la sufletul românesc, drum care nu e închis, însă să nu-l închidă ei.

Stern, după ce-şi ia garanţii din partea Ministeriului de Justiţie, se declară satisfăcut cu articolul şi oferă o atitudine

sufletească. Vorbeşte însă de ţara cu „mai multe naţionalităţi".

Un miros de fosfor se răspândeşte în sală la votarea Constituţiei. Majoritatea se ţine vitează, lumea din tribună fuge.

I. Brătianu mulţămeşte pentru vot. Mă ridic pentru a spune că Adunarea n'avea dreptul să voteze, dar, dacă Regele ar întări Constituţia, am recunoaşte-o ca un omagiu pentru dânsul şi ca un mijloc de a linişti ţara, rămânând să se schimbe prin legile speciale ceia ce este rău.

*

Pentru seară studenţii pregătesc noi manifestaţii.

29 Mart.

La Regele. Mă primeşte la Cotroceni într'un antret. A întărit Constiituţia, în care îmi spune că are partea de schimbări: vrea ca pădurile să nu fie distruse, el care vine din ţara pădurilor comunale.

Incă odată afirmă că n'are — cum a şi spus-o lui Vaida— niciun angajament cu Averescu. Repetă că acesta i-a vorbit cuminte şi şi-a recunoscut neexperienţa şi greşelile. Pune succesiunea, depărtată, a Guvernului în relaţie cu ce va fi atunci şi cu programul ce i se va supune. Nu-i scapă îndarătnicia guvernanţilor. Lui Vaida i-a vorbit de primejdia demonstraţiilor, care nu pot fi stăpânite, pe stradă, de cei cari le-au provocat. I-a spus că-l crede un reacţionar aliat cu stânga revoluţionară, şi Vaida a recunoscut.

Evită orice ar părea o recunoaştere sau o făgăduială faţă de mine. Ii expun în ce chip s'ar putea opri agitaţiile. El e pentru nevoia sancţiunilor. Se declară contra „experienţelor".

E îngrijorat de situaţia din Grecia şi a prevăzut pe cea din Serbia.

*

La masă, cu Hiotu şi Ciolac Antici, la Legaţia Cehoslovacă. Antici crede că regele Alexandru Obrenovici făcea prea multe intrigi de partid.

2 April.

La Paris.

3 April.

Deschiderea congresului bibliofililor cu o cuvântare de Brthou, care face aluzii, cu desgust, la succesul „Garçonnei".

4 April.

Comunicaţia mea despre Ilustraţia vechilor cărţi româneşti.

5 April.

La Congresul pentru Unirea Internaţională a muncitorilor intelectuali, un tânăr Bulgar vorbeşte în numele „organizaţiilor" de la el şi asigură că intelectualii bulgari, peste ultimele incidente, au rămas amicii poporului francez.

6-7 April.

Răsping în „Le Temps" vestea „revoluţiei româneşti": demisii de ofiţeri, Regele închis în fortăreaţa de la Alba-Iulia, etc.

9 April.

La Bruxelles. Deschiderea congresului Internaţional de Istorie printr'o şedinţă regală.

11 April.

Primirea congresiştilor la Palat. Ruşii, ţarişti, constituţionalişti, sovietişti — Sovietele sunt reprezentate oficial de orientalistul Berchtold — merg împreună.

Apoi audienţă personală la Regele, după însărcinarea Regelui nostru, care mi-a spus că e bine să-l vizitez. Vorbeşte de ţara noastră mărită, frumoasă. — Se lucrează mult. — O, mai puţin ca înainte de războiu! — Aveţi oameni politici eminenţi. Pomeneşte de legăturile familiei sale cu România. Ii amintesc că tatăl său, nu numai că a fost de fapt Domn, până la declaraţia de refuz, dar că Belgia l-a propus înainte de alegerea lui Cuza şi că Turcii l-au refuzat. Nu ştiu. Laudă pe Regele Carol, căruia noi îi datorim mult. Despre Regina spune că e împodobită cu multe talente artistice.

In cursul conversaţiei a spus că suntem fericiţi de a fi „o ţară de ţărani" (un pays de paysannerie).

14 April.

Recepţie la Primărie. Primarul Max primeşte. Consulul nostru e consilier municipal. Se plânge că n'avem relaţiile ce ar trebui.

15 April.

La Gand. Regele şi Regina deschid strălucita expoziţie a Florarilor. Alături, a mutilaţilor de războiu.

16 April.

La Bruxelles. Masă la Bolandişti cu părintele Delehaye şi abatele Pieters. Se vorbeşte de Netzhammer, cu care Belgienii nu vreau niciun fel de relaţii din cauza atitudinii lui în războiu.

*

Am vorbit, Marţi şi Sâmbătă, întâiu despre „România dunăreană în veacul al VI-lea şi barbarii", apoi despre „Originea artei populare româneşti".

17-20 April.

Incep la Sorbona cursul mieu anual.

*

Seara la Gauvain. Vorbeşte de sosirea lui Brătianu la conferinţă. Aducea angajamentul şi cerea „plata poliţei". I s'a dat sfatul de a căuta altă bază. Altfel va păţi ca Sonnino, care n'a reuşit, şi nici Brătianu n'a fost mai norocos. Lui Gauvain, care-i vorbia de nevoia de a ţinea samă de adversari şi de posibilităţi, i-a spus: „dacă dumneata, prieten, vorbeşti aşa, ce pot aştepta de la alţii?". Optimismul lui Duca l-a uimit. In chestia reformei agrare ca şi a politicei externe avea asigurări. Credea că afacerea Basarabiei s'a hotărât cu Cicerin. Toţi Ruşii ne urăsc de moarte. Maclacov, Sazonov sunt de aceiaşi părere.

21 April.

După conferinţa obişnuită la Sorbona, alta la cercul de la Curtea de Casaţie despre situaţia în România. Prezi-

dează Gauvain, care prezintă observaţii. El şi un profesor polon confirmă observaţia mea că pornirea Ruşilor pentru reintegrarea Imperiului nu e determinată de motive serioase, ci de o trecătoare stare psihologică. Sunt întrebat şi asupra tulburărilor antisemite, care, din nenorocire, continuă, aducând şi amestecul armatei în Universitate.

22 April.

La Charles Maurras. La „Action Française" întru ca într'o cetate asediată. Maurras e total surd, foarte blând şi bun. Vorbeşte de Léon de Montesquiou, fiul unei Bibeşte, mort luptând pentru Franţa: i-a fost bun prieten; are portretul lui lângă dânsul.

*

Generalul Berthelot la Fontenay. Vorbim de ideia cărţii franceze în România, de posibilitatea unei biblioteci circulante, unei asociaţii cu teatru popular. Povesteşte din întâmplările sale în timpul razboiului românesc. La Stavca, Gurco l-a întrebat dacă nu e bine ca armata noastră să se retragă până în Cuban. Berthelot a obiectat că n'ar avea niciun sens s'o scoată din ţara ei. Regele însuşi n'ar fi dispus. — Regele, Regele.... Dar Regele există? în România, Regele eşti d-ta. — Regele există şi, de altfel, dacă eu aş fi Regele, aş vorbi tot aşa ca şi dânsul.

E sigur că planul rusesc era să se îngăduie distrugerea totală a armatei noastre, pentru ca, apoi, Ruşii salvatori să-şi ieie ca recompensă Moldova.

Ei au refuzat orice ajutor serios în Muntenia. In zădar li-a cerut Berthelot să facă, după tradiţiile lor, o acţiune glorioasă pe Râmnic. Numai când au venit Francezii, Ruşii au trimes atâţia generali câţi maiori avea el, ca să nu li se ia lo-

cul. Generalul comandant i-a adunat şi li-a spus că n'au venit pentru luptă, ci pentru atâta. In aceiaşi zi lucrul i-a fost fost raportat lui Berthelot.

Alexeiev nu voia să ştie de apărarea României. Apăsa nervos pe hartă şi adăugia că numai la Siretiu poate fi o rezistenţă.

Când Şcerbacev a primit telegrama lui Cherenschi să nu lupte, Berthelot, care, în locul lui, „ar fi pus-o în buzunar", l-a îndemnat să nu asculte. Au observat însă că ea fusese transmisă deschis, aşa că toată lumea o ştia.

El crede că bolşevicii vor rămânea la Guvern, pentru că într'o ţară demoralizată ei sunt singura energie.

I s'a dat domeniul de la Fărcădin, lângă Haţeg, unde va putea veni, i-a spus Alecu Constantinescu „numai cu valiza şi lenjurile". Societatea lui franceză, la care participă Poincaré, ar începe în curând a lucra.

24 April.

Conferinţă la „France-Orient", despre posibilităţile de colaboraţie economică cu România.

28 April.

Lumea e impresionată la Paris de cei „10.000" de ţărani, cari ar fi primit la Gară din Bucureşti pe Averescu.

3 Maiu.

La Bruxelles.

Conferinţă despre Universităţile româneşti la Fundaţia Universitară. Intre asistenţi Kirschen, Român de origină, care şi-a câştigat o mare situaţie între avocaţi, apărând pe

Miss Cavell, şi fiul lui Dimitrie Golescu, cetăţean belgian şi preţuit critic de artă.

5 Maiu.

Sosirea regelui şi reginei Spaniei. Primire de strictă etichetă. Numai şefii de misiuni sunt primiţi la oarele 5. Oraşul e pavoazat. Un ziar spune bun venit în limba spaniolă.

7 Maiu.

Adânc mişcătoare primire ca noi doctori ai Universităţii din Lyon (dr. Cantacuzino şi cu mine; Racoviţă e absent). Raportul pentru Cantacuzino al d-rului Guyart e de o mare nobleţă şi cugetare şi de formă. Se cântă de două ori imnul naţional român şi Marsilieza. Cantacuzino a amintit tot ce ne leagă de Franţa. Am insistat asupra solidarităţii care singură poate păstra roadele victoriei.

La banchet, seara, Cantacuzino vorbeşte duios de jertfa în războiul nostru a medicilor francezi.

Profesorul Oprescu de la Cluj, foarte iubit aici, vorbeşte despre arta populară românească.

11 Maiu.

La Viena.

Oraşul nu pare zăpăcit de nenorocire. Ici şi colo un cerşitor beţiv. Clasele mijlocii par însă foarte atinse. Ar fi foarte mulţi spioni, de toate naţiile.

*

Seara la Praga.

In cale colonelul Dimitrescu, ataşatul militar, arată cum s'a câştigat victoria polonă care a scăpat Varşovia. Francezii

recomandau retragerea la Posnan pentru a se reforma şi a reveni de acolo. Pilsudski se temea de o răscoală în Galiţia orientala. Inaintea capitalei, la 12 kilometri, erau numai trupe sovietice fără dispoziţie de a lupta. Pe străzi precesii religioase, femei izgonind din case pe bărbaţi. S'a decis o ieşire pe la pod. A fost un moment de nesiguranţă la o divizie de 3.000 de oameni. Francezii au refăcut însă linia şi s'a ocupat satul vecin, gol. Bolşevicii au fost siliţi să se retragă.

12 Maiu.

Rectorul mă întreabă dacă Ardealul vrea republică separată....

*

Dejun la ministrul Hiotu. Ministrul Americei, Einstein, mă întreabă dacă opera de unificare înaintează şi dacă hotarele de astăzi sunt durabile.

*

Conferinţa mea despre husitism în relaţie cu mişcarea revoluţionară din Apus.

Seara la banchetul Universităţii, profesorul Šušta observă că Cehii sunt slavismul întins spre Vest, noi o săgeată romanică spre Est. Vorbeşte şi Monseniorul Zavoral, abatele Premonstratensilor, într'o limbă românească perfectă şi cu un nobil spirit. E de faţă şi Beneş, cu care ating chestia unei mai strânse legături între ţările noastre, cum ar fi un tratat de Uniune vamală. El este pentru politica de la zi la zi.

13 Maiu.

Seara, masă la Hiotu. Ministrul de Agricultură, şeful

Slovacilor fuzionaţi acum cu partidul agrar, prietenul lui Vaida, îmi cere ştiri economice şi politice de la noi. Pare îngrijorat de scăderea producţiei. Era bună exproprierea? Era necesară? Mă întreabă de spiritul din Ardeal.

17 Maiu.

La Beneş. După dejun el îmi arată bunele amintiri despre Take Ionescu, în care a găsit un om de cuvânt. El însuşi nu are alta ambiţie decât să fie aşa: omul sigur. Cu aceste cuvinte va şi mântui. Arată greutăţile lui interne, dar a promis partidelor că li va da pacea externă şi li-a cerut să facă tot ce pot pentru a nu periclita pe cea internă. Ii arăt nevoia de a se specializa fiecare din ţările noastre într'o legatură care şi lui îi pare că trebuie să fie definitivă (ar fi făcut alianţa şi pe mai mult de trei ani). Tăgăduieşte că în tratatul cu Rusia ar fi altceva de cât asigurarea de neutralitate, dacă Rusia i-ar ataca, dar se pot căpăta muniţii, mai ales că Skoda nu e numai a Statului. Găseşte rea atitudinea revoluţionară a Ardelenilor, dar, alăturând-o cu a unor elemente de la ei de acasă, o înţelege.

23 Maiu.

La Bucureşti.

Oraşul e liniştit. Ceva mai curat. Patimile politice par mai potolite. Opoziţia lucrează în Parlament. Lupaş, I. Lăpedatu îmi declară că au dezaprobat unirea cu tachiştii.

24 Maiu.

La reprezentaţia piesei mele „Doamna Ieremia", în care un Evreu de mare talent, Fintzi, joacă rolul unui domn tâ-

năr, o ceată de studenţi ieşeni strigă, huiduiesc, aruncă un măr pe scenă, în indignarea generală. Fac să se reia actul al doilea. Nu se luase nicio măsură de prevedere.

*

La „10 Maiu" puţină iluminaţie. Seara străzile sunt goale.

*

Studenţii strigă prin cafenele că au dovada scrisă a celor 10.000 de lei pe cari mi i-ar fi dat, pentru un articol, banca Blank,

25 Maiu.

Imens scandal la Cameră. Se aduc omorurile săvârşite de jandarmi în Basarabia. Intâiul caz îl prezintă un guvernamental. Apoi Halippa plânge pe amicul său, fost candidat ţeranist, Iordanov. El blastămă pe ucigaş. Mihalache, îndemnat de Stere, anunţă părăsirea şedinţei de ai săi în semn de doliu. Aşa face şi Maniu. La plecare se agită beţe. Dr. Lupu e exclus din Cameră pe câteva zile.

Al. Constantinescu promite cercetări. Intervin, relevând şi pregătirea succesiunii Averescu de către liberali. Recomand administraţie bună şi singura politică a românismului, nu „mizerabila politică de partid, care ne duce de râpă pe toţi". Apoi ies din incintă.

*

La Teatrul Naţional iar urlete, şi intervenţia poliţiei.

26 Maiu.

Bătaie la Cameră. Mihalache zvârle o urnă jos şi aruncă alta în capul lui Manolescu-Strunga, chestor. Apoi, după cheltuirea prisosului de „virtuţi active", şedinţa urmează.

27 Maiu.

Congresul Ligii Culturale la Galaţi. Cuvântarea de program prin care infierez, între păcatele curente, şi intoleranţa naţională, e primită cu căldură de delegaţi şi de un foarte numeros public.

29 Maiu.

Excursie la Ismail. Nu văd aici „calăii" de ale căror crime vuieşte Camera. Iordanov a fost amestecat în complotul bolşevic. Prefectul spune că a văzut pe cei trei morţi sămănaţi pe câmp în atitudine de fuguri.

In cetate, în cele trei biserici, descopăr un adevărat muzeu de icoane vechi, aruncate la refacerea bisericii Sf. Nicolae. In cartierul Lipovenilor, arhimandritul grec îmi arată un Evangheliariu pe pergament din secolul al XI-lea.

Seara, la masă în aier liber, priviţi de o imensă mulţime. A trebuit să-i vorbesc, arătându-i ce reprezintăm in Basarabia şi cât de mult ţin eu însumi la respectarea oricarui drept naţional.

30 Maiu.

La Tulcea.

Ruine pretutindeni, dar şi voinţa de a le reface. Li recomand să lucreze solidar, peste pasiunile de partid.

La Reni, cuvântarea preotului Parfenie e adânc înduioşătoare. Şcolarii şi şcolăriţele, fără deosebire de naţionalitate, vorbesc bine româneşte.

Lupaş şi Ghibu asistă impresionaţi la aceste scene.

31 Maiu.

Spre Bucureşti.

Ghibu spune că de Sf. Mihai, mergând la Vaida în Cluj

ca să felicite pe Mihai Popovici, se anunţa fuziunea cu tachiştii. S'ar fi arătat şi dorinţa înţelegerii cu mine, oferindu-mi prezidenţia de onoare, ca „să mă scoată din grijile politice".

*

Urâte intrigi la Academie în legătură cu locurile vacante la secţia istorică.

1-iu Iunie.

Sunt silit să mă retrag de la Academie, de pe urma acestor uneltiri, care mă desgustă.

*

La Cameră se discută cu aprindere legea speculei, propusă de Sasu. Intervin contra lui Ţanţu, prefectul de Chişinau, care vrea să arunce arhivele în stradă.

2 Iunie.

La Cameră arăt ineficacitatea legii speculei, nefiind organe capabile să o aplice.

*

Am redeschis cursul, şi mi se cere să fac examenele.

3 Iunie.

Wevèrka, ministrul cehoslovac, spunea dăunăzi că îi e imposibil să lucreze cu Vintilă Brătianu. Banca cehoslovacă a pierdut 30.000.000 lei şi i se interzice azi comerţul de-

vizelor. La orice încercare de colaborație economică întâmpină refuz. Dacă încearcă a-l interpreta provizoriu, ministrul îi asigură că e definitiv.

Mi se vorbește de apropiata vizită a Regelui și Reginei în Polonia. Pilsudzki ar fi obosit și gata să meargă în Egipt pe vre-o doi ani.

*

Un grup de studenți îmi cere să revin la catedră și, cu toată agitația care nu s'a potolit, consimt.

5 Iunie.

Ministrul de Externe grec, Apostol Alexandris, mă cercetează. Om foarte vioiu; vorbește bine într'o franceză corectă. Arată cum Grecia și-a refăcut o armată, singura care putea determina un rezultat în Orient — de unde aranjamentul actual, căci pacea nu este încă —, precum și finanțele, impunând taxe de trei miliarde; s'a verificat vitalitatea nației și acum se cauta relații externe solide, lângă România și lângă marii aliați. Alianța cu Grecia ni poate fi folositoare, căci Slavii rămân Slavi și, într'o anecdotă grecească, preotul făcător de minuni n'a uitat să recomande corăbierului ca, pe lângă molitfa fără greș, să-și ia, contra șoarecilor, și o pisică.

Nu e pentru Republică; Grecia nu e coaptă pentru aceasta. Regele e plin de bun simț, Regina o femeie absolut distinsă.

Guvernul actual cuprinde militari, câțiva funcționari și un politician, care este el. A fost venizelist — lui Venizelos i-au rămas însă puțini aderenți —, apoi în diplomație, la Berlin, la Paris. De acolo a fost chemat. Nu vrea să facă

un nou partid. Alegerile vor avea loc pe urmă, după ce se va fi văzut ce a putut face Guvernul.

*

La Cameră alegerea pentru Scaunul din Argeş a senatorului ardelean Duma, despre care se zice că e un bun bisericaş. Primatul a fost contra, şi a spus-o în public. Ţărăniştii murmură. Ei atacă şi condiţiile în care s'a crescut lista civilă şi mai ales faptul că o parte e în aur.

*

Seara, la Teatrul Naţional, festivalul „României June" din Viena. Il deschid vorbind de meritele societăţii şi atrăgând atenţia studenţilor asupra datoriei de a lucra senin şi în linişte pentru întărirea morală a ţării. Regele, Regina, ca şi Regina Serbiei, sunt de faţă.

*

Luni, mi-am întrerupt concediul, în urma excomunicării de către Centrul studenţesc a celor de la Litere, Ştiinţe şi Drept, cari şi-au reluat cursurile.

6 Iunie.

La Cameră Iorgu Toma face lauda statutului funcţionanarilor, care ar fi ca o Pragmatică bucovineană.

*

La Facultate s'a cerut numirea suplinitorului mieu.

7 Iunie.

S'au votat la Academie ca membri corespondenţi făcătorii războiului: I. Brătianu, Averescu şi Prezan.

*

La Cameră discuţie asupra lipsei de propagandă în străinătate. Partidul naţional duce un atac stângaciu, cu solemnă prezintare la Tribună a lui Maniu. La statutul funcţionarilor observ că e o experienţă din cele cu legi proaste a partidului, care nu vrea experienţa cu oamenii, cari une ori sunt buni. I. Brătianu răspunde, apărând partidul său de bănuiala unor interese speciale, atunci când „neprigonitorii" Sturdza şi Haret au fost în mijlocul lor.

8 Iunie.

Seara, concert la Palat, cu Enescu şi Filarmonica, pentru aniversara căsătoriei Reginei Serbiei.

*

Parlamentul s'a închis.

9 Iunie.

Profesorul Focillon a venit pentru a crea Institutul Francez la Bucureşti, cu schimb de profesori, etc. Ministrul Franciei pare a avea alte intenţii.

*

După amiază, la patru, recepţie la ministrul Serbiei. Se

vorbeşte de ştirile din Bulgaria, unde a izbucnit revoluţia. Legăturile sunt tăiate. E o mişcare a Macedonenilor şi a ofiţerilor de rezervă contra lui Stamboliischi.

Regele Alexandru mă invită lângă dânsul. Vorbim despre posibilitatea unei călătorii a mele în Serbia, pe care el o doreşte, pentru lămurirea asupra subiectelor care interesează ambele ţeri, mai ales în ce priveşte cultura. Imprejurările din Bulgaria nu-i par neplăcute, de şi prevede şi greutăţi care ar rezulta din influenţa elementului macedonean. Spune că ocupanţii au prădat Muzeul etnografic din Belgrad şi au furat şi clopotul de la Topola.

Cântă un „Moldovean" din Basarabia. „Stepa" emoţionează pe Regele Ferdinand, care îşi descrie impresia în cuvinte elocvente.

11 Iunie.

Cu Focillon la Azilul Elena Doamna. Tablouri, neştiute, de Aman, Henţia; şi un Grigorescu.

*

Seara, la Fundaţia Principele Carol, recepţia lui Goga şi a lui Sadoveanu. Prinţul ne salută clar şi frumos.

*

Goga-mi vorbeşte de planul unirii, peste capul lui şi contra lui, a lui Averescu cu Maniu. S'au întâlnit, prin mijlocirea episcopului Frenţiu, în casa lui Mariu Teodorian. El, Goga, priveşte în linişte evenimentele.

*

Cu Focillon la pictorul Verona. Văd frumosul lui plan, refuzat, pentru alaiul încoronării.

13 Iunie.

La Regina. Apare cu regina Serbiei şi cu principesa Ileana. Cere lui Focillon a-i „spune" conferinţa pe care voia să o facă şi pe care o va face şi Sâmbătă, la expoziţia portretului francez.

Expunere vioaie şi interesantă. Regina, care laudă pe Oscar Wilde, se declară contra picturii moderne, anormală. „Toată lumea", spune Focillon, „având atâta geniu, nu mai are timp pentru talent."

*

Seara, banchetul dat de ministrul de Instrucţie lui Focillon. Angelescu vorbeşte scurt şi bine. Focillon recunoaşte, într'un discurs mai lung, originalitatea civilizaţiei noastre.

14 Iunie.

Congres al profesorilor secundari pentru salarii. O stare de spirit mai turbulentă decât a elevilor.

16 Iunie.

Conferinţa lui Focillon la Fundaţia Carol, despre „arta franceză recentă". Vede posibilităţi de desvoltare din haosul actual.

18 Iunie.

Dimineaţa, conferinţa lui Focillon la Fundaţia Kalinderu.

19 Iunie.

Intâlnire cu Focillon, rectorul Pangrati, Ţiţeica, Steriadi şi conferenţiarul francez Bataillon. Se discută asupra „Institutului francez de Inalte studii", pe care Focillon e autorizat a-l crea. Era vorba ca membrii să fie la „Casa Franceză" a coloniei, birourile la Fundaţia Prinţului. Propunerea nu se admite. Focillon crede că Franţa nu trebuie să „impuie", ci să lucreze discret, ascuns, aproape nevăzută.

20 Iunie.

Seara, prânz la Legaţia Franciei. Ministrul nu pare hotărât în chestia localului pentru Institut.

23 Iunie.

Plecarea lui Focillon. Duce o declaraţie a Comitetului de patronagiu român pentru Institutul său, prin care se cere o reprezintaţie demnă de Franţa. Aseară, la Legaţia Franciei s'au schimbat toasturi călduroase între Pangrati şi Focillon.

24-29 Iunie.

Un ciudat Evreu din New-York, specialist în materie de gripă spaniolă, născut în Basarabia şi acum cetăţean român, mi se plânge că i s'a promis de fostul nostru ministru la Madrid un loc la Universitatea care va fi la Chişinău şi că, aici, din cauza originii sale, e boicotat....

*

Ruperea acordului dintre ţărănişti şi naţionali. Cei d'intâiu încep a colinda centrele muncitoreşti ardelene.

29 Iunie.

Mare manifestare marghilomanistă la îngroparea lui C. C. Arion. Cine l-a văzut în ultimul timp spune desperarea de a muri a acestui bun şi blând epicurian, căruia, de altfel, soarta îi satisfăcuse toate ambiţiile.

3 Iulie.

Vaduva unui om politic vine pentru a sonda dispoziţiile mele de a colabora cu partidul naţional, care şi-a rupt punţile cu ţărăniştii. Mă asigură că Regele ar avea aplecare către un Guvern Maniu, dar cu o coaliţie oarecare. Ministrul Angliei l-ar fi vizitat pentru a recomanda ca din ea să facă parte, fie şi ca ministru de Finanţe, Marghiloman.

*

Zilele acestea, actul de alegere ca membru corespondent al Academiei din Stockholm îmi vine pe adresa „Budapest". Budapesta îmi trimite scrisoarea la adresa cea bună.

6 Iulie.

Un ziar aruncă balonul de încercare al unei alianţe liberale cu naţionalii din Ardeal. O foaie a acestora dă ca sigură venirea lui Maniu şi chiamă democraţia lângă dânsul până mai e vreme.

12 Iulie.

Serbarea lui Şaguna la Sibiiu. Asistă Regele, Regina. Guvernul şi-a luat-o asupră-şi. Se ţine şi un Consiliu de miniştri acolo. Partidul naţional comemorează şi el, dar ală-

turi. Pe tribună Regele chiamă pe şefii partidului, siguri de putere. La banchet însă, unde vorbeşte Regele, ei lipsesc. Biserica unită nu s'a deranjat.

Solidaritate naţională...

Poftit numai ca preşedinte al Ligii, nu m'am dus. M'am convins că aşa a fost mai bine.

15 Iulie.

Deschiderea cursurilor de vara, cu foarte multă lume.

22 Iulie.

Lascarov-Moldoveanu vorbeşte de războiul pe care l-am facut, fară pregătire şi orientare, în 1916. Lucruri urâte. Intre soldaţii trimeşi la Flămânda erau o mulţime de Bulgari încadraţi. Chesoanele ca şi ambulanţele care nu s'au putut readuce au fost distruse.

6 August.

Mi se spune că, în Ardeal, la vestea că s'ar schimba Ministeriul, rapede o mulţime de intelectuali şi altă marfa s'au aruncat la naţionali sau la averescani.

Iaraşi se vorbeşte de asigurările pe care le-ar fi primit Maniu, de la Regele, care se găteşte să meargă pe o lună în Iugoslavia.

5 August.

Regina raspunde la telegrama mea de felicitare, de ziua ei, asigurându-mă că „e cu totul încredinţată de vechiul mieu devotament".

*

Adunarea fruntaşilor partidului nostru. Se arată oarecare dorinţă de colaborare cu aceia cari ar fi „mai buni". Răspund arătându-li câte oferte s'au facut naţionalilor, cari au trecut peste dânsele, dorind, de fapt, un singur lucru: confiscarea mea şi distrugerea lor.

Totuşi sunt de aceia cari doresc alianţa cu naţionalii şi atacarea liberalilor. Li arăt că primejdia cea mare vine de la concurenţii pentru putere, cari, de altfel, nu mi-au cruţat nicio intriga şi nicio injurie. Eu personal nu pot lovi în oameni de cari sunt legat prin alte laturi ale activităţii mele.

Se vorbeşte de progresele mişcării antisemite, pe care Guvernul o sprijină din rasputeri. La Dorohoiu, agitatorii au mers două ceasuri cu muzica militară pe străzi. Intrunirea s'a ţinut în gradina publică. A asistat şi primarul, ajutorul de primar. Şi aiurea se dă tot concursul de oficialitate.

*

Un curios „fascism" prinde. Toţi faliţii se îmbulzesc. Foaia lor ne amesteca între vinovaţii starii de lucruri actuale. Vreau dictatura fără Mussolini. Unul dintre agitatori e urmărit de Justiţie pentru malversaţii la o instituţie patriotică.

Saraca ţară!

Tineri ofiteri cari vin la cursuri vorbesc şi ei de fascişti şi de Mussolini.

*

Congresul studenţilor, oprit la Cluj, se va ţinea la Iaşi. Se pare că o nouă campanie antisemită e în pregătire.

11 August.

Soseşte Bogrea pentru lecţiile sale. E obosit şi mai îngrijorat ca de obiceiu.

12 August.

Cineva îmi aduce vestea că Mihai Popovici doreşte o întrevedere.

Ii răspund că nu pot negocia decât cu Maniu, care mi-ar arăta motivul, scopul şi bazele, între care, fireşte, primirea programului nostru şi a conducerii mele. Pentru convorbiri fără răspundere se poate adresa oricăruia dintre prietenii cari cunosc vederile mele.

In acelaşi timp aceşti oameni anunţă o întreagă campanie de organizare cu elementele fasciste în Vechiul Regat.

*

Foaia lui Marghiloman cutează să afirme că în Banat numele cel mai popular e al şefului conservatorilor progresişti şi că toată lumea, cu Ungurii în frunte — se dau şi extrase din ziarele maghiare — îl cere şef de guvern.

*

Se pare că retragerea lui Argetoianu din partidul poporului se confirmă ca serioasă. Ardelenii ar fi întins undiţele către dânsul.

*

La Călăraşi, Averescu cere puterea ca să ne întoarcem la Novembre 1921, când..., viaţa era mai ieftenă.

15 August.

Inchiderea cursurilor de vară.

16 August.

La Sinaia, pentru audiţia corului din Iaşi. Am fost rugat să adaug o conferinţă.

Mult public, care nu m'a ascultat niciodată, şi din lumea de la Palat, care ascultă critici fără rezervă.

Oraşul se prezintă bine. Multe construcţii nouă bine făcute. Destulă îngrijire. Cazinoul fraţilor de Marçay dă jocuri de noroc. Cutare avocat din Timişoara a pierdut 200.000 de lei într'o zi. Trei sferturi din vile au rămas neînchiriate.

*

Un maior de vânători, care se joacă de-a fascismul se crede capabil să mântuie ţara, luând puterea cu ai lui. I se pare că nu Mussolini a creat pe fascişti, ci invers. Ii spun că eu l-aş scoate din oaste în douăzeci şi patru de ceasuri şi, dacă, civil, ar conspira, l-aş da pe mâna procurorului.

19 August.

Pamfil Şeicaru vine să mă vadă. Atribuie retragerea lui Argetoianu, care ar fi serioasă, geloziei generalului Averescu.

*

O foaie banaţeana, cu prilejul alegerii preşedintelui „Asociaţiei", nu vrea nici pe cine ar veni din cercurile Vechiului Regat, în care Ardealul e o soră mezină neglijabilă.

22-23 August.

Aflu că la Iaşi un congres studenţesc a fost oprit, că studenţii au făcut în stradă slujbă pentru cei căzuţi în războiu, că s'au închis în Universitate, etc.

24 August.

Scenele de la Iaşi s'au isprăvit. Miniştrii de Războiu şi

de Justiţie s'au dus acolo în cercetare. Primarul, prieten al lui Mârzescu, ajută pe agitatori ca să-i facă în năcaz lui Văitoianu. Adunarea tinerilor luptători s'a făcut „în păduri" lângă Iaşi.

26 August.

Seara, soseşte, venind din Pesta, bibliotecarul din Aarhus (Danemarca), Erling Stensgard.

Cea d'intâiu întrebare: de ce oamenii pe cari i-a văzut erau murdari şi rupţi, în special soldaţii. I-am explicat: Războiul, reaua administraţie.

27 August.

Cu Stensgard la Stari-Chojd.

Explică viaţa politică a ţerii lui: conservatori, stânga (ţerani), radicali (intelectuali), socialişti. Dreapta voia tot Slesvigul, nu numai partea daneză, şi califică pe ceilalţi de „trădători". Pe această chestie s'au făcut alegerile. Cei din dreapta, victorioşi, au văzut chestia decisă la Paris. Acuma ar veni rândul unei coaliţii radical-socialiste ori social-radicale, în locul stângii de azi.

Regele, foarte decorativ, n'are nicio iniţiativă.

28 August.

Stensgard arată cărţi poştale din Ungaria, „crucificată, ofensată şi umilită". Oamenii par în culmea furiei setoase de răsbunare.

3 Septembre.

Brâncoveanu îmi vorbeşte de politica în războiu a lui Brătianu, pe care o apără.

In Iunie 1915, mergând la Paris, Brătianu, după cererea lui Brâncoveanu de a fi informat sincer asupra politicei româ-

neşti, i-a spus că poate să anunţe întrarea noastră în războiu, îndată ce va avea garanţii. Al. Lahovari, ministru la Paris, a confirmat aceasta.

Rusia, se ştie, permisese, în Octombre 1914, anexarea teritoriilor ocupate până la pace de armata noastră, teritorii care în Ardeal ar fi locuite de Români, iar în Bucovina măcar de o majoritate românească. Ar fi fost o ispită pentru noi de a „ocupa", în ultimul moment şi de a ni creia o rea situaţie la pace.

Vorbind lui Delcassé, ministru de Externe, acesta a găsit cererile enorme, mai ales în ce priveşte Rusia, care nu le va admite niciodată. Tratatul cu Rusia nu era acceptat şi de Aliaţii din Apus şi era supus deci îndoielii.

In 1916, primăvara, vorbind lui Briand, ministru preşedinte şi ministru de Externe, acesta i-a declarat că Brătianu a fost totdeauna loaial, că n'a dat promisiuni care să nu fie executate şi că nu află bine a face să între în grozavul razboiu cei mici, cari riscă tot.

Opun acestei concepţii a rectitudinii politice lui Brătianu: In Iunie 1914, chemat telegrafic de dânsul pentru un sfat, l-am găsit seara total nehotărât. Mi-a cerut să revin a doua zi, Sâmbătă, pentru o „discuţie". Venind, mi-a expus şansele de distrugere a Rusiei ca un Stere, a tăgăduit că are legături cu dânsa: vizita de la Constanţa e un simplu act de politeţa, pe care dacă Ruşii îl interpretează altfel, samănă cu un om rău crescut poftit de o femeie, dar nu **pentru aceia.** Obiectându-i războiul Crimeii, a răspuns că atunci era numai o înţepătură şi de aceia Ruşii s'au refăcut. — Nu e vorba, îi spun, de întinderea rănii, ci de cât sânge a curs. Adăugând că face politica regelui Carol, mi-a răspuns că face pe a sa şi ar fi în stare, cu altă convingere, să facă politică opusă Regelui (de fapt numai după moartea acestuia a negociat cu Ruşii). Mi-a dat s'o înţeleg când la

gară reconducea misiunea germană de la înmormântare; supt impresia primei convorbiri am refuzat mult timp o nouă întrevedere cu dânsul (în caietul de la Moscova sunt precizările).

Am plecat indignat spre Văleni. In Bucureşti încă, vorbind lui Bianu de întrevedere, nici el nu admitea lupta alături de Unguri, cari n'au avut, oricând, decât ţinta de a ne strivi ca o buruiană. La Ploeşti, în gară, Morţun mă conjura să nu stric interesul ţerii, oprind legatura cu Centralii şi, întrebat de unde ştie, mi-a marturisit că era în odaia de alături (de aceia une ori Bratianu ridica tonul, ceia ce m'a făcut să protest). Cei de faţă judecă această atitudine „diplomatică". Li răspund că niciodata istoria n'a înregistrat-o decât cu desgust. Mai departe, dupa ce scrisesem şi tipărisem imediat articolul care culmina, cu „nici într'un caz cu Austria", Duminecă, Bianu vine la mine să mă roage a zăbovi cu luarea unei atitudini. Adauge că, după mine, colonelul Sturdza, revenind de la Brătianu (l-am văzut în curte), era indignat că acesta merge cu Inţelegerea.

Adaug că, în 1915, voind să fac o interpelare asupra politicii externe, Brătianu mi-a spus că nu-mi va răspunde. Cerându-i ca măcar personal să ma lămurească, mi-a spus principiul său: „să nu lucreze contra opiniei publice şi să nu fie la pace alături cu învinşii".

In sfârşit, când, în August 1917, el trimetea lumea în Rusia, conjurându-ma să nu las la Iaşi familia mea (mai târziu mie îmi recomanda să prind orice tren, căci va fi îmbulzeală în ultimul moment, precum, în 1916, Vintilă Brătianu îmi spunea că voiu şti când întră duşmanii în Bucureşti, căci îi voiu vedea, că aş putea să şi rămân, dar, pentru că am scris contra lor, m'aş putea şi duce), pe pragul

uşii îmi strecura: — Şi dumneata afirmai că vor fi biruiţi Germanii.... — O spun şi acuma, dar nu ţi-am spus când... Şi momente de supremă descurajare le avea încă de la început. Când a numit pe Crăiniceanu în Ardeal — de şi îl refuzase conferenţiar în Rusia, pentru insuficienţă, — spunea că l-a vrut armata, iar, când îi arătam că, la căderea Constanţei, secretarul general de la Războiu, generalul Burghele, îmi recomanda să se afle un „patriot" care să facă pace cu Nemţii, Brătianu, căruia-i destainuiam această ieşire, răspundea: „caută-mi unul mai bun" (a trebuit să aflu o întărire sufletească la Regina, care nu credea partida pierdută).

Brâncoveanu afirmă că, în 1918 încă, după declaraţia lui Pompeo Aloisi, ministrul Italiei, pe atunci în Sviţera cu misiune, diplomaţia credea, faţă de marele asalt german, că totul s'a sfârşit. La noi numai Regina era de altă părere.

Ii spun că aceia ce mă susţinea pe mine era convingerea că, pierzându-se chiar războiul, pacea germană nu o va putea primi omenirea.

Brâncoveanu crede că Anglia, neatacabilă acasă, s'ar fi degajat, iar alţii şi-ar fi suferit soarta.

Obiectez că inteligenţa lui Brătianu nu era prevăzătoare. In casa lui i-am tradus telegrama declaraţiei de războiu germane şi s'a arătat neplăcut surprins. La telefon, în aceiaşi zi, i s'a comunicat de generalul Teodorescu atacul bulgar, şi el, care pretindea că s'a înţeles oarecum cu Radoslavov, pe care Derussi spunea în tren că merge „să-l ruleze", mi-a răspuns că lucrul n'are importanţă, ca şi cum n'ar fi vorba decât de o simulare şi, primind ştirea telefonică a răspingerii, s'a arătat liniştit, cu atât mai mult, zicea el, cu cât noi avem o divizie unde ei au numai o brigadă.

5 Septembre.

Vintila Brătianu ar voi succesiunea lui Averescu. Lui Banu, care îi vorbia de o alta, i-a răspuns: „întâiu interesele partidului“, adecă „distrugerea ţărăniştilor“.

7 Septembre.

In drumul de la Craiova spre Baia-de-Aramă doi prieteni ai miei craioveni îmi spun că retragerea lui Argetoianu e datorita vechii neputinţi de a se înţelege cu Averescu. Avansurile lui Maniu le-a răspins printr'o glumă. Ii autorizez să-i spuie lui Argetoianu că ar face bine să se ţină de o parte, aşteptând vremea când, pentru a se îndeplini voia Regelui, ar face parte dintr'un Ministeriu de coaliţie, provizoriu.

9 Septembre.

La Baia-de-Aramă interesanta biserică veche. Frumoase costume, danţuri, dintre care unele nouă pentru mine.

10 Septembre.

Găsesc multă înţelegere în satele mehedinţene, ca Vânjul Mare, apoi, în Dolj, la Pătule şi Pleniţa.

17 Septembre.

Marghiloman se aruncă într'o furioasă polemică în urma unui atac a foii mele. E ajunul unei mari manifestaţii şvăbeşti la Timişoara, unde şi-a făcut partid şi ziar, cu un dr. Liviu Linţia.

*

Congresul averescan de la Chişinău se amână, de şi generalul spusese că va merge acolo şi bolnav.

20 Septembre.

La Râmnicul-Sărat aflu pe Cicio Pop sosit în propagandă pentru partidul său, care îşi expune pretutindeni enormele firme. Cu un amic al său şi cu cei doi tachişti locali, călătoreşte prin sate, evident ca „naţionalist", de nuanţa noastra.

21 Septembre.

Aflu descinderile Parchetului la fascişti şi la „creştinii" din Bucureşti. Nu e prea târziu. Doi generali ar fi amestecaţi, cu foarte mulţi ofiţeri. In Banat se pregătia lovitura „cămăşilor negre", pentru ziua apropiată a vizitei regale. Exemplul din Spania încurajează.

22 Septembre.

Intors la Valeni, aflu injurii murdare contra „jidovitului". Ziarul lui Marghiloman semnalează „frumoasa avere răsărita ca din pământ" pe care o am eu.

23 Septembre.

Mârzescu îmi scrie cerând lupta unită contra antisemitismului ieşean. Ministrul de Războiu mă asigură că armata n'are niciun amestec.

Şi, totuşi, în cutare regiment din Bucureşti se impune de un ofiţer abonamentul la unul din principalele ziare de agitaţie.

Nebunie şi bal mascat!

27 Septembre.

Banu petrece ziua la mine.

Se aşteaptă la apropiata plecare a Guvernului. E nemulţămit de colegii săi şi mai ales de situaţie.

Nu ştie ce rezervă viitorul. Ţărănismul ar fi în scădere. Averescanismul ar fi devenit imposibil. Ardelenii se compromit.

Cercetările la fascişti n'au prea dat rezultate. Doar la colonelul Zăvoianu s'a găsit lista persoanelor care ar putea fi întrebuinţate, ba chiar şi a viitorului Guvern. Şi Banu crede în participarea multor ofiţeri.

Regele i se pare influenţabil de ultimul sfat.

I. Brătianu a oprit aprovizionarea comunei Bucureşti cu grâu ieften, ca să nu scadă preţurile. Exportul grâului e oprit. Valuta scade zilnic.

*

Sunt de prevăzut noi tulburări studenţeşti. Ziarele spun că o deputaţie de „ţărani" bucovineni, cu Corneliu Zelea Codreanu şi cu tânărul Moţa, s'au prezintat lui Brătianu, în plin Consiliu de Miniştri, ca să ceară nu numai „numerus clausus", dar şi înlăturarea de la păduri a societăţii „Bucovina" a lui Anhauch. Răspingând cu un zâmbet partea d'intâiu, Brătianu i-a făgăduit anchetă pentru a doua. Ei au ieşit ameninţând că îşi fac dreptate singuri. La Societatea studenţilor în medicină a apărut apoi un afiş cu povestirea întrevederii şi declaraţia că din munţii Bucovinei, vărsându-se sângele a mii de oameni, va începe „mişcarea de eliberare". Parchetul a cercetat pe un dr. bucovinean Cătălin, şi pe urmă i-a dat drumul.

*

„Adevărul" anunță că Regele e nemulțămit, că are simpatii pentru Maniu şi i-ar da imediat guvernul, dacă ar avea girul unor oameni „experienți"; ceteşte: Alexandru Marghiloman.

30 Septembre.

Aflu acasă o mişcătoare scrisoare a lui Argetoianu, care regretă trecutul şi îmi aminteşte răspunderea tuturor acelora cari „au cap pe umeri". Ii răspund, arătând posibilitatea de azi înainte a relațiilor noastre personale, pe care şi eu le le cred necesare într'un timp când „demagogia agită şi laşitatea guvernează".
Liberalii se zbuciumă din răsputeri să împace pe Argetoianu cu Averescu.

*

Marghiloman îmi cere să arăt ce-i pot imputa — şi-l satisfac.

1-iu Octombre.

Generalul Samsonovici îmi comunică halul armatei noastre. Economiile lui Vintilă Brătianu o despoaie şi o dezorganizează într'atâta, încât va veni vremea să nu se poata repara răul. Ideia unor manevre combinate cu cele polone, dorită de primul ministru şi de reprezentanții Intelegerii, a răspins-o. Şi era vorba numai de patru milioane şi jumătate...

7 Octombre.

Primind o cartă poştală a fasciştilor militari, mă grăbesc sa o trimet Prințului Carol, pe care aceştia au îndrăzneala să-l amestece în cabalele lor.

9 Octombre.

Guvernul anunţă că s'a descoperit un complot, cu Zelea Codreanu fiul şi tânărul Moţa, care urmăria uciderea câtorva miniştri. Mârzescu, Constantinescu şi Mărdărescu au luat măsurile necesare. Angelescu, căruia, la Buzău, i se dăduse vestea de un student trădător al complotului, şi Duca se întâmplă să nu fie la Bucureşti în seara aceia. Brătienii nu sunt vizaţi: o scrisoare publicată de Cocea spune lămurit că liberalii şi Averescu-Marghiloman trebuie cruţaţi ei singuri.

10 Octombre.

Avocatul Bacaloglu loveşte cu boxul în cap pe Rosenthal, directorul „Adevărului", rănindu-l foarte grav. Un întreg grup îi secondează. El pretinde că apăra onoarea surorii lui, atacată în „Adevărul".

Scriu lui I. Brătianu, atrăgându-i atenţia asupra scrisorii de ameninţare contra mea şi a redactorilor miei.

*

Zelea Codreanu e la Poliţie. Celor şapte studenţi li s'a confirmat mandatul.

Mi se spune că la Universitate colegii lor se declară, în număr de 700, gata să-i răsbune, că vorbesc de ecrazita ce nu s'a descoperit, etc. Rovenţa, şeful teologilor, ar fi contra violenţelor, pe care pe jumătate le dezaprobă Cercul, într'o declaraţie dârză. „Universul" atacă Guvernul şi continuă a susţinea „mişcarea".

15 Octombre.

Deschidere a Parlamentului. Regele se prezintă şi cu Re-

gina şi cu Prinţul Carol. In trecere se opresc la mine. Regele se scuză că n'a răspuns la telegrama mea de felicitări, care „intrase la fund în grămadă", — „medestă ca şi mine", adaug eu care insist asupra „răsplătirilor care vor veni". Prinţul îmi spune că mi-a primit scrisoarea şi că autorii ameninţării sunt „nebuni".

*

Marea ceartă între liberali continuă. Constantinescu, Văitoianu sunt demisionari. Generalul, foarte palid, se ţine mai la fund; Constantinescu e lângă Regină: dă din cap şi el când salută ea. Prietenii lui Constantinescu se arată bătăioşi.

*

La Cameră, după discursul lui Brătianu, ieri, la întrunirea majorităţilor, complectă înfrângere a lui Constantinescu. Guvernul s'a consolidat cu totul. Pentru remaniere, se ia vacanţă o săptămână, „până la întoarcerea Regelui", plecat la Belgrad pentru botezul nepotului de fiică.

23 Octombre.

La Braşov, pentru o conferinţă la Liceul nostru şi alta la cel săsesc.

Câteva firme nouă româneşti, sărăcăcioase, puţin solide. Librăria Ciurcu vegetează mizerabil; prin centru, Zeidner are şi cărţi româneşti.

24 Octombre.

Vizitez expoziţia de tablouri a talentatului pictor sas Morre. Intr'o scrisoare mi se plânge că, rupându-i-se relaţiile cu Apusul, nu capătă altele cu Bucureştii.

28 Octombre.

Intrunire a partidului mieu, cu delegaţi din provincie. Ni se cere să nu se facă manifestaţii pe stradă. Generalul Nicoleanu a venit cu această solie de la I. Brătianu. Răspund că eu respect Statul, oricine l-ar reprezenta. E însă imposibil să opresc mulţimea. Incunjurăm armata, care închide strada, dar din nou apar soldaţii, veniţi în pas alergător. Evit o ciocnire, sfătuind pe ai miei, luaţi în pumni şi paturi de puşcă, să se retragă, ceia ce se face cu oarecare greutăte.

1-iu Novembre.

Deschid Şcoala de misionare cu o singură elevă: fiica unui inspector bucovinean.

*

La Cameră, Al. Lăpedatu apare pe banca ministeriala. Săveanu, alt nou ministru, e foarte jenat. Mai puţin Tancred Constantinescu. Vintilă Brătianu apare ca stăpân, cum este.

Cosma pare foarte afectat de înlocuire şi Banu încurcat. Sasu nici nu vine la Cameră.

După ce, zilele trecute, ţărăniştii şi Maniu şi-au cetit actele de acuzare, Dan, singurul care a primit, dă lectură răspunsului la Mesagiu.

6 Novembre.

Lăpedatu la mine. Arată dezorganizarea Ministeriului pe care l-a primit. Nu va reţinea pe unii din funcţionari, cari nu ştiu ce înseamnă a-şi face datoria.

8 Novembre.

La Duca. Se miră de felul cum ni s'a precupeţit Basarabia, adăugându-se Comisiei Dunărene şi braţul Chiliei, atunci când nu poate lucra nici la Sulina.

*

La Senat Matei Cantacuzino a făcut o furioasă şarjă contra guvernului.

10 Novembre.

La Cameră discuţie la Mesagiu. Banca ministerială aproape goală, cu Vintilă indiferent. Iorgu Toma se trudeşte să explice de ce afacerile lui Anhauch sunt dezastroase.

*

De pretutindeni mi se spune că I. Brătianu lucrează pentru Averescu.

*

Argetoianu mă asigură că nu revine la Averescu, şi cere să ne vedem undeva.

11 Novembre.

Mă întâlnesc la Cihodariu cu Argetoianu.

Incep a-i spune că-mi pare bine cum că măcar acuma ne cunoaştem: de ar fi fost înainte, s'ar fi evitat multe neplăceri. Ii arăt motivele atitudinii mele ostile faţă de Averescu.

El spune că, în Ministeriul de la Iaşi, tratând cu Nemţii, aghiotantul lui Mackensen, om brutal, l-a invitat la masă în numele Mareşalului. Argetoianu a refuzat: cât este în si-

tuaţia de învins, însă în luptă, nu. Mackensen a venit atunci el însuşi la Buftea. Om fin. I-a spus că dorinţa Impăratului său e ca o divizie românească, o brigadă, fie numai un regiment — căci îşi dă samă de situaţia ţării —, să apară pe Rin contra Aliaţilor; atunci România ar avea alte condiţii de pace, cum nu şi le închipuie. Argetoianu a răspuns că n'are autorizaţie să trateze despre altceva decât cele cuprinse în instrucţiile sale; va raporta; dar, ca om, crede că e imposibil. Aceasta n'a fost şi părerea altora. După demisia lui Averescu intenţia ar fi fost să se continue tratativele pentru a face necesară rechemarea Guvernului căzut. Regele a tăiat scurt această încercare.

Intors din străinătate — şi apasă pe obiceiurile de acolo—, Argetoianu a crezut că poate face politică ataturi de un om care îi părea foarte popular, S'a convins de greşala pe care a făcut-o, dar a avut „slabiciunea" de a rămânea.

Vorbim de situaţia ţării. I se pare foarte rea. Impozitele nu se strâng: în Dolj nici 30%. Agricultorii, nevânzând, n'au bani. Ar fi greu să se plătească şi lefurile. Regimul e pe sfârşite. Brătianu a întrebat pe Rege, arătându-se gata să plece, dacă are prin cine-l înlocui, dacă-i preferă curentul lui Constantinescu, dacă vrea să strice organizaţia unui puternic partid. Răspunzându-i că nu, a cerut încrederea. I s'a dat, dar fară termen. Din răsputeri acest om dibaciu lucrează la împăcarea, fie şi prin Rege, a lui Argetoianu cu Averescu, pentru a li da situaţia, contând că vor fi slabi şi celelalte partide vor ajuta pe liberali.

Argetoianu crede că Regele tot nu vrea pe Ardeleni. Rolul la Curte al lui Goga îi pare a fi în funcţie numai de lupta acestuia cu Maniu.

Ii comunic impresia mea că nemulţămiţii liberali, înţeleşi pe supt mână cu Ardelenii, fac o grevă la Cameră, ceia ce ar putea precipita lucrurile. El crede că situaţia va

dura până la sfârşitul anului. In acest timp trebuie să găsim o formulă.

Discutăm şi influenţele la care e supus Regele.

Argetoianu păstrează încă o vădită rezervă. Caracterizările îi sunt sigure, judecata deschisă altor argumente. Vorbim de înlăturarea şarlataniei electorale prin desfiinţarea semnelor cu sens, de nevoia a pune, la alegeri, în vederea demagogilor sancţiunile care-i pot atinge, de influenţa de fapt a ţăranilor faţă de votul care i s'a dat. O colaborare ar părea posibilă. Intoarcerea la Averescu e exclusă. Nu se poate lucra cu dânsul.

12 Novembre.

Discursuri la Mesagiu. Atmosfera e ceva mai vie.

13 Novembre.

Diatribă a lui Oroveanu de la Romanaţi contra gestiunii Ministeriului de Agricultura. Dă liste întregi de uzurpatori oficiali ai loturilor rurale. Al. Constantinescu, care e de faţă, se supără pentru a isprăvi cu glume neizbutite.

14 Novembre.

Leonte Moldoveanu răspunde lui Vaida, care l-a făcut ministeriabil „declasat". Spune că el a făcut războiul şi că, la un moment dat, numai el şi Berthelot erau socotiţi ca optimişti. Scandând „învăţătoreşte" ca Mihalache, deputatul ţărănist Iacobescu atacă deputaţia basarabeană.

Vintilă Brătianu se bucură, vădit, de situaţia asediată a lui Alexandru Constantinescu.

16 Novembre.

Duel bucovinean între Reuţ şi Marmeliuc. Bun discurs al lui Ţoni, primit cu ironii de liberali.

*

Argetoianu a primit comunicatul prin care „incidentul e închis" şi cei cari au mers cu dânsul au să fie pedepsiţi. Se adaugă în culise că „aşa e indicaţia de la Palat".

17 Novembre.

Perieţeanu, din majoritate, vechiu parlamentar, dă dovadă de obiectivitate şi delicateţă. Urmează ţărănistul basarabean Leancă, a cărui critică feroce înjoseşte tot ce a dat Vechiul Regat, care e pentru dânsul numai „ţara dumneavoastră". Până şi la magistraţi: iartă doar pe câţiva bătrâni. La întreruperea mea, care-i spun ce am dat noi ca învăţătură Basarabiei, răspunde că el e de la ţară şi ştie că învăţătorii sunt basarabeni. Doar de au ajutat unii Bucovineni. In frunte cu Madgearu, ţărăniştii aplaudă şi când li se spune că noi n'am ştiut ce este legislaţia, pe când, cu un regim electiv, supt Ruşi, în Basarabia era raiul. Madgearu crede că îmi aruncă o acuzaţie, îngânând că m'am împăcat cu Argetoianu. La un moment Lupu trebuie să-i spună lui Leancă, imperturbabil, că „ţara dumneavoastră" înseamnă poate numai liberalii.

20 Novembre.

După un „contra-ţăran" al liberalilor, Stere. Expune, melodramatic şi filosofic, o lecţie de drept constituţional.

Din toata majoritatea, prostită de „erudiţie", unul nu se ridică pentru a-i aminti crima. Leonte Moldoveanu discută chiar cu dânsul principii. Rolul de a spune cuvântul care trebuie îi revine lui Moşoiu, care, mai om de cât ceilalţi, i-l spune: tare şi bine.

21 Novembre.

Slujbă de Sf. Mihai la biserica Arhivelor. Multă lume, ceva şcoli. In anul acesta oficialii s'au abţinut, ca dupa ordin, organizându-se alături o serbare a ofiţerilor în rezervă: acolo a slujit arhiereul.

Vine N. Miclescu. Aceiaşi încântătoare modestie a adevăratului erou. Nu merge la masa regală din astă sară: se jenează. A refuzat direcţia Căilor Ferate. Să temea de influenţe politice.

*

Seara Argetoianu. Intâlnirea cu Averescu a dat acest rezultat. El, Argetoianu, sa uite jignirile primite, generalul, din partea lui, „lipsa de disciplină"; să se înceapă din nou ca şi cum nimic n'ar fi fost. A doua zi apărea comunicatul că la generalul Coandă, în absenţa lui Argetoianu, s'au luat în discuţie „sancţiunile" contra prietenilor lui. Argetoianu s'a plâns: generalul i-ar fi explicat că e vorba de o discuţie deschisă mai înainte şi amânată pentru după întoarcerea lui, cum ceruse Goga. Pentru Argetoianu, în asemenea condiţii e imposibilă colaborarea. Işi rezervă momentul rupturii: probabil, dacă generalul nu bruschează, acela când, după stăruinţile lui Brătianu, i se va încredinţa lui Averescu puterea.

S'ar putea să i se încredinţeze puterea şi lui Maniu, pentru care stăruie la Palat clanul boieresc. Argetoianu crede că, prin atitudinea ce am urmat-o eu, m'aş putea impune. Pot

declara Regelui, când îl voiu vedea, că, în acest caz, el e gata să colaboreze cu mine, dar, cu altă formaţie, nu mă va combate.

23 Novembre.

Agârbiceanu îmi spune că unirea cu tachiştii s'a făcut fără voia lui. Ii arăt că e o greşală ireparabilă.

24 Novembre.

Pe când, în parada la Mesagiu, trec oratori tineri, Vintilă Brătianu neagă intriga în favoarea lui Averescu, şi majoritatea pare a se bucura.

26 Novembre.

Discurs apăsat al lui Mihalache. După ce pune într'o proastă postură pe Al. Constantinescu, care iese ca falsificator al legii agrare în propriul său profit, călăreşte pe cooperaţie şi el. De aici discuţie cu Duca şi obişnuitele punctaţii ale lui Lupu.

27 Novembre.

Mihalache continuă, tratând toate chestiunile. Tribunele sunt pline de publicul ţărănesc. O sentinelă păzeşte supt dealul Mitropoliei.

Când vorbeşte de iubirea lor pentru Rege, întreb dacă o au toţi. Imediat încep insultele, cu Basarabenii în frunte. Sunt întrebat de ce Regele a decorat pe Stere, de ce n'am niciun deputat basarabean, de ce m'am lăsat ales în Basarabia la 1919. Mihalache adauge: de ce am negociat cu Stere o împăcare dacă m'ar recunoaşte ca şef!... Răspunsul mieu zăboveşte un şfert de ceas de urletele acestor apărători ai libertăţii. Arăt zădărnicia acestor atacuri. Halippa recti-

fică afirmaţia mea că la alegerea de la Orheiu exista blocul; la sfârşit, personal, îmi spune că voiu mai fi ales acolo de ai lui.

29 Novembre.

Vorbesc la Mesagiu. Majoritatea ca şi minoritatea au instrucţii de a se ţinea liniştite. Câţiva Ardeleni rămân; Maniu a plecat de cum am luat cuvântul.

30 Novembre.

Vintilă Brătianu ţine un bun discurs de biurocrat financiar.

6 Decembre.

Lungă cuvântare a lui Vintilă Brătianu. Nu lipsesc nici teorii istorice, ca lupta oraşelor din Ardeal cu feudalii, şi sociale (intelectualii de secţiune verticală). Preşedintele Consiliului îl felicită călduros.

7 Decembre.

Vorbeşte solemn, umflat, Constantinescu, răspingând învinuirile ce i s'au adus. Are scene violente cu ţărăniştii.

8 Decembre.

Discurs extraordinar de violent al lui Nistor.

10 Decembre.

Se ceteşte la Cameră răspunsul Regelui. Pare a voi să lovească în condiţiile cum se face împroprietărirea; nu lipseşte un pasagiu privitor la nevoia unui nou spirit.

Halippa şi Buzdugan se apără în chestia loturilor ce au primit. Halippa e duios. Al. Constantinescu răspunde.

Mârzescu, vorbind cu I. Brătianu despre o eventuală succesiune a mea la guvern, acesta obiectează că n'am cadre. Mârzescu îmi recomandă să nu mă aliez cu cine nu l-aş putea domina.

11 Decembre.

Certe între Bucovineni. Morariu încearcă a face apologia „genialului" Aurel Onciul, care ar fi avut numai defectul de a crede în Austria Mare.

12 Decembre.

„Universul" şi presa ţărănistă exploateaza succesul lui Cămărăşescu la Silistra.

14 Decembre.

Atacând violent Comitetul Agrar al lui Al. Constantinescu, Istrate Micescu e ascultat simpatic şi de majoritate.

*

Moartea lui Damian Drăgănescu din Galaţi, unul dintre cei mai buni şi credincioşi prieteni politici.

15 Decembre.

La Cameră continuă atacurile lui Micescu contra lui Al. Constantinescu.

*

La Cotroceni, învitat la dejun. Se vorbeşte de mişcarile studenţeşti. Regele dezaprobă metodele întrebuinţate. Regina

primeşte invitaţia la Văleni-de-Munte pentru a vedea Şcoala de misionare.

După masă Regele vorbeşte de cartea lui Ford. despre Evrei şi „supra-guvernul" finanţei internaţionale şi o găseşte foarte impresionantă. Laudă pe tânărul sub-secretar de la Interne, Tătărescu, şi familia lui. In materie de Guvern spune că şi naţionalilor din Ardeal li-a declarat că el are ideile sale despre succesiune, dar nu le poate împărtăşi. Răspund că nu era nici gândul mieu să-l silesc a vorbi în această privinţă (am cerut audienţa pentru a prezinta Regelui şi Reginei cărţile despre dânşii scrise cu prilejul încoronării). Cred în posibilitatea unui guvern de coaliţie, şi cu unii liberali tineri. Ar fi excluşi ţărăniştii, Averescu şi Goga. Regele pare surprins când fac unele aprecieri cu privire la aceştia, de şi Averescu îi pare „un copil".

Regele e foarte încântat de petrecerea în Banat.

17 Decembre.

La Cameră atacuri violente contra proiectului pentru graniţa bănaţeană. Bănăţeanul liberal Licareţ loveşte furios în Sârbi, aprobat de tot partidul naţional, cu toate că i-a fost atacat unul din şefi, Vaida. Lascu strigă că el vrea şi războiul cu Sârbii.

*

Dr. Angelescu îmi spune că ar fi vorbit cu Regele în ce priveşte o succesiune a mea.

*

Argetoianu scoate un ziar al său, „Indrumarea", rupând cu generalul. Denunţă acordul acestuia cu Ludendorff, la

Augsburg, pentru o alianţă cu Germania, Ungaria, Bulgaria şi Rusia.

18 Decembre.

Discuţia în jurul graniţii bănăţene continuă la Cameră. Bocu ceteşte un memoriu dârz, în aceleaşi strigăte ale naţionalilor ardeleni (la început Licareţ îşi retrage toate acuzaţiile contra lui Brătianu şi a liberalilor). Cer chemarea la ordine a lui Lascu, care strigă că toţi Sârbii sunt „mitocani". Urmează Lupu, obiectiv, patriotic, pacific, discutând, din punctul de vedere parlamentar, dacă termenul de „perfidie", aplicat de Duca atitudinii lui Maniu, e admisibil ori ba. M. Popovici s'a grăbit a răspunde lui Duca că e „obraznic".

19 Decembre.

Duca îmi dă noi explicaţii cu privire la frontieră, care ar fi avantagioasă din punct de vedere militar. Oricum, alta nu se putea afla. Discuţia nu putea să se întindă decât asupra localităţilor vecine cu o graniţă odată acceptată de noi.

20 Decembre.

Regina la Văleni. In Gară îmi vorbeşte de întâmplările din Grecia: plecarea silită a părechii regale. Ii spun că de mult ar fi trebuit să o facă.

*

In tren Lăpedatu îmi spune că la Paris Lupu striga cum că pentru Banat e gata să împuşte pe Take Ionescu. Vaida lăuda pe Brătianu pentru expozeul lui la conferinţa. Mai târziu lucrurile s'au schimbat.

El crede că pe vremea retragerii sârbeşti la Corfù ar fi fost momentul când am fi putut câştiga mai mult.

*

La Cameră începe discuţia budgetului.

Seara, Madgearu atacă pe Argetoianu în chestia bonurilor de tezaur.

21 Decembre.

Iarna începe, bogată în zăpadă.

La Cameră, ziua, I. Lăpedatu a vorbit la budget. Face cel mai călduros omagiu lui Titulescu. — Ii faceţi curte, şoptesc. — Poate că e primul ministru de mâne. Scontează şi trecutul tachist al lui Titulescu, simpatiile de care se bucură la Regele.

Seara, Lascu, în chestia graniţei bănăţene, care şi la Belgrad află împotrivire.

24 Decembre

Discuţie la budget şi la convenţia pentru Banat.

*

Duca îmi spune că regele Gheorghe a ieşit din Atena între şirurile unei mulţimi care-l aclama şi, plângând, îi cerea să revie. Ofiţerii puşi de pază pe vas „s'au convins" că regele lor e bun, au promis... camerierei reginei că vor servi cauza lui; la Constanţa plângeau cu hohote. In schimb, ministrul de Domenii se învierşuna să capete unele schimbări la... grajdurile regale. Ministeriul l-a rugat să dea de la Bucureşti... sfaturi.

Duca socoate că Averescu umblă după ţărănişti, sau vice-versa.

*

Vorbind la Timişoara. Argetoianu lasă a se întrevedea posibilitatea unui guvern al său cu ajutor de „oameni oneşti".

25 Decembre.

Ardeleanul Moldovan aruncă insulte, făcând procesul Guvernului la budget. Vintilă Brătianu e foarte nervos: se supără foc de gluma ce se face cu privire la călătoria la Iad, de care vorbeşte oratorul (Iadu e un sat ardelenesc).

Seara, impresionant discurs al lui Vaida, în chestia frontierei bănăţene. Al. Lăpedatu recunoaşte că a fost perfect obiectiv şi că a lăsat o pagină de istorie. Lalescu, din majoritate, combate violent pe Duca, încercând a pune la adăpost, pentru trecut, pe I. Brătianu.

26 Decembre.

Argetoianu la mine. Se gândeşte la coaliţii imposibile. Vorbeşte de o întâlnire cu Maniu, pe care îl judecă întocmai ca înainte. Ii spun că văd viitorul foarte pesimist. Regele vrea să fie lăsat în pace; naţiei îi place să fie înşelată; partidele depind de „organizaţii", fabricante de mediocrităţi, şi „organizaţiile" nu se vor înţelege niciodată. El îmi spune că păstrează contactul cu naţionalii.

*

Istrate Micescu îmi vorbeşte cu privire la unele puncte comune, între care învierea voturilor orăşeneşti.

*

Seara, vorbesc în chestia Banatului.

27 Decembre.

Discuţii la budget, ziua. Seara, Duca apăra convenţia pentru Banat şi alianţa cu Sârbii. Atacă, nedrept în parte, pe Take Ionescu şi pe Ardeleni (Maniu a vorbit monoton şi şters). Bănăţenii liberali prezintă un protest. Majoritatea face responsabili pe Ardeleni. Legea e votată fără aplause.

28 Decembre.

Emanoil Constantinescu, liberal nemulţămit, loveşte în Guvern, vorbind la budget. Vintilă Brătianu vrea să mă oprească de a lua cuvântul. Preşedintele intervine. Il oferă şi lui Maniu, care-l refuză, pentru că nu sunt lăsaţi a vorbi „domnii din partidul său". Şi în majoritate este nemulţămire pentru că s'a împiedecat discuţia.

30 Decembre.

Noul ministru al Poloniei vine să mă vadă. E pornit contra politicei lui Beneş, pe care îl cunoaşte personal. Stăruie asupra necesităţii unei legături mai strânse între cele două ţări. La Cehoslovaci vede ambiţia de a domina în legătura pe care au făcut-o. Imi propune o călătorie de conferinţe la Cracovia şi Varşovia.

Primesc ştiri de aiurea că, la Cracovia, trupa s'a lăsat bătută de grevişti, cari au fost apoi amnistiaţi.

31 Decembre.

Inchiderea Parlamentului până la sfârşitul lui Ianuar.

I. Brătianu apare, foarte stors, evident bolnav. Pune în perspectivă la Cameră legi în legătură cu Constituţia şi cu desvoltarea bogăţiei naţionale.

---

1 9 2 4

1-iu Ianuar.

Seara, studenții vreau să facă împreună Anul Nou. Asistă Francezi (Roques, un general, etc.), Sandfeld de la Copenhaga, iar, între Români, oameni total necrescuți și femei întreținute, care fumează la doi pași de d-ra Văcărescu. Se aduc Țigani unguręști, de chef, cari schilodesc muzica noastră națională. Sala bate din mâni și din picioare. Un tip ridicul recitează de pe scenă insultele lui Caragiale împotriva țării. Victor Eftimiu șuieră de două ori. Trebuie să ies din această lume netrebnică. Alții au curajul să rămâie, ba chiar să țină toasturi duioase.

15 Ianuar.

Pompeiu deschide un curs de matematică la Sorbona. Perfectă expunere franceză, foarte fină și bine ascultata.

*

Seara, concert al lui Vulpescu, cu sală plină. Și bucățile românești sunt călduros aplaudate.

20 Ianuar.

Seara, la ministrul Neculce. E de față și fiica d-rului Istrate, măritată cu Livaditi. Imi vorbește despre moartea ta-

tălui ei. A sosit la Paris extenuat, „ca Hasdeu la sfârşit". Din ce în ce mai mult, fără durere, i-au slăbit puterile. A cerut să fie ars pentru a putea fi dus mai uşor în ţară, ceia ce s'a făcut acum un an. Legaţia nici n'a ţinut samă de moartea lui.

25 Ianuar.

Boyer a primit acuma câtva timp vizita generalului Kaulbars, fostul dictator rusesc în Bulgaria, acuma un simplu aviator diletant, care moare de foame la Paris.

27 Ianuar.

La o recepţie, decanul Facultăţii de Medicină, Roger, care cunoaşte România, îmi vorbeşte cu mustrare de studenţii evrei izgoniţi din ţară „pentru religia lor". Ii dau explicaţii.

29 Ianuar.

La arheologul catalan. Puig y Cadafalch. El vede o epoca intermediară între arhitectura carolingiană şi cea romană. La noi ea continuă cu arcadele lombarde şi polihromia, cu ceramica moldovenească.

Vorbeşte de noul regim spaniol. „Numai episcopii nu sunt generali." Mişcarea catalană e confiscată. El a trebuit să plece momentan. Regele îşi joacă tronul.

31 Ianuar.

Ultima mea lecţia la Sorbona. E de faţă şi ministrul Constantinescu, care adoarme îndată, de un somn reconfortant.

3 Februar.

La „Cercul Ronsard" conferința poetului Francis James. Gras, gros, brun, o proză împodobită și o poezie care, aceia, e foarte frumoasă.

5 Februar.

Aflu de la un membru al Institutului că, la alegerea de membru asociat, candidatura mea a fost învinsă de a lui Rajna și pentru că doi membri au vorbit de „schimbările mele de păreri". Anume că m'am făcut francofil din germanofil. Calomniile unei anume bande românești au prins.

7 Februar.

La dejun cu Coville, aproape un coleg pe vremuri și distins istoric, astăzi director al învățământului secundar și superior. Discutăm chestia studenților basarabeni, pe cari îi recunoaște prea mulți. Aflu că Ruși și Evrei rusești merg la atașatul nostru militar ca să-i ceară acte pentru „schimbul" francez, marturisind fățiș că nu sunt Români, n'au vrut să facă serviciul militar și n'au intenția să servească România. Ii arat necesitatea de a înlocui schimbul întâmplător cu burse meritate și de a face din Legația franceză o casă primitoare pentru intelectualii români, iar nu un loc de întâlnire a „prinților" noștri.

9 Februar.

Masa la Neculce cu reprezintanții Poloniei și Iugoslaviei la Comisia de reparații; Sârbul, Diurici, vorbește de Pașici. Om cu totul simplu și totuși atât de tare. In chestia revendicarilor, de la început a pus Fiume pe al doilea plan. El singur. Acum i se vede dreptatea. Nu poate argumenta

de ajuns, dar simte şi prinde. „Eu nu înţeleg cum nu înţelegeţi", spune el, fără a putea croi şi argumentaţia logică.

10 Februar.

La dejun, la Victor Antonescu. El spune lucruri interesante. Intâiu cum a căpătat primirea României la conferinţă, cu tot tratatul încheiat cu Centralii. A făcut să nu se intervie la Cameră în favoarea noastră, cum voia să facă un prieten. A reuşit să se treacă asupra lipsei confirmării lui ca ministru, confirmare care încă nu sosise. Apoi a dat explicaţii lui Poincaré. — România nu e Brătianu, ci ţara care a făcut ce-a făcut şi a suferit ce a suferit. Argument: E oare Franţa Clemenceau? Mulţi îl critică. Il acuză că face „prostii". Cine a spus? indiferent. Dar Franţa rămâne Franţa. Clemenceau ar fi fost emoţionat; i-ar fi văzut o lacrimă în ochi. A spus apoi „micului sau amic" că speră cum ca se va face.

După masă arată cum, în 1916, Delcassé era convins ca Bulgarii sunt câştigaţi. — Că doar nu-i vei cunoaşte mai bine ca mine! — Din experienţa patimilor noastre, da. El cerea formal Românilor să nu se considere ca o aşchie aruncată în foc, mergând fără Sarrail. Totuşi aşa a rămas concepţia franceză.

17 Februar.

Masă la Legaţia României. Fougères nu crede pe Greci maturi pentru republică. Partidele sunt slabe, nu pot fi altfel. Incercarea lui Venizelos de a face un partid liberal a căzut.

18 Februar.

Tot mai stăruitor mi se cere de ai miei să particip la

blocul opoziţiei. Răspund că n'am încredere în oameni, că nu admit metodele lor. E o chestie de conştiinţă pentru mine.

19 Februar.

Francul francez scade din nou, în mijlocul unei mari emoţii. E o intrigă pentru a provoca demisia lui Poincaré, care se luptă acum la Senat, plin de nou-aleşi radicali-socialişti, după ce a câştigat victoria la Cameră.

20 Februar.

La preşedintele Republicei.

Niciun fast, nicio întâmpinare. Intr'o odaie un funcţionar, în alta un ofiţer. „Nu s'ar îngadui mai multă înfăţişare", îmi spune Victor Antonescu.

Preşedintele, solid clădit, pătrat, cu părul sur dârz, cu sprincenele în craiu nou peste ochii vii şi glumeţi supt ochelari, ascultă. După câteva cuvinte despre cursurile mele la Sorbona, cum îl văd că pare a dori informaţii, îi arăt ce important este în Orientul ameninţat acest „bulevard românesc". Cehii nu sunt războinici. Polonii au arătat la Cracovia că armata lor nu este, pentru moment, cu totul sigură. Sârbii sunt buni soldaţi (preşedintele repetă şi aprobă), dar trebuie să li se dea o direcţie. Au greutăţi cu Croaţii, pe cari istoria i-a făcut întru câtva un alt popor, supărat de concurenţa balcanică. După moartea „paşei" Paşici, cine să urmeze? Legaturile de alianţă sunt bune, dar fiecare ar trebui să-şi recunoască şi păstreze locul: „colaborare" (încă odată preşedintele aprobă şi subliniază). Franţa ar putea-o impune (— „O, e aşa de greu să li se vorbească!"). Intreabă de chestia rurală la noi, şi îi arăt ce greutăţi ridică: starea provizorie de asociaţie a proprietarului cu ţăranul, pe care

eu o propusesem de mult, le-ar fi evitat. Oricum, am dat o experiență lumii: cuminte, fiindcă suntem cuminți; Rușii au dat-o pe a lor, nebună, pentru că și ei sunt nebuni (președintele spune odată cu mine cuvântul). Amintindu-i de Take Ionescu, îl laudă. Îşi aduce aminte cu plăcere de convorbirea lui cu dânsul la Aix-les-Bains; era un om cu spiritul deschis. Când îi vorbesc de autoritatea prin izolare a lui Brătianu, inaccesibil, surâde. La urmă îmi spune că lucrurile se vor îndrepta „cu oameni ca dumneata". Spuindu-i, înainte, că libertatea e o fată de păzit și nu de lăsat să umble singură pe stradă, el adaugă: „că ar putea să capete purtări rele" (elle pourrait tourner mal).

20 Februarie

Cu Antonescu la Doumergue, președintele Senatului, amic al nostru. Om între 50—60 ani; față rotundă, vioaie, veselă, ochii strălucitori de curiozitate. Vorbește de inspirația ce poate veni și de la noi, exemplificând soarta noastră după cartea ce i-am prezintat. Franța cea nouă, care se formează acum din tineret — căci generația actuală e stoarsă —, va avea o mare curiozitate de lucruri străine. El e optimist: greutățile vor trece. Ele sunt bine venite. O vede din cariera lui: de nimic n'a folosit mai mult decât din ceia ce considerase ca o nenorocire. Laudă ideia mea de a scrie Istoria Franciei afară din Franța. Definesc poporul nostru ca foarte latin, pe cale populară, prin logică și simplicitate; Italianul e mai luxuriant și stufos, mai „oriental".

23 Februar.

Comunicație la Institut despre „Părăsirea Daciei de Aurelian".

26 Februar.

Conferinţă la studenţii poloni despre relaţiile culturale dintre Poloni şi Români. Intre ascultători fiul lui Mickiewicz, aproape octogenar.

La Leygues. Batrân cu înfăţişarea lui Crispi. La gura focului, în apartamentul foarte luxos şi plin de artă, vorbeşte de greutaţile de dupa războiu, de primejdia de a se pierde clara de mijloc în greutăţile materiale, de greutatea de a o reface pe urma. A fost în România şi ar mai merge.

Apoi la Painlevé. Infăţişare de învăţat prins în luptele violente ale politicei. Temperament meridional, gata de luptă mai mult decât de vorbă. E întrerupt de telefoanele care îi vorbesc de pregatirea cartelului electoral al stângii. Critică aspru Camera ieşită din conrupţie şi dintr'o teroare, căreia i-a lipsit doar sângele. Pare a crede că Basarabia e rusească.

La preşedintele Camerei Raoul Péret. Om scurt, îndesat, cu un cap energic, cu o rămăşiţă de tinereţă în mişcări. Vorbeşte de alegeri, a căror primejdie o vede. Lumea pune întrebări cu privire la condiţiile de traiu, îngreuiate. Odata a trebuit să întrebe pe alegatorii cercului sau — aiurea nu merge, din discreţie, — dacă îl fac răspunzator şi pe dânsul. Crede ca era mai bine să se fi disolvat Camera în toamna, cu o mai buna situaţie internaţională, şi fara a-ameninţarea impozitelor.

29 Februar.

Painlevé a neglijat să vie la dejunul anunţat. Şi alţi oaspeţi au venit în zădar.

*

La Mortcerf, unde d-ra Elena Donici locuieşte cu sora şi cumnatul ei, păstrând o frumoasă colecţie de artă, în care şi documente româneşti. O fotografie înfaţişează pe bătrânul Donici în costum tolstoian, cu şapca pe cap, înaintea căruia ţaranii pleacă genunchii. Era undeva catre Nistru. Totul e vândut acuma. Cumnatul a creat o ferma de o admirabilă organizaţie, şi, acuma, închiriind-o, de şi înca tânăr, se odihneşte.

1-iu Mart.

La Legaţie. Din moştenirea Statescu au rămas patru splendide tablouri de Grigorescu. Sunt într'o magazie. Moştenirea e a clubului liberal. Vintilă Bratianu a platit datoria şi destineaza această comoara Muzeului.

*

Conferinţă la Asociaţia franceza pentru Societatea Naţiunilor, în sala Institutului de oceanografie. Foarte multa lume. Expun „concepţia româneasca a păcii". Publicul e foarte calduros. La urma, un necunoscut, care s'ar parea a fi Ungur, îmi spune cu pronunţarea germană: „Si vis pacem, para **pacem**". Un altul, cu înfăţişare lunatecă, ne urmăreşte pe rectorul Appell şi pe mine, cu dorinţa lui ca Rusia, Germania, Turcia să intre în Societate.

2 Mart.

Spre Geneva. In tren, directorul şi creatorul belgian al Palatului Mondial, de demonstraţie sociologică. E supărat pe comitetul cultural al Societăţii Naţiunilor, care i-ar fi luat rolul. Vorbeşte cu vervă de greşelile guvernelor. Cel belgian, în 1914, răsturna tramvaie ca să împiedece în-

trarea Nemţilor în Bruxelles şi guvernatorul dădea la telefon ordinul de a face „cum e mai bine“. Se indignează că Spania inertă domină cu valuta ei. Crede că Franţa exploatează Belgia. In mişcarea flamingantă el vede, la origine, admiraţia pentru prosperitatea vechii Flandre, de oraşe. Criza actuală n'a fost determinată de un spirit antifrancez.

*

La Geneva bună primire de Comnen şi de Pittard, a cărui prietenie e nemărginită.

3 Mart.

Intâia mea conferinţa despre aşezămintele din Sud-Estul Europei, în sala cea mare a Universităţii.

Seara, masă la Pittard. Şi Robert de Traz, cam jenat de noile lui legaturi cu Ungurii, pe care vădit e decis să le păstreze.

4 Mart.

A doua conferinţă, despre imperialismul în Orient. Seara, masă de şaizeci de invitaţi dată de Comnen. Un tânăr diplomat iugoslav îmi spune că planurile bulgăreşti de „Iugoslavie“ sunt cunoscute la ai lui. Moartea lui Stamboliischi n'ar fi fără legatură cu dânsele.

Conferinţa a treia, despre Regalitatea în Sud-Estul European. Seara, conferinţă despre arta noastră populară, la Museu.

6 Mart.

Dejun cu membri ai Comitetului Societăţii Naţiunilor (şi Edward Drummond) la Rappart, membru elveţian.

7-8 Mart.

In drum spre ţară, cu senatorul Filitti. Vedem câmpiile nelucrate. El spune că sistemul grâului de toamnă a fost întrodus numai pentru proprietatea mare, de Cazotti şi bătrânul Marghiloman. Proprietatea mica trebuie altfel îndreptată.

9 Mart.

La Craiova, pentru o întrunire cu ţăranii. Se pare ca-i supăra observaţia mea despre luxul lor şi despre nevoia de impozite noi.

Am spus limpede la întrunire ca ţarii îi trebuie partidul cel mai mare şi că faţă de mijloacele de acţiune ale liberalilor singur n'aş putea razbi. Dar nu gasesc înţelegerea trebuitoare.

11 Mart.

Un colonel american, furnisor de vagoane, se plânge de procedeele lui Vintilă Brătianu, care i-a refuzat o propunere de conlucrare pentru acoperirea datoriilor în Statele-Unite. Brătianu desminte: el ar fi oferit o consolidare cu plata intereselor. Lupu, consultat asupra campaniei pe care o găteşte Americanul, a înştiinţat pe Bratianu. Eu îi declar Americanului că aceia ce are de gând să facă îl priveşte pe dânsul, ca nu-l pot opri, dar nici încuraja.

*

Seara, Argetoianu la mine. Doreşte şi el partidul unic. Se oferă pentru dânsul. Stăruie să fiu amabil cu naţionalii: Maniu a fost la el aseară pentru a se informa asupra in-

tenţiilor mele, primite, zice el, cu simpatie în tabăra lor. Arată desgustat de haosul actual. Vorbeşte şi de anume planuri de căsătorie în familia regala. E hotărât contra propagandelor anti-monarhice — până şi prin licee se discuta republica. Neplata bonurilor în Italia a făcut imposibila călatoria Suveranilor acolo: ar fi şi o notă în acest sens.

Şi el recunoaşte marile calităţi ale lui I. Brătianu.

Vorbeşte despre vastele planuri ale lui Titulescu. Se sconteaza un guvern al lui.

13 Mart.

La Camera Buzdugan vrea să aducă, în forma unei polemice cu Ruşii, chestia votului, de către Camera Franceză, asupra alipirii Basarabiei. Il sfătuiesc să prezinte o simpla declaraţie ca Basarabean, şi, dacă vrea, membru al partidului sau. Vorbesc după dânsul, ca fost preşedinte al Camerei care a votat Unirea şi a luat cunoştinţă de recunoaşterea ei de catre Aliaţi. Cum se produc declaraţii de partid, subliniez ca vorbele mele n'au avut acest caracter.

După plecarea mea, în urma interpelării lui Madgearu, care acuză pe ministrul de Finanţe că favorizează exportul ilegal de piei, Mihalache taxează pe un deputat liberal de „samsar" şi e pălmuit de un ţărănist. Majoritatea liberalilor exclude pe treizeci de zile pe agresorul No. 1.

*

Dimineaţa, Duca vine la mine pentru a-mi arăta că Averescu, în Italia, caută consultaţii de drept contra Constituţiei votate, pe care o consideră ilegală.

*

In ce priveşte vizita Suveranilor la Roma, vizita a fost propusă de Aloisi, şi cu anumite intenţii matrimoniale. Se ajunsese la o înţelegere. Aloisi, plecat la Roma, revenise, pentru a pleca acuma din nou. Statul român, care consolidase o parte din bonurile italiene, Vintilă Brătianu explicând că nu poate face mai mult din cauza operaţiei care e în curs aiurea, admisese chiar ca, din rest, să achite ce se cuvine unor cooperative fasciste. Acum câteva zile se vorbia încă în acest ton. De-odată înlocuitorul lui Aloisi prezintă nota grosolană, în care, insistându-se asupra aranjamentului bonurilor, se adauge că fără aceasta vizita regală n'ar întâmpina atmosfera cuvenită.

Sfătuiesc pe Duca, dispus a mărturisi faptele, să provoace o interpelare, care ar porni de la zvonul că Averescu are o misiune în Italia.

Planul de căsătorie între prinţul Nicolae şi princesa Irina n'a fost admis de Guvernul român.

14 Mart.

La Cameră Duca e interpelat de Sever Dan, în chestia amânării" vizitei la Roma. Interpelatorul înfăţişează faptul ca o înfrângere a Ministeriului. Duca are înainte o hârtie care se pare a-i fi fost dată de Regele. Se refuză a pune în legătură „amânarea" cerută cu chestia bonurilor, dar anunţa că Regele a renunţat la vizita sa.

Urmează scandalul bătăilor de ieri. El va continua şi astăzi.

15 Mart.

La dejun la Regele. Mişu iea apărarea Guvernului în chestia italiană. Ar fi un act din atacul dat de toţi străinii pentru a se instăpâni asupra producţiei noastre. Regele Gre-

ciei, în civil, blând, tăcut ca de obiceiu, regina Elisabeta, total refacută, iau parte la dejun. Se râde mult, Regele dând semnalul.

Cer Regelui o conversaţie particulară. In cabinetul său, îmi mulţămeşte călduros pentru serviciile aduse în Franţa. Aduc vorba despre starea rea în care am găsit ţara. O recunoaşte, parând totuşi că vrea să evite conversaţia asupra acestui subiect.

Evita şi subiectul incidentului italian, dar vorbeşte de conrupţia care ar fi prins viaţa claselor superioare din Italia. Cu privire la Grecia, îşi arată mulţămirea pentru plecarea lui Venizelor.

Proiectul de comercializare i se pare mai bun decât era la început. Discut asupra dezavantagiilor concesiilor pe Ministere. E pentru zăbovirea proiectului relativ la păduri. Crede şi el în necesitatea partidului unic de opoziţie. I-a spus-o şi lui Maniu în vară. Ar avea nevoie de un proiect de guvernare precis.

In generalul Averescu nu mai crede. Cruţă pe naţionali. Intre ţărănişti, deosebeşte de nestăpânirea lui Lupu, bun în fond, de dârzenia lui Mihalache, de nematuritatea lui Madgearu, pe Iunian şi chiar pe Mirto. Pentru soliditatea politica a lui Mârzescu are recunoaştere.

Spune la plecare ca „Regele nu e deci aşa de rău pentru opoziţie" şi adaugă că şi puţin autocratism — complectez fraza — n'ar strica.

Genul Primo de Rivera îi displace şi vorbeşte de primejdia Regelui constituţional care alege după simpatii personale.

*

Maniu mi-a scris pentru o întrevedere, plecând de la declaraţiile mele din Craiova.

Răspunsul mieu îl încurajează.

*

Maniu vine seara, la 10. Contestă că Regele i-ar fi vorbit de partidul unic. După preliminare mai lungi mă întreabă cum consider posibilitatea formării unui astfel de partid. Cum vorbeşte şi de alte „oferte", îi atrag atenţia că eu nu fac o „ofertă", ci un sacrificiu pentru ţară, căci s'ar putea prea bine ca, la un impas, să mi se dea mie puterea şi, făcând alegeri legale, dar nu naive, aş avea ori mijlocul de a guverna ori o puternică reprezintare în Cameră, după ce m'aş retrage. Ii declar că n'am niciun punct de vedere supt raportul organizării, că grupările locale ar avea sa discute condiţiile materiale, că prin urmare e vorba de program: acest program însă s'ar putea fixa de o comisiune mixtă, cautând punctele principale şi de actualitate din amândoua. Cum el vorbeşte de vechiul program al blocului, chiar de „punctele din Alba-Iulia", nu fac obiecţii. Dar Maniu vrea să ne ocupăm şi de o nouă Constituţie. Ii arat ce indiferenta îmi pare lumea, chinuită de alte griji, în aceasta privinţă. El staruie că e un exemplu de dat şi propune naiva soluţie a unor noi Camere constituante. Ii spun ca numai după uşurarea ţării de sarcinile ei de azi putem vorbi de aşa ceva.

Maniu aduce în discuţie partidul ţărănesc. Ar fi renunţat la program, dar e inadmisibil punctul de vedere al partidului de clasa. Mă întreabă cu privire la Stere şi îi reînoiesc declaraţia imposibilităţii mele. Vrea să ştie dacă aş cere excluderea lui publică. Declar că admit îndepărtarea lui de la politica activă. — Vremelnic? — Definitiv.

Discuţie asupra numelui partidului. El invocă cei şaizeci şi doi de ani ai partidului său, deprinderea cu acest nume,

numeroşi aderenţi din Regat. Ii arăt că e o iluzie aceata din urmă, că tachiştii nu se pot alege, iar ceilalţi nu există. Şi noi avem aderenţi legaţi de numele de naţionalişti democraţi, pe care altfel şi l-ar însuşi Cuza. Propunerea unui partid radical naţional nu o admite, fiindcă o asemenea încercare s'a făcut în Ardeal şi s'a compromis. „Uniunea naţională" nu-i pare a-i corespunde partidului unic: îi arăt că s'ar putea lucra provizoriu cu vechile numiri în fiecare ţinut, dar el aduce înainte pe amicii lui de aici.

Ramâne să consulte deocamdată numai pe intimii.

Unele lucruri îmi par curioase la dânsul. Astfel, crede că Sârbii s'au înţeles cu Italia şi urmează o politică orientală ameninţând Banatul; el socoate partidele care în Serbia sunt contra monarhiei.

Regele, caruia îi comunicasem zvonurile purtate de ţărănişti, cu privire la „legea lui Mihalache" refuzată de dânsul, — Maniu îmi spune că Mihalache primise schimbări, iar asupra întinderii admisese arbitragiul lui Maniu —, se arată foarte afectat şi de alte mijloace de luptă ale lor. Vorbindu-i de durerea ce mi-a produs în 1919 numirea lui Averescu înainte de consultarea mea ca preşedinte al Camerei, Regele e mişcat şi spune că-i pare rău.

17 Maiu.

La Cameră aceleaşi sterpe discuţii de persoane. Apoi legea chiriilor.

18 Mart.

Tot legea chiriilor.

19 Mart.

Argetoianu la mine. A fost la Regele, care s'a arătat „în-

cântat" de conversaţia cu mine. Confirmă şi el că Regele i-a recomandat lui Maniu partidul unic. Bănuiam sentimentele lui Maniu faţă de mine. Argetoianu a văzut pe Goldiş, care doreşte fuziunea, gata, la nevoie, cu amicii săi, să „facă front" contra şefului său. Aruncă vorba că ar fi bine sa admit conducerea lui Maniu, căci, la urma urmei, tot cel mai priceput şi mai activ va conduce. Ii răspund ca nimic nu trebuie admis decât **după fuziune.** In ce priveşte titlul partidului, şi el crede că trebuie schimbat „ceva", orice ar fi. I-a propus lui Goldiş: „Partidul naţional al României întregite", şi acela l-a întrebat dacă e „ideia" lui. Deci aceiaşi propunere pe care am făcut-o eu. Argetoianu e de parere să nu încredinţez unei delegaţii negocierile ulterioare şi sa nu pun un termin scurt pentru răspuns, dar să fiu şi mai departe culant faţa de Ardeleni. L-a mirat necunoştinţa lui Maniu în chestiile financiare şi economice. Regele i-ar fi spus lui Maniu că nu-l acceptă decât cu oameni având practică de guvern şi în care el să se poată încrede.

*

La Cameră legea chiriilor. Vorbeşte foarte bine Iunian.

20 Mart.

Şedinţă ocupată de Lupu, care interpelează asupra conflictului cu Italia. Duca mi-a arătat raportul lui Lahovary, care spune că secretarul lui Mussolini, Contarini, asigură că sensul notei era altul: o simplă încunoştiinţare. Nu ascult discursul lui Duca: refuză a da explicaţii.

*

Seara se adună Comitetul executiv al partidului. Ii las să decidă asupra propunerilor lui Maniu.

21 Mart.

Maniu îmi spune că a primit scrisoarea mea şi că, după lupta electorală de la Romanaţi, voiu avea un răspuns.

*

Vorbesc la legea chiriilor, încercând să deschid alte perspective decât ale pauperismului favorizat.

22 Mart.

Se votează legea chiriilor pe articole.

*

Florescu, ministru la Varşovia, mă vede cu privire la plănuita mea vizită în Polonia. Se plânge că propaganda noastră e nulă, atunci când fostul ministru de Războiu unguresc, trecând peste uzanţele diplomatice, oferă prânzuri autorităţilor, ca la Cracovia. Şi acolo situaţia i se pare neconsolidată: propaganda bolşevică atacă situaţia actuală în ţarile apropiate, care i se par mai interesante, prin desfacerea înceată a vechilor legături, prin distrugeri (în Polonia cu bombe), prin săparea principiului de autoritate. Armata rusească se întăreşte necontenit. Polonia adună aeroplane şi se ocupă de gazurile asfixiante. Şi ei ne „pipăie", ca să vadă dacă mergem cu dânşii, cum facem şi noi.

Pentru invitarea mea, lucrul era aranjat cu fostul Ministeriu, căruia i se adresase un grup de deputaţi. Acuma, ar fi poate altfel.

Cei veniţi de la noi lasă rele amintiri. Ziariştii una dezastroasă: au cerut bani (unul, nemulţămit, a delegat pe

altul mai „ieften"), au lăsat datorii pe la chelneri. Mă tem de apropiata vizită a „scriitorilor".

Ministrul pregăteşte un număr polon despre România şi îmi cere indicaţii.

*

La Cameră, întreb pe Mărdărescu despre situaţia apararii noastre. Incepe prin a spune că aceşti doi ani l-au obosit mai mult decât zece ani de campanie. A comandat 200 de aeroplane, gata. Se va face o fabrică aici. Şi el crede ca armata rusească e serioasă.

24 Mart.

Primesc volumul din „Nations of to-day", în care colaboraţia mea pentru România e pusă după un text de doua ori mai mare despre Bulgaria, apoi amestecată cu lucruri fără sens şi cu insulte la adresa unui popor cu trecutul indescifrabil şi cu viitorul nesigur.

25 Mart.

Ştirbei îmi arată atacul contra lui în „Universul", prezintându-l, pe acoperite, ca interesat în chestia bonurilor italiene. Imi explică în ce fel i s'a prezintat Aloisi, care, el, a a ajuns la ideia unei încercări de a se răscumpăra bonurile deţinute de cooperativele lui Mussolini. Se căzuse la o înţelegere cu Banca Naţională, ba chiar cu un grup de bănci, când a venit nota. Denunţul de astăzi vine de la locţiitorul lui Aloisi, Savona, care a dat şi documentele d-rului Lupu. Ştirbei va face personal responsabil, la întoarcere, pe Ministru.

El e pentru o legătură strânsă cu Franţa, oricare ar fi şi greşelile oamenilor politici francezi. E singura care ni

poate folosi. Tendinţele anglofile ale prinţului Carol ar trebui înfrânate. Regina nu le-ar susţinea.

După amiazi Duca îmi spune că Italienii au revenit pentru a afirma că n'au pus în legătură bonurile şi vizita. Guvernul s'a mulţămit să ia act, aşteptând propuneri nouă.

*

Legaţia Angliei refuza a interveni în chestia cărţii mele din colecţia de la Londra şi ma trimete la Titulescu, care se ţine de o parte din cauza zvonurilor ca ar umbla după o situaţie politică în launtru.

29 Ianuar.

Continua discuţia la legea comercializarii averilor Statului. Alaltaieri am facut declaraţia că şi eu o cred rea, neeleganta şi trecătoare.

*

La prinţul Carol, care gaseşte principiul legii bun. Vorbeşte de arivismul lacom al Statelor noi. Pare în adevar sa aibă rezerve faţă de politica franceza. Accepta prezidenţia de onoare a congresului de bizantinologie. Va primi pe congresişti la Palat, daca vrea Regele. Vorbindu-i de pericolul unei discuţii violente la Parlament, în timpul cât va lipsi Regele — mi se spune ca pentru alegerea dela Romanaţi va fi bataie —, aşa că ar fi bine să se decidă o prorogare, el crede ca va fi o vacanţă. N'a voit ca regenţa să-i revie prin Constituţie lui, ca să nu fie reţinut oricând în lipsa Regelui.

*

Procesul studenţilor complotişti. S'a cerut rectorului întreruperea cursurilor. Dimineaţa, studenţii au gonit pe pro-

fesori cu cântece. Intâlnesc, la orele 6, pe unul care totuşi a putut vorbi. Mi se spune că voiu avea la curs studenţi puţini. Am pe cei de la Seminariu şi încă vre-o câţiva. Niciodată n'am vorbit mai liber şi mai bucuros, şi niciodată auditoriul n'a aplaudat mai călduros.

La uşa Fundaţiei Carol, un grup de studenţi. Au fluierat şi ameninţat pe Aristide Blank, care ţinea o conferinţă pentru Institutul economic.

Pe străzi se vinde „Cuvântul Studenţimii", în care se glorifică studentul Moţa, care a chemat pe un coleg al său, denunţator, şi l-a împuşcat.

30 Mart.

Mergând la Liga Culturala, întâlnesc un grup de studenţi şi studente, în costume naţionale şi plini de flori: înseamnă că juraţii au achitat pe complotişti. Zodia violenţei stăpâneşte lumea, şi isteria e metodă.

*

Eroul de azi e colonelul Bagulescu, în folosul căruia, Vineri, Sever Dan a interpelat pe Ministrul de Războiu, care a găsit cuvinte aspre pentru ofiţerul agitator.

*

O masă de muncitori unguri staţionează înaintea Băilor Eforiei. Mi se spune că acolo se fac angajările de muncitori. Mâne asemenea adunări de Duminecă, în stradă, pot să aibă alt rost.

Ţăranii sunt târâţi la adunarea naţionalilor de la „Dacia". Spectacol desgustător....

*

Seara, Savona ma află în stradă. E indignat contra Guvernului şi a Presei. Tăgăduieşte că ar fi făcut el întâiu vre-o propunere concretă. Dacă aş vedea dosarul, i-aş da dreptate. Peste învoiala generală cu creditorii, s'a facut o alta cu Banque du Levant. Imi comunică nota verbală. E dură. Aminteşte atmosfera din opinia publică italiană şi deconsiliază formal, cere energic zăbovirea vizitei regale. I se pare că de atunci Roma n'a părăsit acest punct de vedere. El n'a dat lui Lupu, pe care nu-l cunoaşte, nicio lămurire.

*

La Argetoianu. Aşteaptă pentru seara familia regală. Va fi bal cu lăutari. Argetoianu crede că nunta prinţului Nicolae tot se va face.

Ii spun în ce stadiu sunt cu naţionalii. Lui, situaţia i se pare schimbată. Lucrurile merg rău, îndreptându-se spre un nou regim. Se teme de mişcari în Basarabia. La Romanaţi soldaţi au dat mărturie contra ofiţerului lor. Tumulturile studenţeşti au devenit intolerabile: la Fundaţie, banda a călcat în picioare pe bătrânul Olănescu. Ar fi dispus la o fuziune într'un moment apropiat, nu acum.

In acest moment naţionalilor li s'ar opune pretenţii mai mari. Li-a trimis răspuns că dacă se tem să nu fie „încălcaţi" de oameni, şi vor fi, atunci, „încălecaţi" de împrejurări, el nu e dispus să-i „încalce" şi, crede, nici eu.

Mişcarea antisemită ar potoli-o el în doua săptămâni.

*

Duca îmi spune că mâne au Consiliu de Miniştri în chestia studenţilor. Argetoianu crede că vor cere să se suspende

inamovibilitatea profesorilor pentru a înlătura pe agitatori. Şi el crede că ar fi o măsură rea.

Şi Argetoianu a aflat că, la discutarea alegerii din Romanaţi, se va trage cu revolverul în banca ministerială.

2 April.

La Cameră, Madgearu vorbeşte despre devastarile studenţeşti. Sub-secretarul de Stat Tătărescu pune în vedere şi o legislaţie specială.

*

La oarele 6, conferinţă despre evoluţia bizantină la Fundaţia cu uşile şi vitraliile sparte. In cursul conferinţei se încearcă a se vocifera; taiu scurt obrăznicia.

Lăpedatu, care e de faţă, se arată foarte îngrijorat de această stare de spirite, pe care inconştienţi o agita fara să-şi dea sama unde se poate ajunge.

*

Duca îmi arata o telegramă de corespondent american, despre stările de Duminecă. Incepe aşa: „Sânge curge din bielşug pe străzile Bucureştilor". Intreabă dacă s'o lase să treacă.

3 April.

La Cameră continuă discuţia la legea comercializării. Preşedintele se ţine de-o parte, o mare parte din majoritate se eschivează. Puţini miniştri pe bancă.

*

Negociaţiile de la Viena s'au rupt după două atacuri grosolane ale lui Crestinschi. Vaida atribuie nereuşita lui Duca. I. Brătianu vine împreună cu acesta, care răspunde

că de la Lausanne se dăduseră anumite asigurari care îndemnau la conferință și că noi rămânem pe punctul dreptului nostru. Vaida asigură că în chestia Basarabiei partidul lui e solidar cu celelalte. Cum el socoate conferința neoportună, iau cuvântul ca să arăt că ea a permis să ni cunoaștem prietenii și să desvelim adevăratele intenții ale Sovietelor; adaug că asigurarea stăpânirii Basarabiei stă în sufletul celor de acolo, care trebuie cruțat și în sentimentele și în prejudecățile și greșelile lui; economiile nu trebuie să ne lase descoperiți la Nistru. Lupu rezervă pe mai târziu criticile și momentan se raliază la declarațiile făcute.

*

Organizatorul meetingului de la Chișinău e Dauș. Partidele n'au fost invitate. Țărăniștii nu merg: ei vreau să ție întruniri prealabile, oprite întâiu, apoi admise de guvern. Și naționalii se țin de o parte. Anunț un meeting al Ligii Culturale la București în aceiași zi, și ca sa se poată manifesta acei cari nu vor să stea alături de liberali.

*

In acest timp Averescu face un turneu la Iași, la Cernăuți (muzica militară, etc.). Goga declară că nu vrea să-l întovărășească.

*

Maniu îmi da raspunsul. Un act de feroce egoism de partid și regionalist. Ne poftește pur și simplu la înscrieri. Răspunsul era cunoscut cu un ceas înainte la „Viitorul".

Seara, adun pe amicii miei. Și ei sunt pentru răspingerea jignitoarei propuneri și aprobă răspunsul mieu. Aflu de la Tasca — și el o are de la Xeni — cele petrecute. Tachiștii (și M. Cantacuzino) au fost pentru unire, Filipescu, din principiu, desaprobă; dintre Ardeleni, Vaida și Agârbiceanu așa și așa, Bocu singur călduros pentru. Cicio Pop a spus că șeful a rămas neînsurat pentru partid și nu și-o

lua acuma o soacră... Goldiş, când stăruia la mine, se apăra faţă de alţii că el nu negociază.

*

Vizita Regelui e refuzata şi la Madrid.

*

Agenţi bolşevici anunţa în Basarabia că noi plecăm.

4 April.

Vorbesc la legea comercializarii, arătând şi cât de mult va scadea însăşi coeziunea partidului liberal.

*

Seara, concert la Palat pentru prinţul japonez. I se serveşte tot muzică... rusească. Regele Greciei, fratele sau, suita sa sunt prezenţi, în mare uniforma, ceia ce poate părea, date fiind împrejurările, curios.

*

Xeni îmi spune că în partidul naţional află numai deziluzii. Cicio Pop, ca să combată ideia fuziunii, a inventat că eu am provocat căderea guvernului din 1919 prin prezintarea legii agrare, în loc să aştept pe primul ministru, şi că am vorbit atunci cu despreţ de „Ardelenii aiştia".
Văd şi pe Argetoianu: e de părere să fie menajaţi Ardelenii.

*

La concert, Marghiloman plastronează, I. Brătianu apare o clipă ca o fantomă, Vintilă se încoardă ca înaintea unei probleme financiare. Mişu râde diabolic în culise. Lipsesc Averescu şi Maniu, acesta din urmă poate fiindcă nu ştie nici o limbă europeană.

6 April.

Ultimele două şedinţe ale Camerei înainte de vacanţa provocata de plecarea Regelui. Legea comercializării a început să se voteze de aseară, în urlete. Discursul ministrului a trebuit să fie spus la stenograf. A fost şi o mică bătaie.

Lupu, după un discurs injurios, a provocat la duiel pe Vintilă Brătianu, care, când oratorul pronunţase numele bătrânului I. Brătianu, a protestat contra „mişeliei".

I. Brătianu apare pentru a mulţămi Camerei şi a o asigura ca opera ei va fi durabilă. I-au cuvântul pentru a rectifica: fiecare Parlament face ce crede el şi cel de după dânsul tot aşa, dar ţării trebuie să i se cruţe zguduirile. Conştiinţa ţarii întovărăşeşte numai pe Rege.

7 April.

Argetoianu îmi vorbeşte de posibilitatea unui regim nou. Regele ar fi desgustat. S'ar putea să avem o criză acuma sau peste câteva luni. Suntem strânşi de Bursa din Londra, care ni cere plata unor trate cumpărate de la Germani. Terminul de la sfârşitul lui Mart a fost abia amânat la începutul lui Maiu. Guvernul englez nu se amestecă. Situaţia externă e în genere rea. Liberalii au retras legea minelor. Regele li-a impus vacanţa Parlamentului.

Argetoianu crede că, în amândouă cazurile, e mai bună o

simpla colaborare. Regele nu vrea să deie puterea unui singur partid. Alipirea s'ar face pe încetul.

Ii spun că n'aş putea face parte din guvernul de colaborare. Nu pot schimba punctul mieu de vedere. I-l argumentez. Pare zguduit în părerea sa. Promite a se gândi.

M. Popovici a fost la el pentru a-i vorbi exact ca în scrisoarea lui Maniu. Consideră ca negocierile cu mine nu sunt închise.

*

Regele a fost foarte afectat că lui Averescu i s'au facut onoruri mai mari decât lui.

*

Seara, inaugurarea, cu o conferinţa a mea, despre Fazele Istoriei italiene, a Institutului Italian. Foarte multa lume, mai mult Italieni. Caldă dorinţă a lor de a drege situaţia de azi.

9 April.

La Chişinău serbare pur oficială.

La Ateneu imensă lume pentru serbarea Ligii. Dintr'un grup de tineri mă întâmpină un şuierat, probabil antisemit şi fascist. Publicul e deosebit de înţelegător. Nu lipsesc, cred, spioni ruşi. In faţa mea chiar, o femeie curioasă, care vorbeşte franţuzeşte. Generalul Anastasiu spune impresionant cum a ocupat cu trupele sale Chişinaul. Cu caldură şi vioiciune Crihan arată că Unirea n'a fost opera armatei ori a guvernului român. Mântuie în ovaţiuni, spuind că aceia cari au adus Basarabia la România vor şti să o apere şi cu arma contra revendicaţiilor ruseşti. Goldiş, invitat să vorbească, pomeneşte mai mult de evenimentele din Ardeal.

Celor cari n'au mai încaput li vorbeşte generalul şi la teatru. O largă horă se întinde asupra străzii întregi.

De faţă la Ateneu erau fruntaşii naţionalilor, cu nemişcatul Maniu. Au trecut apoi la clubul lor, unde acelaşi Maniu a vorbit — „Universul" şi chiar „Dimineaţa" îi dau onorurile zilei —, iar după el Bogos, făcând lauda lui Stere.

10 April.

Argetoianu vine să-mi spuie că are asentimentul prietenilor săi. Va fi un singur partid supt prezidenţia mea. Doreşte sa nu fie vice-preşedinţi, ci un comitet mare pe baze de paritate. In Dumineca a doua din Maiu cele două comitete ar fuziona şi ar urma un banchet.

Ştirbei a fost la dânsul. Spune că Regele n'a promis nimic lui Averescu şi că e indignat de abuzul ce se face cu numele lui. Regele ar vedea bucuros unirea partidelor noastre.

Argetoianu are o întrevedere cu Goldiş. Perieţeanu, fostul director al Căilor Ferate, se înscrie la dânsul.

Povesteşte scene din viaţa lui Lucaci. Ca să poată rămânea la Roma făcuse să i se intenteze un proces. Argetoianu intervenise la cardinalul Mathieu ca să opreasca procesul. Mathieu, care ceruse să vadă pe Lucaci, a găsit că e mai interesantă povestea de cât eroul.

La Inceperea războiului, pe stradă, Lucaci îi spunea cu lacrămi lui Argetoianu ce rău îi pare că soldaţii trec munţii şi nu e în frunte el, preotul cu crucea. — De ce nu eşti? — O! am atâta de lucru la Bucureşti.

*

Sosesc întâii congresişti, Belgienii Grégoire şi Graindor, Francezul Zeiller. Li place oraşul, fără monotonie, cu varietatea caselor mici.

12 April.

Seara, conferința mea despre costumul nostru istoric. Cântă frumos câtăreții români plecați de la Operă. Danț în costume. Asistă Prințul și Princesa, amabili cu oaspeți, cari par foarte mulțămiți.

13 April.

Sosește dimineața Sir Ramsay, Peterson Americanul. Ramsay n'a văzut de mult Bucureștii. Apoi Condacov cu fiul și misiunea cehoslovacă. După amiază, Collinet, cu soția, și avocatul Péan. Seara Diehl, cu doamna, și misiunea sârbească în frunte cu Vulici.

Grecii se anunță: Kugeas și Sotiriu. Au fost ofuscați de alegerea Bucureștilor ca loc de adunare.

Condacov, condus la paraclisul Mitropoliei, îi admiră icoanele. N'a văzut din 1889 Bucureștii. Il află mai modest, dar mai vesel decât Praga. Arată mulțămire că Românii respectă nenorocirea Rusiei.

14 April.

Deschiderea congresului. Prințul dorește să prezideze și se achita foarte bine. Vorbește improvizând și subliniaza perfect câteva idei cuminți. I. Brătianu e la stânga lui, la dreapta Condacov. Diehl îmi răspunde foarte aplaudat, dar nu mai puțin delegatul italian Guarnieri Citati. Cuvinte calde de prietenie le spune, în numele Iugoslavilor, Vulici.

După masă caldă polemică asupra originilor, apusene sau rasăritene, ale legislației lui Iustinian, între Guarnieri și Collinet, acesta din urmă vehement.

Primire la Academie, firește în lipsa mea.

15 April.

Interesantă comunicație a lui Bréhier despre sculptura iconografică în arta bisericească a Răsaritului, cu un enorm material. Apoi Puig i Cadafalch aduce depărtate explicații persane la originea artei moldovenești: arcade lombarde, policromie. Balş atribuie Armeniei sistemul cupolei în Moldova; e foarte clar şi distins. Bănescu prezintă viața unui general bizantin.

Vizite după amiază la expoziția de la Casa Bisericii, la Mitropolie, unde place paraclisul, la Văcăreşti, care trezeşte admirație. Prințul şi Princesa primesc la Fundația lor, foarte grațios, pe congresişti.

Gh. Brătianu îmi spune că unchiul său Vintilă ofera două milioane pentru un Institut de bizantinologie.

16 April.

Discuțiile congresului se mențin interesante. Diehl vorbeşte frumos despre Senat şi popor la Bizanț. E bine primită şi comunicația mea despre iconoclasm. Dejun la Prinț, deosebit de amical.

17 April.

La Buftea şi la Mogoşoaia cu congresiştii. Regele şi Regina Greciei sunt de față la Ştirbei. Regina Elisabeta laudă foarte mult frumuseța Probotei.

Seara, conferința lui Diehl la Ateneu.

18 April.

Şedință mai puțin cercetată. Vizită la Banca Națională. Conferința lui Bréhier la Ateneu.

19 April.

Şedinţă de închidere. Oaspeţii îşi arată călduros prietenia pentru noi.

*

La Legaţia cehoslovacă, concert al institutorilor din Praga. Arăt lui Mârzescu şi lui Weverka plângerile redactorilor de la „Prager Presse" şi „Lido Novine" pentru neîngăduirea corespondenţei telefonice şi radio-telegrafice necenzurate cu ţara. Foile au refuzat — de aceia, pretind ele, — un articol al mieu despre Basarabia.

*

Seara banchetul dat de Ministrul de Instrucţie congresiştilor. Li se împart daruri. Diehl răspunde lui Angelescu.

20 April.

Conferinţa lui Collinet despre şcoala din Beirut, la Teatrul Popular.

*

Inaugurarea clubului nostru. Insist asupra caracterului cultural şi idealist, duşman politicianismului, al partidului nostru şi asupra primejdiei disidenţelor.
Seara banchet lui Cihodariu, secretarul partidului. Imi arăt deplina încredere în el.

*

Plecare în excursie.

21 April.

Prin Burdujeni şi Suceava la Gura Humorului. Steaguri flutură la casele străine. De aici la Voroneţ, unde călătorii se gasesc pentru întâia oară înaintea frescelor exterioare ale vechii biserici moldoveneşti. După masă, luată într'un restaurant românesc, serviţi de fete în costum naţional, la Moldoviţa. Reparaţia austriacă a stropit cu var zugrăveala din afară. Sătenii cer un clopot în locul celui luat de Nemţi.

Seara, la acelaşi restaurant, copilaşi de şcoală îmi aduc flori.

23 April.

La Iaşi. Numai doi profesori universitari la gară. Tafrali, însărcinat de rectorul Slătineanu, — bolnav, dar absent de acasă, — vorbeşte.

Spiritul nu e aşa de rau. Liberalii sunt furioşi pentru că, în vizita lui, prinţul Carol a distins Ateneul Popular şi pe Ifrim, lăsând în al doilea plan pe politiciani, cari s'ar fi plâns la Bucureşti.

Studenţi indiscreţi şi pretenţioşi. Indiferenţa în public. La Universitate abia câţiva profesori. Primarul trimete la dejun pe ajutorul său, profesorul Diaconescu (frumos toast, şi românesc, al lui Grégoire). Tafrali se arată jignit ca bizantinolog ca i s'a făcut prea puţin loc la congres.

Seara, dupa vizita Cetăţuii, care place foarte mult, masa Universitaţii, fără rector şi majoritatea profesorilor, dar cu inevitabilul Bărbulescu.

24 April.

La Argeş, foarte bună primire. Biserica Domnească trezeşte admiraţie; refacerea lui Lecomte du Noüy şi aici o mai

puţină. Masă plină de veselie. Unii excursionişti cumpără frumoase cojocèle albe.

Seara la Piteşti, unde luăm masa, şi cu Angelescu. Atmosfera e nespus de prielnică. Profesori şi administraţie se iau la întrecere. Profesorul grec Kugeas vorbeşte cald de ce ni datoresc Grecii nouă.

25 April.

La Băbeni, de unde spre Hurezi. Deplorabilă stare a mănăstirii din cauza reparaţiilor Comisiei Monumentelor Istorice. Ziduri se dărâmă, plafoane se umezesc, apele curg prin curţi.

Dejun la Râmnic, unde se va petrece şi seara. Excursia la Cozia prin lunca înflorită a Oltului încântă. Cele mai calduroase cuvinte la despărţire. Cuvântări ale lui Diehl, Grégoire, Grünwald, care vorbeşte de România ca patrie a celei mai frumoase arte populare.

26 April.

La Bucureşti. Unii congresişti pleacă îndată mai departe.

Seara, cu doi dintre ei, la Inviere. Slujbă la Sf. Visarion, îmbulzită, fără pietate. Ce deosebire faţă de vechile datine din Botoşanii copilăriei mele!

27 April.

Pleacă Diehl cu doamna, Bréhier, Zeller Gay, Vulici, Murko. Ne despărţim cu adevărată părere de rău.

Grégoire şi Graindor la mine. Cel d'intâiu a fost la I. Brătianu. Acesta îi spune că el credea Congresul pripit improvizat! „Ii pare foarte rău că n'au fost Germani." — Şi dacă n'ar fi fost cordialitate.... — Nici nu e necesară! Recu-

noaşte că sunt un „animator". I s'a părut lui Grégoire că e preocupat şi „grognon".

29 April.

Popovici-Taşcă îmi vorbeşte de Averescu. Odată, la retragerea ţărăniştilor din Parlament, s'a încercat câştigarea, prin oferta unui Ministeriu, a lui Stere. Obiectându-i-se generalului că astfel s'ar provoca retragerea lui Take Ionescu, el a răspuns că n'ar sta un moment pe gânduri să prefere pe Stere.

Averescu impune prin perfecta stăpânire de sine. Măguleşte mai mult pe cel care îi este mai urât. După doi ani de guvernare a lui, Regele spunea că tot nu s'a putut rupe ghiaţa. Acuma poartă pe aderenţi cu promisiunea că la 1-iu Iulie va fi neapărat la putere.

4 Iunie.

La Suceava pentru congresul Ligii Culturale.

Congresul e foarte cercetat. Primarul vorbeşte înaintea frumoasei Primării. Partidele par a se înfrăţi măcar în acest moment. Numai şeful averescanilor, Eusebiu Popovici, s'a eclipsat.

Seara, concert al unui cor necunoscut până acuma, al preotului Ioan Luca, din Bacău. E ascultat cu plăcere într'un oraş care îşi are totuşi foarte bunul cor „Ciprian Porumbescu".

5 Maiu.

Dimineaţa, discuţii. Delegaţi necunoscuţi fac propuneri de un deosebit interes. Atmosfera e din cele mai bune. După amiază corul Săliştii. De la congresul din Galaţi, familia Comşa a întemeiat, din politicianism, încă un cor, care a rămas acasă. Delegatul Asociaţiei, tot Ghibu, ca

anul trecut, nu vine, scuzându-se prin „întâmplări neprevăzute". In schimb vine Bitay pentru Unguri. Saşii se îndreptăţesc prin invitaţia întârziată.

Seara, splendid concert şi teatru al Sucevenilor înşişi.

6 Maiu.

Excursie la Dragomirna şi Sântilie, alţi congresişti mergând la Rădăuţi şi Putna.

*

Liberalii sunt divizaţi aici. Dr. Lupu e contra prefectului Cojocariu şi a primarului. El, ca şi profesorul V. Morariu, îmi declară că s'au legat de liberali numai pentru ca aceştia să nu recurgă la alţii, cari se oferiau şi erau elemente rele. Ar fi dispuşi a colabora cu mine. Intrebat de un ziar german din Cernăuţi, spun că aş guverna fără a schimba din egoiste motive de partid nimic în Bucovina.

7 Maiu.

Plecare. La gară mi se prezintă cercetaşii de la gimnazii pentru a drege impresia neatenţiei acestor tineri.

8 Maiu.

Argetoianu vine la mine cu declaraţia provizorie de unire, spre a o semna. Vrea prezidenţia mea pentru partid, care din „Uniune Naţională" devine, după sfatul mieu, „partid naţionalist al poporului". Işi rezervă domeniul economic şi financiar. Spune că întâia oară a fost pus fără voie la Finanţe, pe care nu le cunoştea, şi acum le-a învăţat fundamental.

Vorbim de tratativele dintre Ardeleni şi ţărănişti, pe care nu le crede nici serioase, nici utile. Crede că Ştirbei ni e prielnic din egoism, dar cunoaşte lipsa de loialitate a lui Mişu.

Rămâne să redactez apelul către ţară, şi-l fac îndată pentru a i-l comunica a doua zi.

9 Maiu.

*

Argetoianu iscăleşte, cu mici modificări la capitolul său, manifestul.

Avem o opinie în general bună.

10 Maiu.

Comitetul executiv al partidului aprobă actul prealabil şi proiectul de manifest. După amiazi, cu o deosebită căldura, se primeşte, fară nicio opoziţie, de congresul extraordinar al Partidului, ţinut în sala „Amiciţia", fuziunea.

11 Maiu.

La 11 dimineaţa, Argetoianu cu prietenii lui vine la noi. Are înfăţişarea bucuroasă, francă şi leală. Face cea mai buna impresie asupra noastră. Imi strânge mâna, anunţându-mi fuziunea. Ii spun că a căpătat nu numai un colaborator, dar un prieten de o viaţă.

Trecem la clubul lui, foarte bine instalat.

Venim la sala „Amiciţia". El vorbeşte frumos şi hotărât. Are pasagii impresionante. Arată că vremea ideologiei, când ajungea „un steag, un crez şi o baricadă", a trecut, că omul cere azi a şi trăi, şi mântuie spunând că om de vorbe nu e, dar e om de cuvânt.

Ai noştri sunt în cea mai entuziastă dispoziţie. Adaug câteva cuvinte asupra rostului pe care e chemat să-l aibă Partidul naţionalist al poporului.

Seara, banchetul. Argetoianu citeşte un expozeu de o formă foarte îngrijită.

La sfârşit arăt că Unirea noastră are drept scop restabilirea rânduielii într'o ţară de tradiţională ordine, şi anume cu mijloacele pe care le vor voi ceilalţi. Dar vom înfrâna şi pe cei cu ordinea pe frunte şi dezordinea ţării în buzunarele lor, şi demonstraţia de firmă, care bate câmpii, şi regionalismul, care supt Români taie ţara a doua zi după ce am oprit fărâmiţarea prin străini. Inchin pentru cei cari, desmeticindu-se şi liberându-se, vor trebui neapărat să fie lângă noi.

14 Maiu.

La prinţul Carol pentru a-i mulţami ca a sprijinit congresul de bizantinologie. El e mulţămit de fuziune şi dă indicaţii în sensul unei înţelegeri cu Marghiloman şi naţionalii (cari au strivit în bătaie la Bocşa Montană pe ţărănişti). Crede că o eventuală guvernare n'ar trebui să încarce ţara cu noi legi. E foarte bucuros de recepţia, în adevar admirabilă, a Regelui în Anglia. Regina l-a şi înştiinţat de aceasta.

15 Maiu.

Secretarul Legaţiei polone îmi aduce invitaţia pentru seria de conferinţe la Varşovia, Wilno, Posnan, Cracovia, Lemberg. Mai pretutindeni elevii noştri în excursie au fost primiţi cu discursuri româneşti de persoane care acuma ni-au învăţat limba.

*

Meteş îmi spune că intelectualii ardeleni sunt foarte nemulţămiţi de atitudinea lui Maniu faţă de noi. Goga a spus că, dacă întru în Ardeal, el va publica o scrisoare deschisa, invitându-mă să şi rămân.

17 Maiu.

Casiu Maniu, fratele lui Iuliu, îmi trimite un călduros arcol pentru unirea, supt conducerea mea, a partidelor noastre. In schimb, Goga trâmbiţă succesiunea lui Averescu, singurul dispunând de un adevărat partid, întins asupra ţării întregi.

18 Maiu.

Doamna Beuthner, fostă Furculescu, vine de la Geneva. La Berna primirea Regelui a fost întâiu rece. Nici nu-l salutau. Dar, graţie Reginei, care a început să salute lumea de la fereşti, a biruit. La Geneva n'a fost primire oficiala ca la Berna, unde însă un înalt demnitar elveţian a făcut pe Regele şi Regina să-l aştepte douăzeci de minute, fiindca doamna, care a venit surâzând, nu era gata. Aici lumea a fost mai calda, salutând, făcând semne cu batista, aruncând flori, dar fară să strige. Un lucrător privind pe rege: „Oh, le joli petit bouc". Impresia, în general, foarte bună.

Bătrânul George Fazy, consulul nostru la Geneva, s'a stâns, după aparenţa unei reveniri la sănătate.

20 Maiu.

Deschiderea Camerei, cu inevitabila comunicaţie a lui Madgearu, care, data aceasta, se înţelege cu Vintilă Brătianu. Pe culoare se plimbă măreţ negociatorul fuziunii naţional-ţărăniste, Stere.

21 Maiu.

Oficialii de azi şi de ieri, cei mai mulţi — dar nu I. Brătianu — în frac şi decoraţii. Prinţul în uniformă de aviator. Princesa foarte veselă: vorbim de felul cum Grecii au înlăturat dinastia. Regele, întărit fiziceşte, îmi spune de primirea în adevăr populară pe care a avut-o în Apus. Puţina lume pe stradă.

La Cameră legea apelor, la care vorbeşte, onest, Cosma. Intr'un colţ, şi dupa închiderea şedinţei, Maniu prelucrează pe Mihalache.

22 Maiu.

Duca îmi spune că în curând va lămuri situaţia cu Beneş, care continuă a da asigurările cele mai satisfacătoare. A cerut ca şi Belgradul, care pretindea că nu este Ministeriu, să se explice, acum când Paşici a reluat puterea.

Averescu pregăteşte pentru 3 Iulie o adunare pe centurii, cu patru generali în frunte, ca să defileze înaintea Regelui.

23 Maiu.

Frumoasă zi de Zece Maniu.

25 Maiu.

Venind de la Brăila, Argetoianu, foarte bine primit, vorbeşte la Liga Culturală despre revalorizarea leului.

Seara, banchet, care îngăduie lui Ottescu să arăte un frumos talent, iar lui Perieţeanu un suflet adânc şi frumos.

26 Maiu.

La Cameră se strecoară, fără discuţie, fără prezenţa măcar a ministrului, legea organizării armatei. Declar că nu pot a-

sista la acest spectacol, de „care mi-e ruşine". Opoziţia se retrage. Duca aranjează un vot nul.

27 Maiu.

Discuţia reîncepe la procesul-verbal. Ministrul de Războiu da asigurări ca armata va fi gata pentru misiunea ei.

28 Maiu.

Depozitul de muniţii sare în aier. Averi de milioane s'au distrus. Şi stăm supt ameninţari fără mijloace suficiente Până târziu noaptea lumea stă îngrozita. Se vorbeşte de fraude acoperite prin aceasta odioasă crimă. E opera, aproape sigură, a agenţilor duşmanilor noştri.

29· Maiu

Inaugurarea Institutului Francez. Asista Regele, care a stat pâna târziu în palatul de la Cotroceni, bombardat de ghiulele. Vorbeşte scurt şi frumos, amestecând o salutare româneasca. Foarte amical discursul ministrului Franciei şi bun discurs al lui Angelescu.

Cuvântarea lui de Martonne e cea mai importantă.

*

La Cameră interpelez asupra dezastrului. Maldărescu e deplorabil. Vorbeşte de baioneta şi pumnul care ni-ar rămânea chiar în lipsă de' muniţii. Naţionalii şi ţărăniştii fac scandal. Vaida e violent şi incoherent. I. Brătianu se foloseşte de greşelile lui de tact.

30 Maiu.

Comemoraţia lui Michelet la Academie. Foarte puţina lume.

*

La Cameră, Lupaş insultă pe ţaranii de aici, din „mica Românie", şi pe şefii lor de pe vremuri. Vorbeşte de „regionalismul bucureştean". Orice intervenţie a mea pentru a-l rechema la bunul simţ e zadarnică. Face responsabili pe ţaranii din Principate pentru că n'au razbunat pe Voda-Cuza. Declaraţia pe care o fac eu, seara, ca raspuns la atacurile lui, că a învăţat istoria de la mine, o raspinge cu noi întortocheri şi cu insulta că „nu stimeaza pe Iorga omul politic".

*

Fuziunea naţional-ţaranista întra în faza discuţiilor oficiale. Un comunicat al ambelor partide o anunţa. Regele asista la o petrecere a lui M. Cantacuzino ca să întâlneasca pe Maniu.

31 Maiu.

Primirea oaspeţilor culturali ardeleni la Ateneu. Puţina „lume bună". Vorbeşte primarul, banal. Cuvântarea Prinţului, rostita cu energie şi plină de idei juste, e furtunos aplaudată. Ministrul de Instracţie are, ca de obiceiu, cuvinte potrivite. Mitropolitul ştie şi data aceasta sa pătrundă în suflete. Vorbesc de jos, din experienţa şi durerea mea, şi regăsesc pe vechii prieteni.

*

La Camera Mihalache face „un mare discurs", vorbind şi în numele partidului naţional.

1-iu Iunie.

Splendida reprezintaţie a „Asociaţiei" la Teatrul Naţional. Publicul, mai mult oaspeţi. Se pare ca invitaţii de samă sunt pentru seară.

*

„Universul" răspinge pe Stere, anunţă un memoriu al lui Stelian Popescu, I. Cămărăşescu şi Derussi catre Maniu şi ameninţă cu demisia lor. Declaraţiile de principiu le găseşte vage şi puţin asigurătoare.

2 Iunie.

Primire a „Asociaţiei" la Academie. Regele vorbeşte cam obosit, răspunzând unui lung discurs al lui Negruzzi.

Goldiş face un discurs pompos şi gol.

La urma, făcând cerc, Regele se arată mulţămit de noul consul ce avem în America, Morris.

La concert n'a fost, nefiind înştiinţat. A mers la Scrovişte.

Goga îmi vorbeşte cu oarecare intimitate despre neajunsurile partidului naţional. De Averescu ar fi legat printr'o datorie de onoare.

3 Iunie.

Văd cetele lui Averescu, conduse de agenţi cu înfăţişarea sălbatecă. Trenurile aduc necontenit alţii.

*

In tren, cu Mitropolitul Balan, spre Vălenii-de-Munte, pentru primirea „Astrei". Mitropolitul îmi vorbeşte de necesitatea de-a se încheia cu Biserica unită, care n'a produs

nimic. E şi el de parere că ieşirea lui Lupaş era nesocotita: un alt Ardelean spunea că Lupaş are în politică utitudinea unei „gaini bete".

*

Trenul spre Breaza generalului Manolescu a dus mai pe toţi Ardelenii. Cu Mitropolitul mai sunt doar vre-o şapte persoane din suita lui şi doua care s'au nimerit din întâmplare.

La Valeni primire strălucita, cu calareţi şi care alegorice. S'a muncit enorm. E o jale ca n'a fost pentru cine. La sala de cursuri, Balan vorbeşte foarte frumos.

La întoarcere văd pâlcuri de la întrunirea lui Averescu, care nu şi-a trecut în revistă „poporul" la mormântul eroului necunoscut, ci aiurea. Oamenii par plictisiţi de rolul ce li s'a dat.

4 Iunie.

La dejun la Regele.

Râde cu mine de spectacolul de ieri. Şi el crede ca ţaranii nu trebuie aţâţaţi aşa ca să ducă acasă spiritul de neîncredere în noi toţi.

După masa îi arăt scopul pentru carė am cerut audienţa: a-i anunţa fuziunea. O crede bine venită pentru simplificarea situaţiei. Ii spun că nu anunţam un program de amanunte, şi el crede ca şi mine că nu trebuie făcute promisiuni cu privire la lucruri care atârnă de contingenţe. Ii spun că şi eu şi Argetoianu credem ca liberalilor trebuie să li se lase timp pentru a-şi termina experimentul. Regele răspunde că pentru motive economice trebuie să se puie capăt situaţiei. In folosul cui, nu-l întreb. Imi vorbeşte, dar după ce l-am adus eu în vorbă, cu simpatie de Titu-

lescu, care are cele mai bune relații. A adus servicii și Angliei la Societatea Națiunilor. Fuziunea între țărăniști și naționali îi place, ca desființarea unei „bisericuțe“, dar e sigur că țărăniștii vor domina, Mihalache cu deșteptăciunea lui țărănească fiind mai priceput decât Ardelenii. Nu admite înlăturarea Constituției și operei legislative liberale, de și crede că într'o Constituție ar fi să se cuprinda numai câteva principii de directivă. Dintre țărăniști alege pe câțiva de isprava: Mirto, Iunian. Ne întindem mai mult asupra arhiepiscopului Netzhammer. Regele îl apară: n'a facut decât o procesiune pe strazi; fotografia preoților lui în uniforma se explică prin aceia că erau concentrați. Il întreb ce ar face dacă un ministru i-ar crea arhiepiscopului german (Regele spune ca, de și născut în Baden, arhiepiscopul poate fi socotit mai mult ca Elvețian) o situație imposibilă. El ține să știe cine ar veni în loc: nu un Italian, un Francez, ba nici chiar un Belgian... Ii spun că e prea bun cu un om ajuns imposibil.

Vorbește de regele Belgiei, care regreta că Germanii au fost așa de câinoși în țara lui. Tot el explică prin cererea soldaților executarea lui Miss Cavell. La amândoi sângele se deșteaptă. Imi spune că în curând va veni aici un nepot al lui, cu soția.

Regele și Regina Greciei sunt de fața. Nu participă la conversație.

5 Iunie.

Bogrea pleacă la un sanatoriu în Elveția. E refacut, dar nu fara teama unei perforații a stomacului. E icoana însași a inteligenții și bunătății.

6 Iunie.

„Adevărul“ jubilează pentru fuziunea țărănistă-națională.

7 Iunie.

Conflict pentru un credit între Al. Constantinescu şi Vintilă Brătianu. De unde, zvon de criză, bănuială că Regele a făcut pe Constantinescu să-şi prezinte demisia, etc. „Indreptarea" lansează ideia unui „guvern Iorga-Brătianu"... Argetoianu îmi trimite foile vieneze şi ungureşti care cântă triumful lui Averescu cu izgonirea Regelui şi proclamarea Republicei.

8 Iunie.

Foc la Ministeriul de Finanţe în aripa Datoriei Publice. Dumineca, nu se lucrează, deci crima e vădită.

10 Iunie.

Conferinţa mea la Varşovia despre Despot-Vodă.

Seara, masa oferită de rector. Asistă un fost preşedinte al Consiliului şi ministrul de Externe, Zamoyski, abia întors de la Paris.

11 Iunie.

Vizita oraşului. Odios ghetto: cea mai mare masa de paraziţi din lume....

Dejun la Ministrul României, cu Zamoyski.

După amiază la casa de ţara a regelui Sobieski.

12 Iunie.

A treia şi ultima conferinţă.

La Preşedintele Republicei, simpatic batrân cu bărbuţa albă; tip de vechiu emigrat. Pune întrebări despre Universitate, frecventarea şi spiritul ei. Doreşte ca studenţii

noştri să vie în Septembre la un congres internaţional care se ţine la ei.

Inţelege franţuzeşte, dar întreabă prin interpret.

Apoi, spre amiazi, la Zamoyski. Vorbim de marele eveniment al zilei: schimbarea din Franţa, unde Millerand, după ce a încercat un Ministeriu care să-i permită a se retrage onorabil, a demisionat. Zamoyski o atribuie rivalităţii vechi dintre preşedinte şi Poincaré, care doria să se întoarcă la Eliseu; el era chiar îngrozit de un mare succes în alegeri al rivalului său. Beneş i-a spus că, într'o ţara fără trecut, el se simte dator, prin ostenelile lui, să creeze unul.

Şi la dânsul ca şi la ceilalţi, niciun interes pentru viaţa de partid de la noi.

Dupa-amiază la Preşedintele Camerei, adecă „mareşalul Seimului", într'un palat unde îşi are, între obiecte de arta, locuinţa. Ratai e un fost profesor din Galiţia. Infaţişare energică de om în fond bun şi slab, cu fruntea dreaptă şi parul dârz, cu ochii vii şi mobili; înalt şi sprinten. Imi spune ca desbaterile sunt acum liniştite, că nesiguranţa a disparut şi, cu dânsa, demagogia.

Sunt mulţi fruntaşi politici: un preot catolic din Posnania, German, un rabin, un sionist vorbind franţuzeşte cu cântec, Korfanty, blond, pătrat, cu ochii mici negri, cu fruntea voluntara, vânzând cărbuni şi plângându-se că, de şi da supt cost, reforma monetară a lui Grabski îl ucide; Thugut strâmb, fără o mână şi un ochiu, cu faţa pătată de roşu şi sămănată de bube; primarul, om mic rotund şi viu, care ia ca sa refacă oraşul 80% din taxa otelurilor. Intrebat de secretarul mieu, Thugut, mâna dreaptă a lui Pilsudski şi şeful unui mare partid populist, pe care-l ajută, dar îl şi încurcă, legătura cu puternicul bloc minoritar, se declara pentru raporturi cu Anglia, crezând că rolul Franciei va

scădea, şi contra oricarui militarism, fiindcă Rusia sovietică, a cării durată îi pare fără termin, nu e de loc în stare, şi mai ales n'are voia de a purta un războiu: şefii ei actuali nu vor să fie înlocuiţi printr'un general victorios.

Necunoştinţa despre lucrurile noastre e enormă.

Ministrul Florescu o explică prin aceia că toate trele stăpânirile din care vin oamenii conducători ai Poloniei ne despreţuiau. Se plânge că n'are bani la dispoziţie, că n'are serviciu de presă, că nu i se dau informaţii, că i s'a luat ataşatul comercial, că i se aduc excursionişti ridicoli, şcoli cu copii de zece ani, cari dorm la masă, parlamentari cari aduc la banchete băieţi de cinci ani îmbrăcaţi naţional şi trimet ministrului scrisori de insulte dacă nu aprobă. Ataşatul militar n'are măcar cu ce-şi ţinea aicea nevasta.

Nici Zamoyski nu crede în succesul reformei lui Grabski, ale cărui d'întâiu efecte îl îngrijorează mult.

La dejunul oferit de dânsul, contesa Potocki, nascuta Radziwill, vorbeşte cu simpatie de Bianu, pe care, copila, l-a văzut în castelul părinţilor ei, unde el a stat multă vreme.

13 Iunie.

Wilno. Viziune de evmediu, de ghetto, de pompa rusească în ruine. Cea mai largă simpatie pentru noi, la Universitate, în afară de Universitate, la delegatul Vincenţiu Roman, care ţine la dejun un călduros discurs pentru România, la rectorul Academiei, la episcopul catolic.

Lecţia de seară, la Universitate, despre poezia populară românească, e foarte frecventată.

14 Iunie.

A doua lecţie, despre ideia de cruciata, latină şi bizantină,

în Sud-Estul Europei. Asistă mulţi profesori. La sfârşit mi se da un album din Wilno cu iscăliturile lor.

Excelentă impresie a unei studenţimi perfect disciplinate.

Interesantă figura profesorului Ljutoslawski, ultimul „mesianist" polon. Fost himist şi profesor la Cazan, apoi la Cracovia, după o carte în englezeşte asupra lui Platon. Scos ca nebun de Austriaci, el merge, cu biblioteca lui de 10.000 de volume, în Paris, Londra, Boston, unde face cursuri libere, şi publică. Ajunge la Coruna în Spania, unde ia pe o Spaniolă, de care se desparte, având patru copii, fiindcă a descoperit că la originea căsatoriei lor nu era iubirea. A luat la cinzeci şi şase de ani o elevă a lui, cu care are o fetiţă de doi ani. Predică misiunea divină a unor anumite naţiuni (nu Nemţii) şi combate cu un suprem despreţ materialismul modern. Vrea sa vie la Bucureşti pentru treizeci de conferinţe, al căror număr îl scade la zece. Exemplar curios şi superior al unei mentalitaţi pe care n'o putem înţelege.

16 Iunie.

Varşovia. Cer posomorât şi frig.

Ministrul de Finanţe al Lituaniei ar fi fugit în lume cu tezaurul. Stiri de dusmănie — şi pentru noi — ar fi venit din Londra.

La mareşalul Pilsudski. Drum de o jumătate de ceas dincolo de Capitală, prin cartierele evreeşti, apoi de-alungul pădurilor şi lanurilor. O cazarmă pe una din bărăcile căreia e scris: „Trăiască moşul". In mijlocul unui grup de molizi, case cladite de legionari, cari îl păzesc pe acela de care stânga lui Thugut se desparte tot mai mult şi pe care socialismul „Rabotnicului" îl atacă. Un număr de oaspeţi aşteaptă. Mareşalul ne primeşte într'o odăiţă cu amintiri personale şi cu portrete şi cărţi napoleoniene. Pare mai gras

şi mai bine ca la Sinaia şi vorbeşte vesel. O jumătate de ceas trece între glume. Fostul ataşat militar la Bucureşti ne-a întovărăşit.

*

Conferinţa despre România la oarele 6.

*

Calda primire la Poznan.

De la Gară mi se spune că la congresul de la Lyon al Asociaţiei pentru Societatea Naţiunilor se pune problema Basarabiei, a Wilnei şi a tratatului polono-român.

*

Conferinţa la orele 5, despre strabaterea germana la noi. Public nu prea numeros, dar variat şi interesant.

Seara, foarte prietenoasă masă cu profesorii. Cuvântarea rectorului e pătrunzătoare, a profesorului şi parlamentarului Dombrowski, care vorbeşte de baza sufletească a alianţei şi se închină măreţiei suferinţelor noastre în războiu, e superbă şi adânc emoţionantă.

17 Iunie.

Cercetare de muzee. La Arhive aflu povestea bietului vechiu Macedonean Ucuta, care a tiparit aici cartea sa în dialectul de acasă.

După-amiază, vizita consulului francez, care îmi spune cu cât greu face aici şi la Bronberg şcoală de adulţi pentru Franţa (1.000 de ascultători aici, 500 dincolo). Germanii se pregătesc: îmi dă despre aceasta note precise.

*

Conferința despre germanismul la Dunăre. Asistă și un proprietar polon de pe Nistru, cu soția lui.

Cercetez seminariile. Apoi la profesorul Dembski, care vorbește foarte mișcat.

19 Iunie.

La Cracovia. Profesorul Wedkiewicz e absent. Mă întâmpină alți colegi și vechea mea cunoștință Papée.

Asist la ședința în adevăr solemnă a Academiei, unde vorbește despre mine venerabilul președinte Morawski, căruia îi raspund deosebit de emoționat.

Intâia conferință în aceiași sală, plină, grație bunei recomandații a lui Wedkiewicz, despre Italienii în România și în Polonia.

Seara, la Teatru, frumos spectacol cu o drama romantica a lui Slowacki. Lume multă și călduroasă. Directorul ar vrea sa reprezinte piesa mea „Doamna Ieremia".

19 Iunie.

A doua conferința, despre Eminescu. Foarte mult public, foarte înțelegator și călduros.

20 Iunie.

A treia conferință, cu proiecțiuni, despre România.

Seara, masa oferită de profesorii Universității, și cu participarea Voevodului Provinciei.

In cursul zilei, vizitarea, cu contele Mycielski, a Wavelului. Colegul său Tompowitz mi-a arătat vechile mănăstiri ale Dominicanilor și Franciscanilor. Dejunul se ia la președintele Academiei, Morawski, împreună cu Mycielski: cea mai bună atmosferă de familie.

21 Iunie.

La Liov primire oficiala, dar şi cu prezenţa vechiului mieu amic Czolowski, care de atuncea a fost exilat în Rusia, apoi a readus Poloniei o mare parte din bogaţiile ei artistice aflate la Ruşi — ma asigură ca toate lucrurile noastre istorice stau neatinse — şi conduce acum cele doua frumoase muzee Sobieski, pe care le-a întemeiat. Imi vorbeşte de descendenţa lui din Ştefan-Voda Petriceicu.

Primire solemna la Universitate de rectorul Markiewicz, a carui cuvântare e deosebit de calda. Spune ca a voit ca Liovul sa întreaca Universităţile celelalte în caldura primirii.

Vizitarea seminarìilor, bogate şi pline de studenţi.

La oarele 6, conferinţa despre relaţiile de comerţ dintre Liovi şi Români, subiect tratat, de altfel, recent de o elevă a profesorului Ptasznik, Lucia Charewicz. Impresia de munca în această Universitate e covârşitoare.

Seara, bal la Universitate.

22 Iunie.

Vizitarea Muzeului Sobieski. Apoi masa la Societatea Istorică. Inainte de aceasta, conferinţă despre relaţiile intelectuale polono-române în aceiaşi splendida sală a Dietei, atribuita Universităţii.

După amiaza vizitarea mânastirii Bazilitanilor şi a Sfintei Paraschive, refăcuta sau chiar clădită de Vasile Lupu. Descopar mormântul Emilianei, fiica lui Iancu Sasul.

Mă învoiesc cu Czolowski ca să ridicăm o cruce de amintire în piaţa oraşului, unde au suferit moartea Ştefan Tomşa, Ioan Potcoavă şi Iancu Sasul.

23 Iunie.

O Româncă a cării purtare sub ocupaţie a fost detes-

tabila, este sau a fost aici, ca rudă a unui conte polon. Ea îndemna lumea să nu calce în România sălbatecă, unde nu se poate gasi niciun confort.

24 Iunie.

Primire calduroasa la Bucureşti. In cale aflu fuziunea aparenta a naţionaliştilor-ţărăniştilor.

Indata după sosire, Argetoianu. E foarte neîncrezător în intenţiile Regelui. Lucrat din toate parţile şi impresionat de Averescu, care i-a promis în caz de chemare la putere, desfiinţarea ţaraniştilor şi naţionalilor, bani italieni, Basarabia prin Mussolini şi o casătorie italiană pentru principesa Ileana. Deci nu e exclus un guvern Averescu, în care caz el se retrage din politica.

*

E ales episcop de Galaţi preotul Cosma Petrovici. Pe când rosteşte cuvântul de mulţamire, ţăraniştii fac zgomot, şi Mitropolitul trebuie să-i recheme la respectul datorit unui arhiereu.

*

Agârbiceanu îmi ofera ca, înlaturându-se Stere, sa vin şi eu la fuziune. Maniu, obosit, are de discutat noi propuneri ale ţaraniştilor, cari nu se deslipesc de Stere.

*

Atacurile lui Disescu contra „escrocheriilor" de la Academie impresioneaza.

25 Iunie.

Fuziunea naţional-ţaranistă întâmpina cele mai mari greu-

taţi. E vădit că ţărăniştii vreau să impuie persoana şi programul lui Stere şi că Maniu, care totuşi l-a solicitat pe Stere acasă la acesta, nu înţelege a-l vedea înlocuit.

Seara, Argetoianu la mine. Vorbeşte iar de audienţa a doua a lui Averescu, pentru care lucreaza Mişu. De fapt Regele a fost impresionat de comunicaţia făcută oarecum în numele Italiei. Când Argetoianu i-a vorbit Regelui de audienţa lui Averescu, Regele n'a mai glumit ca de obiceiu. A trebuit să i se aminteasca anumite încercări contra lui din Novembre 1919. Marghiloman, caruia Argetoianu i-a vorbit fara autorizaţie, de fuziune, s'a declarat gata ca, oricine ar veni la putere, „sa servească patria" cu dânsul. Regele îi spusese altă dată că Guvernul Bratianu e „un abcés a débrider". Argetoianu a aflat însa că lui I. Bratianu i s'a promis răgazul de a vota legile organice. Marghiloman riscând întrebarea „până când", nu i s'a dat nici un raspuns.

Argetoianu revine pentru ca, în legătura cu ruptura în perspectiva dintre ţărănişti şi naţionali, sa-mi spuie ca aceştia din urmă iese prea compromişi din afacere pentru a putea fi luaţi în serios. Obiectez legaturile, totuşi puternice, pe care le au în Ardeal.

26 Iunie.

Asigurari de la Mârzescu şi de la Angelescu că nu se fac intrigi liberale la Palat pentru Averescu.

*

Discuţia legii minelor şi a învaţamântului primar.

27-28 Iunie.

Goldiş vorbeşte la legea învaţamântului primar. Râde de

ministru, care e „robinet de fagăduieli", dar la urmă se roaga de el, la bancă, să fie iertat daca l-a supărat. Predică romanizarea şi tot odată cere libera şcoală a minorităţilor... Aşa e politica lor!

Vorbesc la aceiaşi lege. Ardelenii manifestează pentru mine, probabil ca să sperie pe ţărănişti.

29 Iunie.

La Camera ţaranistul Morarescu face un discurs pe placul majoritaţii. E o adevarată destramare în lagarul acela!

30 Iunie.

Fară a se deschide măcar şedinţa, I. Brătianu citeşte decretul de închidere. Ţaraniştii cer aducerea în discuţie a alegerii din Romanaţi, şi huiduiesc.

3 Iulie.

Vestea ca Mihalache a denunţat ridicula fuziune cu naţionaliştii.

6 Iulie.

Matei Cantacuzino ataca pe Stere ca vinovat de nereuşita fuziunii.

8 Iulie.

La Cernăuţi au fost iarăşi scandaluri antisemite

12 Iulie.

La Botoşani, cu Argetoianu. Vizita are însă un caracter şcolar şi trezitor de amintiri.

13 Iulie.

Inaintez prin Dorohoiu şi Noua Suliţa până la Cernăuţi. Am aflat acolo Muzeul ca supt Austrieci, cu inscripţii nemţeşti. Satenii din Horecea, copleşiţi de biruri comunale, mă încunjură. Patrule pe strazi contra antisemiţilor. Societaţi de tineri Evrei cari se gătesc de bătaie. Oraşul e mai strain decât oricând.

Consulul polon, care vine la gara, îmi mulţameşte de bunele cuvinte pe care le-am spus în conferinţa mea despre poporul sau.

15 Iulie.

Deschiderea cursurilor la Valenii-de-Munte. Regele vine la oarele 11, cu un singur aghiotant, maiorul Scheleti. E foarte bine dispus. Drumul arată a-i fi plăcut foarte mult. Asista în aceiaşi dispoziţie la defilarea carelor alegorice. Unul viind mai încet, îi spun ca probabil îl conduce Maniu.

Cerceteaza Şcoala de misionare, unde, întâmpinat cu o duioasă cuvântare, spune fetelor că vor întra în viaţa cu zestrea bunelor sfaturi primite aici. La sala de cursuri, după cuvântarea în care-i arăt sensul şcolii libere, Regele vorbeşte, definind cu căldură scopurile noastre şi arătând cât de mult merita sprijinul o asemenea opera.

Masa o ia la mine. Nu se atinge niciun subiect politic. Apoi excursie la Stari-Chojd; primire foarte călduroasă în toate satele. Preotul din Chojd stoarce lacrami când vorbeşte de cel d'intâiu „Vodă" coborât pe plaiurile lor.

Regele pleaca la Bratocea la oarele 6.

20 Iulie.

In munţii Teleajenului un fost funcţionar german, acum

director tehnic la taierea pădurilor, spune că, din 2.000 de prizonieri români încredinţaţi lui în Asia Mică, 1.600 au murit de foame şi frig. Turcii nu i-ar fi prigonit anume; aşa păţiau şi ei.

27 Iulie.

Friedrich Müller, profesorul sas, îşi termina prelegerile, plângându-se de acţiunea unui centralism conrupt şi de îngustarea şcolilor. Iau cuvântul pentru a spune că în locul protestării negative Saşii ar trebui să între în viaţa activa a acestei ţeri, ai cării cetăţeni influenţi sunt.

*

Cihodariu îmi prezinta un proiect de adresă către organizaţiile noastre, redactat de Argetoianu, în care se anunţă lupta de rasturnare şi cererea noastră de a succeda Guvernului Bratianu. Din ce în ce port mai puţin interes acestor conflicte de suprafaţă....

1-iu August.

Cihodariu îmi cere alta forma decât cea propusă de Argetoianu pentru înştiinţare. Imi spune că Regele cere plecarea liberalilor, fară a li acorda măcar să sfârşească anul. Aştept confirmarea, dar ma îndoiesc.

4 August.

Argetoianu la mine. Americanii merseseră aşa de departe în plângerile lor pentru datorii neplătite şi sensul legii minelor, în cât ministrul Jay ameninţa, prin Ştirbei, cu plecarea. Regele a primit pe I. Brătianu în audienţă de trei ceasuri. Primul ministru a prezintat demisia sa, dar a subli-

niat de ce rau, precedent ar fi gonirea unui Ministeriu după o intervenţie străină. Regele a recunoscut-o, dar a stăruit asupra faptului că nu poate îngădui ruptura. Lui Jay i s'ar fi dat atunci 300.000 de dolari din datorii. Azi trebuia să aibă o întrevedere cu Duca. Se dăduse plecarii lui o interpretare mai cruţătoare.

Regele, la un moment, s'ar fi gândit sa-l cheme pe Argetoianu. S'ar plânge că opoziţia nu-l ajuta a soluţiona criza.

5-6 August.

Foarte frumoase conferinţe ale lui Argetoianu despre problema monetara.

6 August.

Cursul profesorului Glixeli de la Universitatea din Wilno despre literatura polona se termina cu calde cuvinte despre ţara noastră.

13 August.

Pleacă de la cursuri învăţătorii germani din Basarabia-de-jos, cu directorul liceului din Tarutino.

*

Ungurii vin să-mi ceară şi un sfat asupra atitudinii lor politice. Li spun să nu fie servili, că nu li-o cerem, dar sa nu încurajeze un partid de nemeşi, care, înainte de hotărârea războiului, pacta cu partidul naţional din Ardeal pe baza cruţării, în caz de anexiune, a marii proprietăţi.

*

Murgoci a plecat ieri, total distrus de boală.

Vorbind de Basarabia şi arătându-şi părerea că nu Sfatul

Ţarii a determinat reunirea provinciei, trezeşte nemulţămiri între Basarabenii prezenţi.

14-15 August.

Lecţii ale profesorului sârb Petrovici, trimis de ministerul sau, şi ale Cehului Kamm. După Hink, care vorbeşte frumos în limba franceza, Kamm întrebuinţează limba noastră.

*

Costin Petrescu da o viziune mişcată a vechiului zugrav de biserică din care se trage.

*

Inchizându-se cursurile, la masa comuna, Ardelenii arată un spirit studenţesc excelent, cu totul deosebit de acela pe care îl aşteptam. Corul lor ma întovărăşeşte până acasă.

*

Argetoianu a consacrat în „Universul" un foarte frumos articol „Minunii de la Valeni".

16 August.

Plecare la Braşov pentru o conferinţa şi reprezintarea unei piese a mele.

17 August.

Aflu în oraş o vadita debandadă, întarita de certe în jurul bisericii.

După amiaza la Săcele. In Cernat serbare a bibliotecilor

populare. Vorbeşte preotul Zenovie Popovici, decorat cu un ordin de razboiu, şi un student. Raspunzându-li, li arăt ce s'ar putea face pentru învierea vieţii economice, foarte decăzută, şi pentru consolidarea celei culturale.

18 August.

In piaţa Braşovului barăci şi coji de pepene. La Fagăraş e mai bine; flori. Sosire la Sibiiu în clipa când trebuie să încep cursul la Universitate de vara saseasca, unde aşteapta un mare public curios.

Intâia lecţie cu subiectul: „Exista o istorie ardeleana?".

*

La dejun la episcopul Teutsch. Asista fruntaşii Saşilor: Brandsch, Roth, Csaki, cei doi Müller, Friedrich şi George. Veche casă cetaţeneasca, cu mult gust mobilata. Mare bibliotecă de istorie, în parte de la tatal episcopului vestitul istoric. Onorurile le face fiica, nemaritata, a episcopului. Teutsch ridica un toast plin de poezie şi de subînţelesuri. Răspunde întâiu Mitropolitul Balan, vorbind de unitatea credinţii, peste deosebirea de confesiuni, de bunele relaţii între cele două Biserici. Eu laud opera omului de carte. Şedinţă la sucursala Institutului Sud-Est european, care se ţine în noul palat al Universităţii saseşti, unde s'au instalat arhivele. Se discută asupra lucrării, începute, a numirilor de localitaţi.

A doua lecţie la Universitatea populara saseascā.

Seara, frăţească primire la Sălişte.

19 August.

A treia lecţie.

Dejunul cu aceiaşi, afara de Mitropolitul Bălan, la Roth.

Acesta ține în cea mai buna românească un discurs în care arată prețuire pentru opera mea politică.

La Ocna Sibiiului aflu biserica cea mare mâzgâlită de un feştelitor, Profeta. In cea mica a lui Brâncoveanu gasesc interesante icoane vechi. Clădirea băilor e o oroare ungurească. Intâlnesc pe vechea mea cunoştința, preotul Isaia Popa.

A patra conferința. Seara, vorbesc în româneşte despre relațiile noastre literare cu naționalitațile. Ai noştri par să fi preferat un alt subiect.

20 August.

La biserica din Maieri, pictorul bulgar Cabadaiev a stricat toata pictura.

*

La Cozia revad pictura din secolul al XIV-lea şi din vremea lui Neagoe, identificata de Millet şi de Drăghiceanu, care ma întovărăşeşte.

21 August.

La Argeş gradina regala a ajuns un amestec de buruieni. Pretutindeni negligența şi ruină. Se distrug plopii splendidei alei care duce la biserica lui Neagoe.

22 August.

Pentru întâia oară văd mănastirea Tutana, încă solidă în armătura-i din secolul al XVI-lea.

*

Gazda mea, inginerul Dobrescu, îmi spune ca fusese însărcinat de colonelul Sturdza, pe care îl bănuiau trădator fiindcă părăsia vârfurile, din cauza „dificultații de aprovizionare", să ducă o scrisoare mamei sale. „Bărbosul" — îşi lăsase barba — era însă pentru toți un simbol al bunei conduceri. La Bucureşti a găsit ca valet al d-nei Zoe Sturdza

pe un fost servitor al ministrului german Rosen. I s'a facut şi lui morala contra războiului: la d-na Sturdza erau gazduite soţiile germane ale unor ofiţeri români de pe front.

23 August.

Fac o cercetare la Cotmeana lui Mircea, ieşită din ruine a treia oară (odată prin Constantin Stolnicul Cantacuzino, de sigur; altă dată la 1777). Se lucreaza bine, pentru Comisiune.

*

La Târgovişte Biserica Domnească în murdărie şi părăsire: picturi scrijelate, părţi din zid căzute, intrarea în ruină. Imensele pivniţe ale Brâncoveanului ar fi potrivite pentru un Muzeu.

*

Aflu acasa insultele adresate prin „Indreptarea" lui Averescu cursurilor noastre de vară, care ar fi fost, cu ştirea mea, o „staţie de remontă".

Canalie!

26 August.

La felicitările mele de Sf. Maria Magdalina Regina mi-a răspuns:

„Darul mi-a fost foarte plăcut, dar totuşi bucuria gândului dv. este mai mare, şi din toată inima mulţămesc".

Apoi, după ce a cetit „La Roumanie Pittoresque":

„Cât se poate de încântată de frumoasele cărţi: nimeni nu va aprecia mai mult opera utilă şi artistică pe care aţi făcut-o. Vă trimit mulţămiri entuziaste".

Iar Regele, dupa felicitările de ziua lui de naştere:

„Pentru urările călduroase ce-mi aduceţi mulţămesc din adâncul inimii, amintindu-mi cu drag de oarele petrecute într'o atmosferă binefăcătoare de unire sufletească naţională."

28 August.

Refuz şi invitaţia Guvernului, prin Lapedatu, la serbările pentru Avram Iancu, precum am refuzat pe a „Asociaţiei" lui Goldiş: e o luptă între partide în jurul bietului mormânt tragic şi o expunere de vanitaţi interesate.

30 August.

La Chişinau tronează Stere în adunarea ţărăniştilor. Se cere izgonirea lui Matei Cantacuzino. Mihalache declara ca el voise numai unirea cu **ţăranii** din Ardeal. Va fi nedespărţit de Lupu şi Stere. Şi Ardelenii cari încă mai cerşesc....

2 Septembre.

In cuvântarea de raspuns către preşedintele Asociaţiei Regele a vorbit în cuvintele cele mai calde de Liga Culturală şi a menţionat cu cea mai mare bunăvoinţă munca pe care am cheltuit-o pentru dânsa.

17 Septembre.

Argetoianu mă învită la întrunirea de la Craiova. Nu mai crede în apropierea şi neaparata schimbare de guvern. Nu a tratat cu naţionalii (Maniu s'a oferit iar ţarăniştilor, pentru a nu nemulţămi pe Goldiş).

18 Septembre.

O bandă bolşevică a atacat în Sudul Basarabiei Nicolaevca şi Tatar-Bunar. Au fost, se pare, lupte cu armata. Se iau măsuri grabnice. Racovschi a întemeiat peste Nistru

o „republică moldovenească", pe care o înţelege ca punctul de plecare al României.

Guvernul roagă ziarele să nu exagereze.

26 Septembre.

Cineva spune că, Vintilă Brătianu vizitând pe un mare bancher la Paris, conversaţia a urmat aşa: Brătianu: — Am facut un buget echilibrat. — Foarte bine, domnule ministru. — Am asigurat cuponul. — Foarte bine, domnule ministru, etc., etc. Apoi m'am uitat la el, el s'a uitat la mine, ne-am uitat unul la altul. Şi alta nimic.

27 Septembre.

La Breasta, cu admirabilul parc şi colecţiile de cărţi, stampe, carţi ale lui Argetoianu.

Intrunire la Craiova, vre-o 4.000 de ţărani veniţi în zi de Sâmbătă, pe sama lor, de şi se culege porumbul. Arăt atitudinea partidului naţional din Ardeal şi adaug că stăm „cu braţele deschise, dar nu şi cu ochii închişi" şi că legătura cu noi n'o înţeleg ca o scară pentru aceia cu inimicii noştri naturali.

28 Septembre.

In calea de la Piteşti spre Câmpulung, nunţi în splendide costume. Două biserici vechi, cu totul necunoscute.

*

La Bălţi se pune piatra fundamentală a Catedralei episcopale.

Prinţul Carol vorbeşte hotărât, arătând că „nu aduce foc

şi sabie", ci frăţie şi cultură, şi cerând formal lui Inculeţ a face ca Basarabenii „să se simtă acasă la ei".

Prinţul a vorbit lui Argetoianu cu multă căldură despre mine, înlăturând ideia că ar putea fi vorba de o revenire a lui Averescu la putere.

4 Octombre.

Meteş vine la Văleni să stăruie pentru prezenţa mea la adunarea de la Alba-Iulia, ceia ce eu refuz. Imi aduce pe Tăzlaoanu, care vrea să-mi explice nevinovăţia lui. Nu pot să-l primesc.

5 Octombre.

Preotul Pop de la Salişte şi cu dirijorul corului, Miha. Acesta din urmă are părul albit de când, într'o înfrângere din Galiţia, a fost silit să stea în porumb între morţi, Ruşii trecând peste el, ceasuri întregi.

Pop spune frumos scene din războiu. Noi n'am ştiut ce frica ni purtau duşmanii. El auzia la telefon cu ce nelinişte se primia orice înaintare a unui mic grup al nostru. Patrulele abia cutezau să se apropie de ai noştri. A văzut ofiţeri clanţanind din dinţi de spaima. Dintr'o grupă de 400, 380 au fost luaţi ca ţintă de ai noştri şi au căzut unul după altul, fără să ştie de unde li vine lovitura. Soldaţii români, rătăciţi, nu întrebau unde e casa lor, ci unde e frontul. Pop a văzut un Român mort cu dinţii în beregata duşmanului. Germanii erau perfect informaţi de spioni. Ştiau şi cele mai ascunse poteci. Aduceau poduri pe măsura apelor. Nu mergeau pe la Petroşani, ci o luau pe jos de la Simeria, pe calea cea mai scurtă. Din partea lor ai noştri săpau uimitor de iute şi tranşee în piatră. La lupta de aproape erau grozavi: un ofiţer spunea că nu s'ar mai întoarce pentru luptă cu asemenea soldaţi. La început Ger-

manii credeau să fie în două săptămâni la Bucureşti; li-au trebuit patru luni.

Indata după trecerea noastră dincolo, trupe germane au început să vie.

6 Octombre.

Atacurile sovietice la Nicolaevca şi Tatar-Bunar. Se aud tunurile de la Cetatea-Albă, cum mi-o spune o scrisoare.

12 Octombre.

Lucrez la Ploieşciori pentru desfacerea picturilor bisericuţii. Iese la iveala întreg şirul ctitorilor şi zugrăveala altarului.

15 Octombre.

Deschiderea Parlamentului. Lung Mesagiu, care atinge toate chestiile la ordinea zilei. Extrema dreapta aplaudă furios şi pasagiile privitoare la apropiata înţelegere cu Turcia şi Bulgaria. Regele arată foarte zdravăn şi mulţamit: îmi vorbeşte de vânatorile sale din Ardeal.

16 Octombre.

Lupu a fost la Radici şi a fraternizat cu acesta. O anunţă, mândru, însuşi, în „Aurora".

Cabinetul Davidovici cade. Radici se declară contra armatei şi a monarhiei.

Ziariştii cehoslovaci la Bucureşti.

17 Octombre.

Generalii Stratilescu şi Olteanu vin la mine pentru manevrele parţiale, în care oastea se prezintă foarte bine. Stratilescu îmi spune că sovietiştii n'au tras la Cetatea-Albă, unde s'au auzit numai tunurile noastre de la Tatar-Bunar.

*

La Consistoriul Bisericesc, după înţelegerea cu mine, Primatul cere şcoala de zugravi, la Văleni sau aiurea, la vre-o mănăstire, şi legea pentru zugravi.

26 Octombre.

Dupa panamaua paşapoartelor şi încercarea de sinucidere a generalului Vaitoianu, odrasla lui Zelea Codreanu face actul „eroic“ de a împuşca pe prefectul de Poliţie din Iaşi, Manciu, şi doi poliţişti.

*

La întrunirea noastră de la Ploeşti, Argetoianu vorbeşte impresionant despre nevoia cea mare, covârşitoare şi imediată, a reformei morale, singura care poate stavili anarhia în spirite.

Imi comunică impresia făcută la Bucureşti de crima din Iaşi. Antisemiţii au cutreierat oraşul, aclamând pe ucigaşi şi strigând: „moarte Jidanilor!“. Mârzescu se teme să nu fie achitat făptaşul ca şi, mai ieri, la Bucureşti, studentul Moţa. Juraţii ar putea să se teamă: o întreagă bandă se formase, legată prin jurăminte. Se va cere strămutarea procesului.

Guvernul ar sta foarte rău, crede Argetoianu. Numai grija să nu cadă în noroiu împiedecă pe Rege de a-l concedia. Goldiş vrea să mâne acuma pe naţionali la Averescu. Mihai Popovici vine să-mi ofere legătura cu dânşii, cerând să-i ajut în Cameră. Cer precizări.

30 Octombre.

La Camera, o parte, o mare parte din liberali caută să se degajeze din amestecul în afacerea paşapoartelor. Delegatul lor ceteşte de la tribună, în mijlocul zgomotoaselor aplause, o cerere în acest sens catre primul ministru. Incolo, cu o banca ministerială obosită şi cu o opoziţie framântată de discordii interne, obişnuitele exhibiţii ale ţaranîştilor.

Seara, Lapedatu-mi vorbeşte de situaţia din Iaşi, unde toţi sunt nesiguri. S'a adus poliţie din Bucureşti. I. Bratianu ar fi hotărât la o acţiune energică, pe când ministrul de Instrucţie, bolnav, cu piciorul scrântit, se gândeşte numai la paliative. Tribunalul ieşean a infirmat mandatele unora din prevenţi.

*

Alegerile din Anglia dau un mare succes conservatorilor.

31 Octombre.

La Academie Goga îmi spune că silinţa lui e să desfacă partidul naţional, care încurcă numai lumea. Apără de formă pe Averescu. Ar fi pregătit şi de o ruptură.

2 Novembre.

Măreaţă întrunire a partidului, cu mii de ţărani, cari se prezintă într'o perfectă ţinută.

Argetoianu, bolnav, nu poate fi de faţă.

Seara îmi spune ca s'a informat la Rege asupra zvonului de succesiune a lui Averescu. I s'a spus ca e imposibil şi va fi autorizat să declare că nimic n'a fost promis. Regele a adaus că e numai un mijloc al lui Brătianu pentru a ţinea liniştiţi pe averescani şi de a aduce în Parlament pe general. Goga invită pe amicii lui Argetoianu şi, lăudându-i, li strecoară vestea, că totul e „aranjat" cu Averescu.

3 *Novembre.*

Vaida vorbeşte la Mesagiu, fără niciun relief şi fără niciun rasunet. Insistă asupra lucrurilor din Basarabia fără cel mai mic simţ pentru folosul ce-l pot trage duşmanii noştri din afirmaţiile lui, necontrolate.

6 *Novembre.*

Atac al lui V. Moldoveanu, Madgearu şi Mirto, în chestia paşapoartelor. Asista Franasovici, care şi vorbeşte, şi Văitoianu, care întrerupe. Profuziunea atacurilor, între care unele se pot parà, aduce năruirea încercării de răsturnare. Franasovici fusese sfătuit să lase totul în sama Justiţiei.

7 *Novembre.*

După alegerea lui Cotlarciuc ca mitropolit al Bucovinei, răspunsul interpelatorilor. Luptă pentru forma moţiunii care se prezinta. In explicaţiile cu Maniu, îi spun limpede spre ce dezastru îl duce politica lui de „şefie".

9 *Novembre.*

Mareaţă adunare la Cernăuţi. Dar o mare parte din public

o formează mahalagii striviţi de impozite, pe cari îi conduce Radu Sbiera, care se declară independent.

După amiază, conferinţă despre partea Bucovinei în cultura românească.

18 Novembre.

Ţin la Cluj o conferinţa despre sensul actual al Istoriei Universale. Fusese teamă de tulburări; acum a apărut primul număr din „Apararea Naţională". Se răspândesc fiţuici contra „înfrăţitului lui Argetoianu şi Schuller", contra „demagogului de catedră", dar e o lume imensă şi foarte călduroasă.

19 Novembre.

A doua conferinţa: despre Istoria Ardealului. Aceiaşi lume multă şi prietenoasa.

20 Novembre.

Pe liniile blocate de cea mai teribila cadere de zapadă, se fac douăzeci de ceasuri de la Ploeşti la Bucureşti.

21 Novembre.

La comunicarea mea de la Academie despre lucrurile găsite la Cluj, asista Neander, secretarul arhiepiscopului de Upsala.

24 Novembre.

Duca mă asigură că nu erau intenţii neprieteneşti în discursul său de Mesagiu la Senat. Brătianu n'ar fi înaintat Regelui memoriul, recomandând pe Averescu, de care vorbeşte presa. Lui, Duca i se pare imposibil un nou guguvern al generalului.

Mârzescu îmi vorbeşte de proiectul de lege contra agitaţiilor anarhice. Continua a primi ameninţări. Se trimet cu miile carţi poştale cu trei generaţii de Zelea Codreanu ca, „eroi“ şi martiri. Linişte s'ar datori faptului ca mai toţi cei zece şefi sunt arestaţi.

*

Goga porneşte o campanie contra mea.

26 Novembre.

Neander îmi pune în vedere o invitaţie în Suedia.

28 Novembre.

Albert Thomas la Camera.

Nu mai e primirea din 1917. I. Bratianu a dat ordin preşedintelui sa nu se facă o primire în incintă, aceasta fiind cuvenita numai şefilor de Stat. La Paris, Take Ionescu, ministru de Externe, ar fi fost primit numai în comisiunea de Afaceri Straine. Ceia ce s'a facut până acuma ar fi numai un semn al vremurilor anormale, care au încetat. Deci Albert Thomas apare în loja, e aplaudat de deputaţi, dar nu e salutat de preşedinte, Orleanu, care invita pe toţi cei de faţă sa treacă în „secţia a V-a", unde aşteapta ceva masline şi vin.

Intr'o îmbulzeala vulgară vorbeşte acolo preşedintele. Apoi mulţimea — căci e o mulţime — mă chiamă pe mine. Fireşte ca refuz să fiu „flaşneta majorităţii". Nici Ardelenii nu vor spune nimic. Discursul lui Lupu începe aşa:Ţ „C'était à Jassy“.....

Răspunsul oaspetelui e, fireşte, vag. Thomas pare ofensat

de acest fel de primire. Intreabă necontenit unde îl duc. De fapt e purtat fără rost prin odăi şi expediat de un vicepreşedinte şi vre-o douăzeci de deputaţi, la întâmplare. Mario Roques, care îl întovărăşeşte, simte lipsa de prietenie. La redeschidere, cer să mi se comunice „protocolul Camerei" pentru ca, la o venire la Guvern, să nu mai fac prostii la primirea oaspeţilor.

*

Halippa vorbeşte, atacând pe ai miei, pe mine personal şi pe Ardeleni. Vaida răspunde, criticând felul acesta de a lovi în alte partide de opoziţie, şi arata ca fuziunea cu ţărăniştii nu s'a rupt pe bază de principii, ci din cauza autocratului, pe care nu-l numeşte şi a carui dispariţie ar face sa revie buna înţelegere. La o glumă a mea spune că „barba" mea a fost semnalul de reunire şi de lupta şi va mai fi. E foarte călduros aplaudat de ai noştri. Impresia ce a făcut-o e excelentă.

Mihalache se înfurie când Halippa citeaza parerea mea că ţăranii nu-şi lucrează bine pamântul. Cere sa i se faca dovada. Il poftesc la „Universitatea populara" din Valeni, de şi nu-i pot oferi confortul de la Athénée Palace, El răspunde cà are doar o odăiţă de o sută de lei pe zi.

*

Imensă lume la conferinţa de la Fundaţie a lui Thomas. Nici ministrul Franciei n'are loc.

*

Mârzescu îmi vorbeşte de pregătirea legilor administrativa şi electorală, care ar trebui făcute în înţelegere cu mine şi cu alţii din opoziţie. Vede necesitatea de a crea un partid de contra-pond. Vorbeşte şi de lipsa unei bune propagande în străinătate. Ideia unei guvernări Averescu i se pare imposibilă sau dezastroasă.

*

Dimineaţa, Xeni la mîne. Imi vorbeşte, după schimbul de vederi de acum câteva zile, despre condiţiile în care m'aş putea înţelege cu ai lui. Le fixez: colaborarea, fixarea de Rege a şefului guvernului viitor, susţinerea lui de partidul celălalt, cu voia de a nu participa la Guvern. Refuz discuţia asupra locurilor în Ministeriu. Mi se dă a înţelege că tachiştii ar întrebuinţa colaborarea pentru o schimbare de front. Take Ionescu nu li recomandase nimic, contând pe o lungă viaţă încă; ceruse cu o zi înainte de moarte blana pentru o excursie cu automobilul în Italia.

1-iu Decembre.

Ii spun lui Maniu, că, dacă voieşte o înţelegere, să prindă momentul. Imi spune că în două săptămâni e gata a sfârşi negociarea. Are o credinţă: de n'ar avea-o, „s'ar duce la maică-sa la Bădăcin, să lucreze via câtă i-a mai rămas de la tată".

*

La Galaţi, comandantul marinei îmi povesteşte scene grozave din revolta basarabeană. Cutare bătrână stătea pe lada cu bombe, refuzând să o deschidă şi spunând că nu cuprinde decât lucruri de casă. Femei chemau pe soldaţi pe fereastă şi-i loviau cu granate. Şefii, oameni de convingere, cu „capete frumoase", s'au sinucis adesea.

2 Decembre.

La Cameră, d-rul Lupu aduce în discuţie, contractele „Universului", supt ocupaţie, cu Nemţi.

3 Decembre.

Stelian Popescu publică petiţia sa către Mackensen pen-

tru reapariţia „Universului". Ea cuprinde, de fapt, asigurarea că foaia n'a agitat în neutralitate contra lor şi lasă a se înţelege că, dacă Nemţii ne vor susţinea, ziarul va avea faţă de dânşii o atitudine favorabilă.

*

La Camera Vaida îmi vorbeşte de o fuziune. Ar fi vorba de a împarţi cu Maniu şefia şi şefia de onoare, pe care i-o las bucuros. Crede ca trebuie adormiţi ţărăniştii prin o atitudine îngaduitoare.

4 Decembre.

Şi Derussi, întâlnit în cale, e pentru o înţelegere.

După amiază, Madgearu aduce, răspunzând la un articol al mieu despre conflictul **politic** dintre Banca Româneasca şi Banca Blank, servită de dânsul, vechile învinuiri că am foloase materiale de la acesta din urma. Cu toata scârba, trebuie să răspund.

6 Decembre.

Prinţul Carol îmi scrie, de ziua mea, pentru a aproba pe „omul politic" într'un timp în care România are nevoie, înainte de toate, de „ideal". Scrisoarea e bună şi caldă. Regina, bolnavă, dăruieşte şcolii din Văleni un piano. Albert Thomas, prelucrat, ar fi spus lui Maniu ca ideia asocierii mele la un guvern al acestuia „nu e serioasă".

8 Decembre.

In Cameră discuţia budgetului. Oratorii n'au public.

*

Măsuri în Franța contra bolșevismului.

10 Decembre.

La Regina, pe care o găsesc foarte bine, cu toată indispoziția de care a suferit.

Spune multe lucruri frumoase și cuminți. Cum și-a schimbat spiritul, ajungând a putea deosebi, englezește, de la început, esențialul, pentru a-l discuta numai pe acela și a ajunge la hotarâre. Așa procedează cu Regele, à carui fire timida cauta totdeauna o ieșire. Sfatul ei îl cere, pentru că soția e aceia care nu trebuie să se supere și pe care o împaca îndata prin „o tape sur la joue". Regele e mânios, dar îi trece: Regina așteapta sa-și cheltuiasca mânia. Ea aduce totdeauna căința, din cauza chiar a cuvintelor fără de raspundere care se spun.

Ii pare ca o ajuta rasa ei amestecată. Pornirea rusească spre lucruri neclare și depărtate o înfrâneaza nu puțin un sânge german, transformat și acela de mediul natural și disciplina engleza. (Ii obiectez ce mult celtism și romanism este în ceia ce ea numește Anglo-Saxoni; o recunoaște mai ales după exemplele literare ale lui Spenser și Shakespeare.) Dar a pastrat de acolo o oarecare tinereță, copilarie chiar, în spirit. Aceasta da viața și avânt. Și e bine. (Adaug că aceasta presupune și aplecarea la a fi înșelat, dar și aceasta trebuie acceptat.) De sigur că da. Rușinea nu e sa fii înșelat, ci să înșeli, căci ai crezut că înșelătorul este un gentleman.

Socoate fericit pentru dânsa anul care se încheie. A revăzut Malta, a putut cerceta în oarecare răgaz Italia. A avut mândria de-a se simți ceva ea însăși, de a-și da sama că „a făcut ceva pentru această țară". A bucurat-o să-și vadă fiul în acea mare flotă în care a fost amiral părin-

tele ei. Uşoara boală din urmă „a indignat-o". Aşa e cu cei cari se simt totdeauna tari.

Ii cetesc din poezia sârbească actuală — pe cea populară o ştie —, din cea săsească, din Eminescu, tradus de mine în franţuzeşte. Ar dori să poată traduce din Rilke, pe care îl are în traducere engleză.

*

La Camera vorbeşte duios, dar cu o nervozitate neobişnuită, N. Bălanescu de la Giurgiu.

*

Studenţii serbătoresc începerea, acum doi ani, a tulburărilor. Patrule pe stradă. Profesorii sunt siliţi să părăsească salele în strigătele de „jos Jidanii!". Roques, al cărui curs e tolerat, asistă la toate aceste scandaluri. Eu îmi încep cursul cu vre-o zece studenţi la Institutul Sud-Est European.

Rectorul, decanul nu s'au văzut.

*

Maniu îmi semnalează primejdia Senatului liberal care se va complecta cu creaturi după noua lege electorală, precum şi aceia a împărţirii terenurilor petrolifere. Regele e dispus să lase liberalilor aceste legi. Mă întreabă dacă sunt dispus la o acţiune de răsturnare în margeni legale. Ii răspund că aceasta atârnă dacă am o bază în relaţiile cu partidul său. El se apără de a fi fost la Averescu.

11 Decembre.

Al. Constantinescu mă invită pentru o comunicaţie, menită, spune el, să-mi arăte cari sunt adevăraţii miei prieteni.

Nu ştie ce părere am despre dânsul. Din parte-i el are despre mine cea mai bună părere. De aceia îmi va spune că, bătrânul Blank fiind un om foarte cum se cade, el, Constantinescu, se luptă de trei zile pentru a opri publicarea „dosarului mieu la bancă". Acest dosar îl deschide, şi cu un gest de judecător de instrucţie mi-l prezintă. Văd angajamentul fiului mieu pentru întreprinderile industriale ale băncii, în schimbul unei plăţi lunare pe timp de doi ani. Imi arată acceptarea mea ca părinte. Văd şi coperta, cu îngrijire păstrată, a scrisorii mele către Mauriciu Blank, prin care îi cer să avanseze — scrisoarea personală îmi fusese cerută cu insistenţă — banii de drum la Fontenay ai studentului Popa. Constantinescu vrea să între acuma în „partea politică". Dar îi anunţ că voiu destăinui lucrul în incintă.

O şi fac, declarând că am avut a face ce un „şantaj mizerabil" şi că aştept publicarea dosarului pentru a chema pe şeful Băncii Blank înaintea tribunalului corecţional.

Apoi vorbesc la budget, arătând nevoile neîndeplinite ale ţării.

După mine Vintilă Brătianu e sincer, modest şi pe alocuri duios. Camera îl ascultă cu deosebită atenţie.

12 Decembre.

Generalul Popovici îmi spune că nu suntem apăraţi în Basarabia, unde avem numai 5.000 de soldaţi: după izgonirea lui de către Averescu, „pentru a linişti spiritele", s'a

distrus eşelonarea de ajutoare. Ideia retragerii înaintea unui atac rusesc e dezastroasă. Soldatul, pierzându-şi moralul, nu s'ar opri până la Siretiu. Regele ştie, aprobă ce i se spune, dar nu iea măsuri.

*

La masa oferită de d-rul Angelescu lui Roques, el spune ca Francezul bolşevizat şi trecut la Ruşi Sadoul era, în serviciul lui Albert Thomas, un ambiţios de decoraţii, un vanitos. L-au sedus în Rusia Troţchi şi d-na Kollontay, de a cării rochie cu **gaîne** vorbia în prima lui scrisoare.

13 Dccembre.

Argetoianu, care merge la Galaţi, vine să-mi spuie ca Maniu i-a dat întâlnire în tren. El spune ca speră să ajungă la ceva până la Crăciun. Şi cu ţărăniştii fara Stere care, lasat fără rol, s'ar duce singur. I-a spus-o Lupu, desgustat de dânsul şi readus la sentimentele mai reale. Programul l-ar împărţi în cel de realizare imediata şi celalalt.

Ii raspund că eu nu pot face parte din triumviratul de şefi care mi se propune. Voiu sta să văd ce se desemneaza. Nu voiu împiedeca însă din motive personale o opera pe care totuşi n'o cred realizabilă. Şi Argetoianu păstreaza scepticismul.

*

La Cameră, ieri, Bujor a interpelat în chestia studenţilor. Angelescu face responsabili pe profesorii cari n'au contact cu studenţimea. Arăt că atmosfera generală e bună şi citez impresia ce mi-a făcut, la 11 seara, vizita căminu-

lui Spiru Haret al studentelor, unde am ţinut o conferinţă. Răspunderea e a „bandei internaţionale“ şi a câtorva „abiţii râncede“, care exploatează.

Interpelasem pe I. Brătianu „şi numai pe dânsul“ asupra valului de anarhie. Primul ministru a venit, se pare, numai pentru a mustra pe Al. Constantinescu, pentru încercarea lui. Apoi a dispărut răpede.

14 Decembre.

La adunarea feministă. Li recomand să se ţie la dreptul lor integral fără a se târgui pentru mici concesii.

15 Decembre.

Mârzescu se interesează de prostia lui Al. Constantinescu, care nu pare să-i fie de loc dezagreabilă.

16 Decembre.

I. Bratianu răspunde. Vinovaţi pentru „valul de anarhie“ sunt duşmanii ţării. Garanţia este — el. Leacul: solidaritatea partidelor. Ocazia: discutarea legii administrative.

Ii raspund că n'a prins intenţia mea. Ţintiam mai departe decât tulburările studenţilor, cari voiau să „bată Jidanii“ şi la Institutul mieu, unde s'a chemat din greşală poliţia şi armata, când ar fi fost de ajuns intervenţia mea. Anarhia e în partide, de unde se suie la Guvern şi năvăleşte apoi toată societatea. Brătianu ia din nou cuvântul pentru aceleaşi declaraţii vagi, pe care le strigă ceva mai puţin ca la început.

*

Iunian a capătat de la Banca Blank proba că Banca Românească achită poliţe sovietice la conspiratori, ceia ce pune

într'o neplăcută postură pe Mârzescu, care îşi apără legea măsurilor excepţionale.

*

Intrarea lui Argetoianu în Cameră, prin câteva demisii, e primită cu simpatie.

17 Decembre.

Seara, C. Diamandi la mine.

Prieten cu Brătianu, îl apreciază mult. Are însă şi unele rezerve, pe care le exprimă foarte încet.

Fiind vorba de Soviete, crede că ele lasă chestia Basarabiei în discuţie pentru ca să aibă, în alte împrejurări, un punct de pătrundere armată. E un om foarte voioiu, cult şi spiritual.

20 Decembre.

Plictisită închidere a Parlamentului.

Congres pretenţios al lui Averescu.

21 Decembre.

Studenţii au comis sălbătăcii la Cluj şi Timişoara. Tovarăşii lui Corneliu Codreanu, prinşi în „greva foamei", au dat semnalul.

23 Decembre.

Cineva care soseşte de la Paris îmi spune că acolo comuniştii au fi nespus de activi şi provocatori. La ceremonia pentru Jaurès strada era plină de steaguri roşii. Purtătorii râdeau de burghezii cari îşi împodobiseră balcoanele. Intrunirile se ţin lanţ şi ziarul „L'Humanité" dă programul şi desbaterile lor. Situaţia ar fi serioasă.

Alegerea parţială de senator la Galaţi ne aşează în rândul al patrulea. Comuniştii şi Evreii au votat pe ţărănişti, cari ni rămân mult inferiori la ţară.

28 Decembre.

La mănăstirea Coşula aflu noi manuscrise, precum şi picturi vechi.

29 Decembre.

D-rul Floru, care a îngrijit pe Doamna Elena Cuza, spune că, anunţându-i moartea unui căpitan Nădejde, ea a spus: „Ce ticălos". A lămurit apoi că acela a fost sergentul care a condus pe Vodă la graniţă şi s'a purtat nerespectuos cu dânsul. La despărţire, Cuza i-a spus: „N'am ce-ţi da alta decât mantaua mea; ia-o; de şi eşti un om rău!". Pentru neplăceri de familie ea a vândut toată averea şi a stat un timp la Geneva. Atunci a ars toată corespondenţa. Trăia din renta de 10.000 de galbeni asigurată de Vodă. O servia o ţărancă elveţiană şi un servitor ceh. A murit pe încetul, de slăbiciunea care urmase pneumoniei. A înmormântat-o fratele, căci nu lăsase absolut nimic pe urma ei.

*

Ziarele anunţă că Sovietele, pretextând că a fost insultată ambasada lor din Paris, rechiamă pe Crasin şi consideră Franţa ca o ţară duşmană.

*

Aflu denunţarea lui Arbure că Racovschi a fost, în 1912, pentru despărţirea Basarabiei de Rusia.

1925

2 Ianuar.

Artiştii maghiari din Cluj joacă splendid piesa mea „Fatalitate învinsă".

*

Vaida explică zăbava lui Maniu prin aceia că răspunsul pe care aveau să-l dea amicii lui Goldiş, s'a dat abia la 5 Ianuar. El lămureşte încetinelile lui Maniu prin educaţia lui calvină. De aceia „nu poate minţi".

Goga şi Bogdan-Duică au chemat pe şefii ardeleni la o consfătuire asupra situaţiei. Sunt şi peste o sută de învitaţi.

Trupa păzeşte la 12 din noapte înaintea cafenelei New-York, devastată de studenţi acum două săptămâni. Dar, spune Vaida, alţii ar fi început.

Celor deţinuţi în prevenţie la Iaşi li s'a dat drumul. Timbrul cu chipul băiatului lui Zelea se lipeşte pretutindeni.

Am vizitat Marianum, superbă şcoală de fete a călugăriţelor maghiare. Profesorul Bitay se plânge de prigoniri. Se cere înlăturarea celor trei directori laici.

*

La Bucureşti liberalii şi ţărăniştii erau să se încaiere la Congresul Cooperaţiei.

6 Ianuar.

Țărăniștii dau un comunicat înlăturând orice impunere în ce privește persoanele care i-ar reprezenta în comitetul fuziunii (deci păstrarea lui Stere) și răspingerea confundării cu „al treilea partid“ (adecă noi).

La Botoșani, declarasem că nu admitem decât fuziunea cu elemente exclusiv naționale, morale și de ordine.

Un articol-prim în „Patria“ de la Cluj, arătând că atitudinea Basarabenilor împiedeca fuziunea cu țărăniștii, raspinge ideia unei fuziuni numai cu noi și se declară gata de a guverna.

Iluziile lui Argetoianu vor mai dura ele?

9 Ianuar.

Argetoianu mă asigură că e vorba de un comunicat al lui Mihalache personal; ceilalți, Lupu, Madgearu, ar fi foarte nemulțamiți și au alergat să-și caute șeful refugiat în graba la țara. De altfel își dă sama ca la țaraniști costumul e mai tare decât restul.

Cu naționalii crede ca se va ajunge la un calcul. Maniu mi-a scris o foarte amabilă scrisoare cu ocazia unei serbători de familie. I-am răspuns prietenește. Argetoianu crede că s'ar înlătura discuții inutile, prezintându-se din partea noastră „cele zece puncte“ asupra cărora Ardelenii făcuseră pactul cu țărăniștii. Fac rezerve asupra pasagiilor în care se măgulia ura de clase. Ii dau deplină autorizație scrisă de a încheia în aceste condiții. Verbal îi fac atent că n'aș putea săvârși actul omagial, în numele Vechiului Regat, lui Maniu, dar, când fuziunea va fi desăvârșită — și dacă va fi —, întâiul congres al partidului unit va putea hotărî cum va vrea asupra organizării și asupra persoanelor.

10 Ianuar.

Inainte de plecarea mea la Paris, la Duca. Il supară că Francezii au restituit Ruşilor flota lui Wrangel. Ar vrea să li se spuie Francezilor cât de mult se indispune astfel opinia publica de la noi.

La gara aflu ca în conferinţa de la Paris, a miniştrilor de Finanţe pentru împărţirea despăgubirilor ni s'ar fi oferit condiţii rele, spuindu-se chiar, de Americani, ca ne-am plătit singuri, „luând mai mult decât ni se cuvenia".

*

Argetoianu crede ca I. Bratianu face presiuni la Palat pentru ca Averescu sa-l moşteneasca. Regele rezistă, dar „omul e înca viu".

11 Ianuar.

In toata Iugoslavia linişte, contrar ştirilor din foile noastre.

12 Ianuar.

Tot aşa în Italia, cu toata campania opoziţiei. Mai rară „miliţia naţională" prin gări. Presa calmă. Un Român mă asigura ca lumea e mulţamită şi Mussolini mai tare decât oricând.

13 Ianuar.

La Paris Vintila Bratianu a venit la conferinţa. Lucrurile s'ar îndrepta.

14 Ianuar.

La Diamandi, noul nostru ministru. El crede că s'a ajuns la un rezultat mai acceptabil. Luptele acestea pentru bani au însa un caracter deosebit de feroce. Şi Francezii cer să fie plătiţi înainte de a plăti.

15 Ianuar.

La deschiderea cursului mieu la Sorbona, despre viaţa românească în povestitori, sunt de faţă Vintilă Brătianu şi nepotul său, Titulescu, Comnen, Inculeţ, Diamandi şi celălalt ministru, N. Cantacuzino.

Titulescu asigură că n'a scris nimănui cum că ar avea intenţia să înlocuiască guvernul slab care va fi mâne. Din potrivă, lucrează pentru aceştia. Iar, în ce priveşte pe cei de azi, nu pentru un partid, ci pentru atâţia oameni de treabă cari nu trebuie să muncească numai pentru a plăti Aliaţilor ceia ce nu li se cuvine. Se teme de viitor. Mulţi consideră hotărârile de azi ca provizorii. Impotriva unui „fapt îndeplinit" nu s'ar clinti nimeni. Ardealul e tot aşa de râvnit ca şi Basarabia.

18 Ianuar.

Lângă Melun aflu mormântul lui Grigore-Vodă Ghica.

23 Ianuar.

Mihai Popovici vine la mine fără a-mi putea comunica nimic nou cu privire la fuziunea cu naţionalii, de a cării amănunte pare a fi străin.

26 Ianuar.

Dejun la legaţie. Remit decoraţiile lui Diehl, Millet, Collinet şi Zeiller. Seara, masă la Zeiller cu René Pinon şi Carcopino, care se găteşte să vie la noi pentru lecţii.

27 Ianuar.

Vizita generalului Berthelot.

Spune ca el a recomandat ofiţerilor francezi veniţi la noi sa mearga cu trupa, să-şi gatească ei cantonamentul, să-i supravegheze hrana. Ai noştri lasau trupa să mearga singura. In câteva saptamâni, exemplul bun prinsese.

Vorbind de misiunea alsaciana pe care el a primit-o în România, dupa ce fusese în Bulgaria (el adauga şi în Serbia şi în Grecia), generalul povesteşte cum, pe vremea armistiţiului, poftit la Rusciuc de generalul bulgar, i-a comunicat ca acesta are sa vie pentru a primi ordine — pe care, de altfel, la facerea podurilor, le-a executat prost —, iar, la plecare, i-a spus că pentru a-i întinde mâna aşteapta încheierea pacii. Alor lui, cari se lasau cuceriţi de ipocrizia bulgareasca, li-a recomandat sa procedeze tot aşa.

28 Ianuar.

Mi se anunţa realizarea fuziunii cu Maniu. El a publicat un apel pe baza „celor zece puncte" şi Argetoianu l-a admis. Imi telegrafiaza amândoi regretând lipsa mea. Telegrama lui Maniu nu cuprinde cuvântul de „fuziune", cu care începe a lui Argetoianu.

29 Ianuar.

Ziaristul Labin, care a fost la Bucureşti, spune că furia contra lui Maniu era enormă la ţărănişti. Trei zile a fiert opinia publica în jurul actului fuziunii. Ţărăniştii pretind că acele zece puncte ei le-au redactat.

30 Ianuar.

Sunt asigurat că, în Februar, congresul fuziunii va fi contra mea şi că „Neamul Românesc" nu va fi gazeta par-

tidului. Răspund că nu mă impun nimănui, că voiu face aşa ca gazeta mea din războiu să nu dispară.

31 Ianuar.

Lui Cihodariu, care îmi scrie în acelaşi sens, îi raspund că n'am făcut decât să execut voinţa ţării şi a lui însuşi. Restul nu mă priveşte. Partidul se va organiza când vrea şi mă va reţinea atâta timp cât mi-o va îngadui conştiinţa mea. Dar, în afară de cadrele lui, n'aş mai avea decât o activitate naţionala cu caracter personal. Parerea mi-o voiu păstra asupra anumitor învoieli contra intenţiilor mele.

*

Masa la profesorul Collinet. O doamnă crede că muncitorul francez e „mai rau" decât înainte de razboiu, ca situaţia actuală e foarte gravă.

*

Ziarele anunţa numirea Basarabeanului Frunza ca şef al armatei sovietice. Trupe importante s'ar gramadi la hotarele Basarabiei.

*

Ieri, la Collinet, o batrână doamnă, care a explorat Tibetul, spune ca a fost la noi, Regina Elisabeta gazduind-o la Constanţa pe vasul ei. N'a scris însa despre călatoriile ei în aceste regiuni, „pentru ca toata lumea a fost aşa de bună cu dânsa, încât n'a vrut să supere pe nimeni nici măcar cu distincţia ce ar fi făcut între unii şi alţii".

*

Seara, la Boyer. La acesta poetul rus, „cel mai mare", Balmont, păr blond în căpiţă, barbişon, ochi reci şi răi, ţinută olimpiană. Nu pare a aprecia deosebit rasa căreia îi aparţin.

2 Februar.

La cârciuma literară „Caméléon", încântatoare conferința a d-rei Vacărescu despre zânele româneşti.

*

Dimineața, prințul Carol la şcoala noastră. E bucuros de fuziunea realizata.

3 *Februar.*

Goldiş declara „Cuvântului" că el „nu face fuziunea cu Iorga". Ii amintesc declarația lui din Novembre, când mă doria „în fruntea partidului sau".

*

Prințul pleacă seara. La gara, şi Tancred Constantinescu. Acesta primeşte greu critica zabavii noastre în înarmare. Prințul intervine: Acum se face ceva serios, dar trebuia cu câțiva ani înainte. Nu crede nici el într'un atac bruscat al bolşevicilor, care în orice țara ar putea reuşi. Oricum, dupa aeroplanele ce vom avea înca din April şi cu privire la care a şi încheiat — mai mult aici de cât în Anglia —, vom avea, împreună cu Polonii, cari au de două ori cât noi, înca abia jumătate din ce au bolşevicii (fokkere germane cu piloți mulți, deci macar o parte este şi bună, supt raportul tehnic). Vintilă Brătianu îi pare mult schimbat în bine prin contactul cu Apusul. Prințul spune că ai noştri ar avea datoria de a călători şi de a întreținea raporturi cu lumea.

5 Februar.

Dejun la pictorul Stoienescu.

Prinţul a fost poftit la dânsul cu câţiva prieteni francezi. I-a uimit prin maturitatea conversaţiei sale.

8 Februar.

Argetoianu îmi da prin scrisoare detalii asupra fuziunii. Ea ar fi fost să se proclame Joi.

9 Februar.

„Adevarul" anunţa că ofertele averescane, prin Dori Popovici, au facut să zabovească proclamarea fuziunii.

Mehedinţi a parasit pe ţărănişti.

*

Aristide Blank ma desminte în ce priveşte aserţiunea mea ca el mi-a oferit şefia partidului ţaranesc şi promite sa publice dosarul fiului mieu. Telegrafiez confirmarea aserţiunii mele şi asigurarea ca voiu fi silit sa dau în judecata pe acest om.

*

S'a facut proclamarea fuziunii, în condiţiile cele mai bune. Bocu a gasit cuvinte deosebit de calde pentru relaţiile mele de odinioara cu Ardelenii; am fost „cel d'intâiu dorobanţ" care a trecut munţii.

10 Februar.

La „Rapprochement universitaire" se prezintă Unamuno, Puig şi matematicianul bulgar Chiril Popov, care face lecţii la Sorbona.

11 Februar.

La o adunare de Francezi, un arhitect belgian, amestecat în deosebitele întreprinderi de tramvaie şi altele la noi, mă întâmpină cu cuvintele că România „are o rea reputaţie la dânşii". — Pentru că nu plăteşte? Dar Franţa va plăti? Dar Belgia d-voastră? Dar cine? Când Germanii nu dau prin plata lor baza pentru alte plăţi!

12 Februar.

La Henri Berr. Minte deschisă, vioaie; gata a discuta păreri noi. Vede în Xenopol, fostul său colaborator, un spirit iute, dar prea curând satisfăcut de adevăruri incomplecte. Află concepţia mea istorică interesantă şi utilă, dar socoate că una maî „integrală" se impune. Imi cere ştiri despre mişcarea de idei la noi cu privire la istorie.

13 Februar.

Pictorul Stoienescu îmi spune că Gustave Le Bon, pe care l-a zugrăvit, punea foarte jos poporul nostru cu 80% analfabeţi. Stoienescu îi opunea simţul nostru pentru frumuseţă.

*

După amiază, la preşedintele Republicii, Doumergue. Uşor îmbătrânit şi mai preocupat. Il felicit pentru alegerea sa. El se simte cam împovărat şi împiedecat. Se gândeşte la vremea când şi-ar recăpăta libertatea spre a putea vedea şi România, căutând, fără jenă, ce i-ar plăcea în adevăr. Ii expun situaţia politică de la noi, aşa cum o creiază fuziunea, de care a auzit. Ii spun, când mă întreabă dacă am văzut

pe „preşedintele Consiliului", că am multă stimă pentru Herriot, dar politica mea nu e tocmai a lui: n'aş guverna decât ca „autoritar democrat". Ii arăt cât e de necesară azi autoritatea Statului. Laud discursul lui, cu precizie şi masură, ţinut săptămâna trecută. Şi el adaugă că, de fapt, ce spune un şef de regim trebuie să fie nu pictat, ci **gravé au burin.** E de părere şi el că Statul nu poate ceda. Pomenindu-i de ciocnirile sângeroase de la Marsilia, provocate de comunişti contra catolicilor, spune răpede ca e „o chestie internă" şi trece mai departe.

Vorbindu-i de chestia agrară la noi şi suggerând o misiune de studii franceză, el lauda operaţia, element de solidaritate, care n'a dat înca tot ce poate da. Arunq ideia unui congres internaţional la ei. Ii arat ce s'a facut pentru monedă în Polonia, unde iar ar putea să mearga o misiune de studii.

Ii spun cum tratează Polonii pe bolşevicii, cu ofense la ofense şi cu supravegherea agenţiei sovietice. Vadit îi place. Când îi comunic că, după ştiri oficiale ruseşti, Frunză ar fi înlocuit, mi se pare chiar cu Zinoviev, el se interesează nervos şi ia notă să întrebe. Ma scuz ca l-am reţinut aproape o oară. Părea dispus să continue. Are aceiaşi curiozitate vie, aceiaşi plăcere de a discuta. Vorbind de avioanele ruseşti, el crede că n'au cu ce le întreţinea şi că ameniţările de atac sunt o presiune pentru Apuseni.

*

Seara, masă dată de Boyer. Intre alţii Cvijc, marele geograf sârb, foarte slăbit, plângându-se de resturile unei pneumonii. Găteşte aici, pentru Payot, până în Maiu, o carte despre karst. Se plânge de alegerile conrupte din Serbia, de egoismul de partid al lui Paşici, de prigonirea agrarie-

rienilor. Intre alţi Ruşi contele Osufiev, care spune că Diamandi era cel mai inteligent diplomat de la Petrograd şi singurul care a înţeles încotro merg evenimentele. Apare şi Miliucov, alb, dar sprinten, pe care comesenii îl primesc ca pe viitorul şef al Rusiei democratice.

D-na Boyer crede că multe State ieşite după războiu au o bază naţionala artificiala, suggestionată. Astfel Estonia, Letonia. Boyer doreşte să ne înţelegem cu Ruşii, ori a cui o ramânea Basarabia. Soţia mea spune: — De sigur nouă. — Fie şi aşa!. Discutând cu un tânar profesor dela Petrograd, el recunoaşte că Basarabia e un teritoriu luat Moldovei, că afara de oraşe sunt numai ţarani moldoveni, dar este la Ruşi o stare de spirit, cu privire la o provincie luată de noi fără războiu, pe care însă viitorul, după dispariţia „briganzilor", ar putea-o înlatura. Ii spun că ei n'au nevoie de teritorii — o admite —, ci de aprovizionare şi de navigaţie, domenii în care se pot încheia convenţii mulţămitoare pentru ambele parţi. Drumul la Constantinopol pe uscat li-ar fi închis, chiar cu Basarabia, de Dobrogea noastra şi de Bulgaria. Propun scriitorilor ruşi, cari trăesc în mizerie, colaborarea la foile noastre şi la publicaţii ca ale „Culturii Naţionale".

17 Februar.

La Clermont-Ferrand.

La 5, primire la Palatul Municipal, cu calduroasă cuvântare a primarului, un medic. Răspunde, cam jenat, Cantacuzino.

Prezint apoi lui Bréhier decoraţia pe care i-a acordat-o Regele.

Seara, masă oferită de prefect şi de rector lui Cantacuzino şi mie.

18 Februar.

Aflu că la Cameră Mihalache, sprijinit pe asigurarea lui Blank, mă taxează de mincinos, insinuator, calomniator. „Țăranul român"...

Argetoianu a găsit calde cuvinte pentru apărarea mea.

20 Februar.

Comunicație la Academia de Inscripții, despre lucrările Comisiei Monumentelor Istorice. Fotografiile picturilor de la Bolnița Coziei trezesc mult interes. Delaborde le găsește „giottesce", și una din ele i se pare a avea absolut gruparea unui tablou italian. Cagnat se interesează de lucrările de la Sarmisagethuza.

21 Februar.

Conferință la Societatea Națiunilor despre originea și situația minorităților în România, în sala Institutului Oceanografic, plină mai ales de Unguri, Bulgari, Evrei, gata de luptă. Appell trece prezidenția lui Aulard, care debutează printr'un discurs în care atacă și majoritățile, care pot apăsa, și minoritățile, care se plâng: puși față în față, fiecare lasă din ale sale. Expunerea mea imparțială dezarmează. Un Evreu mă întreabă de ce am lăsat la o parte pe ai săi. Pentru că nu-s nici teritoriali, nici istorici, nici naționali. Asistă Cuq, Millet, Puig, etc.

22 Februar.

La Cluj studenții ar fi jurat în biserică să ucidă pe Bogrea, Bănescu și Bărbat!

*

Vizita Basarabeanului Boldur, docent de drept la Petrograd, fugit peste Nistru la noi. El spune că starea din Rusia e mizerabilă.

*

Profesorul L. explică pentru ce la alegeri radicalii, dintre cari el s'a retras de acum doi ani, au avut majoritatea voturilor. Ţăranii nu voiau războiul. Unul din Cantal, cu sute de vite, om bătrân, a votat cu comuniştii pentru semnul lor „ţărănesc" şi fiindcă socotia pe cei mai săraci decât dânsul ca exploatatorii de cari vorbia manifestul lor. De altfel lucrătorii comunişti din Fontenay sunt cei mai aprigi în apărarea proprietăţilor lor. Cutare alt ţăran, milionar, credea că se urmăreşte prin revoluţie confiscarea... proprietăţilor mai mari decât a lui. Negustorii din Clermont sperau de la Stânga înlăturarea impozitului pe cifra de afaceri. Profesorul crede că Herriot e jucat ca un copil şi că se pregăteşte era lui Caillaux.

Acestuia i s'a dat un banchet, şi ziare în ediţii speciale vindeau discursul lui, foarte radical, dar foarte burghez.

23-24 Februar.

Aflu că, la Brăila, Averescu mă face instrument al lui Brătianu.

25 Februar.

Vizită la Bruxelles pentru a aduce profesorilor Grégoire şi Graindor cravata „Coroanei României".

Conferinţa mea la „Cercle artistique" are neaşteptata onoare a prezenţei Regelui şi a Reginei, cari se aşează discret în acelaşi rând cu publicul. Vorbesc, după dorinţa lui Grégoire, de „Figurile reprezentative ale istoriei Românilor". Asistă şi ministrul de Externe Hymans şi ministrul de Instrucţie, Nolf. Inainte şi pe urmă, Regele şi Regina îmi vor-

besc îndelung, interesându-se şi de costumul naţional al fiicii mele. Aflu, că încă de la venirea mea am fost cercetat la adăpostul universitar pentru a fi învitat la Palat.

27 Februar.

La Nolf, pentru a-i vorbi de posibilitatea unui schimb de profesori stabilit printr'o convenţie formala. E ministru de doi ani şi jumătate. Lucrează prin referenţi. Alegeri apropiate ameninţă Guvernul. In Ministeriu e o ordine, o linişte ca'n biserică.

Seara, a doua conferinţă, la Universitate, despre „Sensul social al cruciatelor". Rectorul, preşedintele Universitaţii şi un mare public asistă. Profesorul Wilmotte ridică în particular obiecţii care sunt noi probe pentru teza mea.

28 Februar.

Dejun la Hymans.

Seara suntem invitaţi la masă la regele şi regina în splendidul castel Lacken. Asistă şi princesa Marie José, care învaţă italieneşte pentru o eventuală coroană a Italiei, şi vioiul prinţ Leopold.

Regina se interesează, cu aceiaşi blândeţă, de orice subiect de conversaţie. Spune că după războiu populaţia flamanda a ajuns la paritatea cu Valonii. După masă, până la 11, conversaţie în salonul vecin. Regele vorbeşte de greutăţile vieţii parlamentare, pe care suntem atât de deprinşi a o respecta, de lipsa de influenţă a presei în tineret, de agitaţiile muncitoreşti. Spune că, împotriva unei păreri răspândite, n'a avut nevoie de niciun fel de demonstraţie amicală pentru a menţinea poziţiile pe pământul patriei.

1-iu Mart.

La Malines văd pe cardinalul Mercier. Impunătoare figură de sfânt alb şi bun, cu ochii de luptă. Vorbim de ocupaţia germană. Germanii, spune el, au păcătuit prin mândrie; Impăratul lor era un zeu, şi pentru oameni foarte culţi. In războiu au făcut crime în credinţa că orice li se îngăduie. Când cu deportaţiile miilor de lucrători, clerul superior belgian intervenind, von Bissing, caruia i se vorbia de judecata istoriei, a spus: „Istoria, o scriem noi!". In tot timpul nu i-a fost greu să reziste: „nu-mi era frică". Lauda pe rege şi pe regina, „cari se iubesc ca în ziua d'intâiu", sunt simpli şi — apasa — „şi honnêtes".

Apoi la Anvers, cu zgomote de carnaval.

2 Mart.

In gara din Strasbourg, Berthelot, decanul Pfister, un vechiu amic Gillot şi studenţi români, între cari mulţi Ardeleni.

Masa la Comandament, cu ofiţerii mai de aproape ai generalului. Păhare şi blide sunt ale lui Wilhelm al II-lea. „Ce pot avea mai mult", spune Berthelot care într'un an iese la pensie, „eu, care am intrat în armată la 1880, supt impresia înfrângerii, şi acuma, după ce am fost la Metz, comand la Strasbourg?".

Şi astăzi el crede că retragerea ofiţerilor aliaţi de la Iaşi, a fost în primejdie din cauza guvernului român. Atunci Regele, căruia nu i se spusese nimic, a ordonat să se puie piedeci armatei germane, prin poduri aruncate în aier, etc. Şi apoi s'a aflat că şi Austriecii de la Hotin erau înştiinţaţi să se coboare.

Când au venit Ruşii în Novembre 1916, generalul lor

i-a strâns la Athenée Palace pentru a li spune: „n'am venit aici ca să luptăm, ci ca să împiedecăm pe Francezi de a lupta". E sigur că se intenţiona aceasta: restrângerea noastră în Moldova şi salvarea cu preţul Moldovei înseşi.

In Rusia, unde a găsit pe Zaiancicovschi, la Moscova, pe Piaţa Roşie, în civil, sărac, şi pe Sadoul, i s'a cerut să ajute pe Troţchi, nu a lupta, ci a organiza Garda Roşie. Cu indignare a refuzat.

La Comana, Socec n'a trădat, ci a fugit în goana calului. Mackensen scria desperat lui Falkenhayn să se coboare. Intr'un nimic a stat să biruim.

La pace Berthelot a cerut să nu se lase Germania neatinsă. Clemenceau i-a telegrafiat „să-şi caute de treabă".

E hotărât ca după retragere să vie trei luni pe an la Fărcădin. Ii interesează săpăturile de la Sarmisagethuza.

*

Vizită la mormântul soldaţilor noştri, morţi de foame.

3 Mart.

La masa rectorului Charléty vorbeşte Pfister. Ii răspund, nu fără să pomenesc că vizita în România de care vorbeşte el a pornit din Bulgaria odată duşmană şi fără secularele noastre legături cu cultura franceză.

La 3, Charléty mă întroduce la Universitate, în sala Pasteur, unde aşteaptă profesorii şi mult public. Vorbeşte cu căldură de ostenelile mele şi îmi dă insigniile doctoratului onorific. Desvolt conferinţa mea despre „Rase şi politică în Sud-Estul european".

Dau lui Charléty cravata „Coroanei".

4 Mart.

Aflu că Aristide Blank, la adunarea băncii lui, a făcut

lista cheltuielilor, cu nume, cu cartea mea, cu şcoala mea, cu fiul mieu. Argetoianu s'a retras loaial din Consiliul de administraţie, şi-i mulţămesc telegrafic.

5 Mart.

Maniu îmi scrie. Regele nu ne crede destul de tari în Regat. Maniu mă întreabă dacă să-l ia şi pe Averescu, care e silit de ai lui. Răspund telegrafic: „Sans rancune très volontiers. Reviendrai après que organisation sera terminée".

Aflu că Averescu şi-a făcut întrarea solemnă în Cameră. A apărut cu I. Brătianu, şi'n acelaşi nor au dispărut.

*

Un Bulgar, Marinov, îmi scrie plângându-se de exproprierea alor săi în Dobrogea. Foarte frumoasă şi umana scrisoare.

6 Mart.

La Lille pentru a da decoraţia lui Gay.

7 Mart.

La Arhive găsesc un pretendent român de la 1600 şi un Grec de la Cetatea-Albă, cu o sută de ani mai vechiu.

*

Excursie la Roubaix, unde, cu toată vremea mizerabila, marele centru de fabrică are un aspect zimbitor în verdeaţa proaspătă.

8 Mart.

La Geneva.

Cu soții Pittard merg la Ferney și ne oprim îndelung la Coppet, castelul d-nei de Staël.

Seara masa dată de Comnen profesorilor și notabilităților locali, ziariștilor.

9 Mart.

Intâia conferință: despre definiția literaturii bizantine.

Seara, marele banchet oferit de Comnen principalilor reprezintanți la Liga Națiunilor. Venizelos, foarte alb și puțin obosit, își amintește de întâlnirea noastră la București, la 1913. Cu Austen Chamberlain vorbim de aristocrațiile care decad, de viața activă care întreține însă pe cea engleză. Beneș îmi cere să-i arăt înscris bazele unei mai strânse legături între țările noastre, pe care îi spun că o doresc: navigație dunăreana, căile ferate, împărțirea rolurilor militare.

10 Mart.

Conferința despre sensul literaturii bizantine. Asista și Venizelos.

11 Mart.

Dejun la ministrul sârb Ivanovici și la poetul Ducici, figură mai curând închisă, cu ochii vagi; trup de atlet; foarte în curent cu chestiile istorice și literare. Iau parte Venizelos, Beneș, Weverka, aceștia din urmă cu doamnele lor.

Ceaiu la decanul Martin. Nobilă figură a bătrânului istoric Bourgaud.

A treia conferinţă, despre Perioadele literaturii bizantine. Mi se arată dorinţa de a reveni la anul.

12 Mart.

Seara, la Paris, la Focillon cu Bénédite, conservator de Muzeu. Vorbim de expoziţia de pictură românească dorită de prinţul Carol la Jeu de Paume. Ei admit să figureze şi arta decorativă. Focillon cedeaza ceva din prevenţiile sale contra artei „pompier", cere însă să se ţie samă de gustul publicului parizian.

*

Incă de Duminecă s'a confirmat la Bucureşti fuziunea. Primesc telegramele lui Maniu şi Argetoianu.

13 Mart.

Neculce crede ca vom pierde procesul cu Germanii pentru emisiunea biletelor Bancii Generale. Articolul, invocat, din tratatul de la Versailles, nu poate privi un schimb de moneda făcut de buna voie, fara presiune duşmană. Am trecut, în chiar discursurile lui Vintila Bratianu, şi această datorie la contul general. Avem declaraţii ale Comisiei de reparaţii care sunt contra noastră. Situaţia Belgiei înseşi, într'o reclamaţie analogă, pentru emisiunea de mărci, mai puţin dibace, e rea, şi mai rea a noastra. Vad cele două note germane, care, scurte, sunt sprijinite pe o perfecta documentaţie **formală**. Fondul moral, fireşte, acela e altceva. Dar nu cu dânsul se iese la capăt.

In afacerea lichidării bonurilor germane ne-am îngrijit tot aşa de rău. E imposibil să se calculeze partea care ni revine. Ofertele lui Eftimie Antonescu, cel care ar con-

duce aceste operaţii de revendicare, au fost răspinse. Acţiunile se vând la mezat. România protestă. Neculce suggerează Guvernului să se razime pe ilegalitatea procedării ca să refuze la prezintare plata integrală a dobânzilor.

*

Discursul prin care Chamberlain răspinge, la Geneva, protocolul de garantarea păcii face aici mult sânge rău. După Briand, Beneş a ţinut, contra lui Chamberlain, o cuvântare de o mare înălţime.

*

Ziarele îmi aduc excelentele condiţii în care s'a confirmat, la Bucureşti, fuziunea.

15 Mart.

Seara, producţie a corului „Hora", cu cuvinte de introducere ale d-rei Văcărescu.

*

Seara la Neculce, cu membri ai Comisiei reparaţiilor, Regăsesc pe Osusky. El spune că Masaryk a fost considerat multă vreme ca prieten al Austriei sau măcar ca unul care credea ca trebuie să fie pentru că este, atunci când poporul ceh n'o recunoştea, socotind Statul austriac ca ieşit din ilegala desfiinţare a Coroanei boeme. I se pare şi lui că discursul lui Chamberlain e ţesut din bucăţi de provenienţă deosebită, că Briand putea fi jignit că i s'a transmis o declaraţie de cetit.

19 Mart.

Incă o întâlnire cu comitetul Institutului francez de la noi. Unul din şefii de la Externe vorbeşte de China, de Şangai, unde a fost multă vreme, de oraşele care plătiau partidelor în luptă ca să se încaiere aiurea; apoi de Canada, unde Francezii înaintează supt conducerea preoţilor, dar au fost împiedecaţi, de aceştia chiar, de a merge spre Vest, scurgându-se astfel către Statele Unite, unde se pierd. Mutarile de populaţie sunt determinate de ofertele de lucru. Italienii săraci merg laolaltă cu Francezii; ceilalţi cu Englezii. Se vorbeşte de un fiu al lui Gorchi, care, pierzând un braţ în razboiu, serveşte acum în Legiunea Străină, prin Africa.

20 Mart.

La Genova.

Seara, zgomot pe strazi. Se pregăteşte marea paradă fascista pentru aniversarea marşului asupra Romei.

21 Mart.

La Camera de Comerţ italo-româna, care pregăteşte o excursie la noi. Ataşatul nostru de comerţ îmi spune că, în materie de petrol, Italienii se plâng de clauzele împiedecătoare ale legislaţiei liberale.

Conferinţa mea la Universitate despre „Genovezii în Marea Neagră şi pe Dunăre".

22 Mart.

Vad defilând miliţia fascistă, cu coifuri, uniforme şi puşti,

ca ale soldaţilor. Trec şi fasciştii de toate vrâstele, până la copii, supt steagurile cele mai variate.

*

La Milano vorbesc despre „Comuna italiana şi comunitatea rurală balcanică".

23-24 Mart.

La Veneţia, unde văd pentru întâia oara la Palatul ducal splendidele fresce din secolul al XIV-lea.

26 Mart.

In trenul spre Bucureşti, consulul general al Albaniei vorbeşte de vechiul guvern al arhiepiscopului Fan Noli şi de cel nou al lui Ahmed Zogu. Acesta, susţinut de Sârbi, are un caracter conservator, de „bei", şi caută a întreţinea bune relaţii cu vecinii. E reprezintat în străinătate de tineri de familie, cari caută a face carieră. Relaţiile între confesiuni sunt bune. Tezaurul pare a fi gol. Armata, afară de o mică gardă, s'a desfiinţat, „O ţara aşa de mica nu se poate apăra prin sine." Cu Italienii relaţiile sunt bune; ei se întăresc în ostrovul Sasno, Wied mai are unii prieteni cari îl regretă. Princesa era adevăratul monarh.

*

Seara, Cihodariu îmi cere să fiu „exponentul partidului" şi să atac pe liberali.

27 Mart.

Argetoianu vine cu misiunea de a mă face să-mi câştig prin

luptă şefia. Congresul chemat să fixeze programul, organizaţia, conducerea, se va aduna abia peste două luni. Până atunci sa lucrez în vederea răsturnării regimului. El ar dori secretariatul; eu sa am prezidenţia de onoare; Maniu, care dispune de mari forţe electorale şi e rabdător, să fie activ Declar că primesc orice situaţie de la Congres, dar numai de la el, care să se adune până în Dumineca cealaltă. Situaţiile onorifice nu-mi convin cât timp nu sunt „pus în borcan". Admit administraţia partidului în mâna preşedintelui comitetului executiv, propunere a lui Argetoianu.

*

Averescu, cu goarna prin sate, a avut un mare succes la Gorj, prin alegerea ca senator a lui Petrovici de la Iaşi. Au ieşit, fireşte, liberalii; disidenţii lor şi-au dat voturile lui Petrovici. La Reghin Ungurii au votat făţiş pe Goga, căruia liberalii i-au dat puţinul ce aveau; prefectul ar fi fost în fond al lui Maniu. S'a împărţit medalia anume bătuta a lui Averescu. Ţăraniştii, desculţi, răspândiau la Gorj făgăduieli noaptea, luptând „cu neamul ciocoiesc"; se săruta cămaşa lui Mihalache. Lupu ar fi fost pălmuit de un ofiţer.

Tatarescu „explică", între urlete, la Cameră toleranţa de care la Gorj a „beneficiat" opoziţia. Şedinţă tumultoasă. Oraşul e supt pază militară. La Focşani antisemiţii au făcut devastări la procesul ucigaşului Corneliu Codreanu, pe care zeci de avocaţi s'au oferit să-l apere; niciunul pe văduva lui Manciu.

E temere de scene ca acestea şi aici. Patru profesori din Iaşi au demisionat ca protestare pentru închiderea Facultăţii de Drept de acolo.

28 Mart.

Maniu vine la mine. Crede că termenul de o săptămână pentru congres e prea scurt. Imi cere să particip la o întrunire de răsturnare Dumineca după cea viitoare. Cum eu stăruiu să ştiu „ce vorbesc şi în ce calitate vorbesc", el pomeneşte de un concept de program de guvernământ „pe ministere", pe care l-am putea cerceta. Eu îi cer unul pe materii şi scurt. In ce priveşte conducerea, el e pentru autonomii locale. Ii vorbesc de prezidenţie: amândoi aducem un capital preţios şi aptitudini deosebite. Ca şef al partidului, n'aş avea administraţia, lăsată preşedintelui Comitetului Executiv, care ar fi el. Cer ca într'o saptămâna sa luăm angajamente scrise între noi, pe care să le confirme apoi Congresul (el îl crede posibil „între Paşti şi Rusalii").

E adesea duios şi are ochii în lacrămi, mai ales când vorbeşte de originile lui nobilare, de moşia pe care o pastreaza de la anul 1600, ori de siguranţa că vom putea lucra împreună. E indignat de planurile liberalilor de a-şi crea un Senat al lor, prin delegaţiile consiliilor judeţene (Regele spunea că ele se pot disolva şi odată cu ele cad mandatele senatoriale) şi de a împărţi, pentru a salva băncile care au luat îndatorirea de a plăti acţiunile „Stelei Române" în „francul-aur" al lui Vintilă Brătianu, terenurile petrolifere ale Statului, printr'o comisiune din care fac parte tocmai oamenii băncilor. Pe Rege îl judecă, în calitatea lui personală, inteligent, foarte cult, nobil, supus crizelor de conştiinţă, dar, ca monarh, doritor de linişte şi supus sfatului celui din urmă care îl vede şi, incapabil de a-şi executa orice făgăduială.